

T.C
OKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

BAĞIMSIZ VE İÇ DENETİMİNİN
HİLELİ İŞLEMLERE ETKİSİ

Mehtap AKBALIK

YÜKSEK LİSANS TEZİ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE VE DENETİM PROGRAMI

DANIŞMAN

Prof.Dr.Halis ERTÜRK

İSTANBUL, Aralık 2017

T.C.
OKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

BAĞIMSIZ VE İÇ DENETİMİNİN
HİLELİ İŞLEMLERE ETKİSİ

Mehtap AKBALIK
(162008329)

YÜKSEK LİSANS TEZİ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE VE DENETİM PROGRAMI

DANIŞMAN

Prof.Dr.Halis ERTÜRK

İSTANBUL, Aralık 2017

T.C
OKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

BAĞIMSIZ VE İÇ DENETİMİNİN
HİLELİ İŞLEMLERE ETKİSİ

Mehtap AKBALIK
(162008329)

YÜKSEK LİSANS TEZİ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE VE DENETİM PROGRAMI

Tezin Enstitüye Teslim Edildiği Tarih: 06.12.2017

Tezin Savunulduğu Tarih: 05.12.2017

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Halis ERTÜRK

Diğer Jüri Üyeleri: Prof.Dr. Aylin POROY ARSOY

Yrd.Doç.Dr. Şükrü DOKUR

ÖNSÖZ

“Bağımsız Denetim ve İç Denetimin Hileli işlemlere etkisi” çalışmamın amacı, muhasebe hilelerinin ve bu hilelerin meydana getirdiği olumsuz sonuçların işletme sahiplerine ,çalışanlara ilgili kişilere yaptığı etkilerin önlenmesi için ne yöntemler oluşturup bu yöntemlerin gerçeğe uygun bir şekilde sonuçlandırıp farkındalık yaratarak hileleri ortaya çıkarmaktır. Her geçen gün teknolojinin ilerlemesi verilerin karmaşıklığının artmasından dolayı konuya ilişkin alınabilecek önlemlerin neler olduğu ortaya konulup Bağımsız Denetimin ve İç Denetimin bu hileler ile ilgili yapılması gereken işlemler ve önlem alınması gerekli durumlar üzerindeki etkisi ne olabilir vurgulanmaktadır.

Tez danışmanım Prof. Dr. Halis ERTÜRK hocama gösterdikleri yardımlardan dolayı teşekkür ederim.

MEHTAP AKBALIK

01.12.2017

İÇİNDEKİLER

SAYFA NO

ÖNSÖZ	iii
TABLolar LİSTESİ.....	viii
ÖZET	ix
ABSTRACT.....	x
BÖLÜM 1. GİRİŞ VE AMAÇ	1
BÖLÜM 2. HİLE KAVRAMI	2
2.1. HİLE KAVRAMININ TANIMI VE ÖZELLİKLERİ	2
2.2. HİLE TÜRLERİ.....	4
2.2.1. İşletme İçinden Yapılan Hileler	5
2.2.1.1. Çalışanlar Tarafından Yapılan Hileler.....	5
2.2.1.2. Yönetim Hileleri.....	6
2.2.2. İşletme Dışından Yapılan Hileler	7
2.2.2.1. Yatırım Hileleri.....	7
2.2.2.2. Satıcı Hileleri	8
2.2.2.3. Müşteri Hileleri	8
2.3. HİLENİN NEDENLERİ	8
BÖLÜM 3. MUHASEBE HİLE YÖNTEMLERİ.....	10
3.1. FİNANSAL RAPORLAMA HİLELERİ.....	10
3.2. ÇALIŞANLARA İLİŞKİN HİLELER	10
3.3. BİRLEŞME İŞLEMLERİNDE HİLELER.....	11
BÖLÜM 4. FİNANSAL TABLO HİLELERİ	13
4.1. BİLÂNÇO HESAPLARINDA YAPILAN HİLELER	13
4.1.1. Kasa Hesabında Yapılan Hileli İşlemler	13
4.1.2. Alınan Çekler Hesabında Yapılan Hileli İşlemler.....	15
4.1.3. Bankalar Hesabında Yapılan Hileli İşlemler	15
4.1.4. Verilen Çekler Hesabında Yapılan Hileli İşlemler	17
4.1.5. Diğer Hazır Değerler Hesabında Yapılan Hileli İşlemler.....	18
4.1.6. Diğer Menkul Kıymetler Hesabındaki Hileler	18
4.1.7. Ticari Alacaklar Hesabındaki Hileler	21

4.1.7.1. Alıcılar Hesabında yapılan hileler	21
4.1.7.2. Alacak Senetleri Hesabında Yapılan Hileli İşlemler	22
4.1.8. Alacak Senetleri Reeskontu Hesabında Yapılan Hileler	23
4.1.9. Verilen Depozite ve Teminatlar Hesabında Yapılan Hileli İşlemler	23
4.1.10. Diğer Ticari Alacaklar Hesabında Yapılan Hileli İşlemler	24
4.1.11. Şüpheli Ticari Alacaklar Hesabında Yapılan Hileli İşlemler	24
4.1.12. Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı Hesabında Yapılan Hileli İşlemler	25
4.1.13. Diğer Alacaklar Hesabında Yapılan Hileli İşlemler	25
4.1.14. Stoklar Hesabında Yapılan Hileli İşlemler	26
4.1.15. Mali Duran Varlıklar Hesabında Yapılan Hileli İşlemler	30
4.1.16. Maddi Duran Varlıklar Hesabında yapılan Hileli İşlemler	31
4.1.17. Maddi Olmayan Duran Varlıklar hesabında Yapılan Hileli İşlemler	33
4.1.18. Mali Borçlar Hesabında Yapılan Hileli İşlemler	34
4.1.19. Ticari Borçlar Hesabında Yapılan Hileli İşlemler	35
4.1.20. Diğer Borçlar Hesabında Yapılan Hileli İşlemler	36
4.1.21. Özkaynaklar Hesap Grubunda Yapılan Hileli İşlemler	37
4.2. GELİR TABLOSU HESAPLARINDA YAPILAN HİLELER	38
4.2.1. Brüt Satışlar Hesap Grubunda Yapılan Hileli İşlemler	38
4.2.2. Satış İndirimleri Hesap Grubunda Yapılan Hileli İşlemler	42
4.2.3. Satış İskontoları Hesabında Yapılan Hileli İşlemler	43
4.2.4. Satışların Maliyeti Hesabında Yapılan Hileli İşlemler	44
4.2.5. Faaliyet Giderleri Hesabında Yapılan Hileli İşlemler	45
4.2.6. Diğer Faaliyetlerden Olağan Gelir Ve Karlar Hesabında Yapılan Hileli İşlemler	49
BÖLÜM5. HİLELERİN ORTAYA ÇIKARILMASINDA BAĞIMSIZ DENETİM	52
5.1. BAĞIMSIZ DENETİMİN HİLE ÜZERİNE ETKİSİ	52
5.2. BAĞIMSIZ DENETİMİN YARARLARI	53
5.2.1. Denetlenen İşletmeye Yararlar	54
5.2.2. Ekonominin Diğer Aktörlerine Yararları	55
5.3. HİLE İLE İLGİLİ BAĞIMSIZ DENETÇİNİN SORUMLULUĞU	56
5.4. BAĞIMSIZ DENETİMİN ÖZELLİKLERİ	57

5.5.BAĞIMSIZ DENETİMDE HİLEYİ ÖNLEMEK İÇİN YAPILAN HESAPLARIN DENETİMİ.....	58
5.5.1. Kasa Hesabının Denetimi.....	58
5.5.2. Bankalar ve Çekler Hesaplarının Denetimi.....	59
5.5.3. Alacakların Denetimi.....	60
5.5.4. Duran Varlıkların Denetimi.....	62
5.5.5. Stokların Denetimi.....	63
5.5.6. Maliyet Hesaplarının Denetimi.....	64
5.5.7. Borçların Denetimi.....	65
5.5.7.1. Ticari Borçların Denetimi.....	65
5.5.7.2. Finansal Borçların Denetimi.....	66
5.5.8- Gelir – Gider Hesaplarının Denetimi.....	66
5.5.9. Satışların Denetimi.....	67
5.5.10. Faaliyet Giderlerinin Denetimi.....	68
5.5.11. Diğer Gelir ve Giderlerin Denetimi.....	69
BÖLÜM 6. İÇ DENETİM HİLE İŞLEMLERİNE ETKİSİ.....	70
6.1. İÇ DENETİM TANIMI VE KAVRAMI.....	70
6.2. İÇ KONTROL SİSTEMİNİN AMAÇLARI.....	70
6.3. İÇ KONTROL SİSTEMİNİN HİLE ÜZERİNE ETKİSİ.....	71
6.4. HİLELERİN ÖNLENMESİNE YÖNELİK İÇ KONTROL SİSTEMİ.....	72
6.5. İŞLETMELERDE İÇ KONTROL SİSTEMİNİN MUHASEBE HİLELERİNİ ÖNLEMEDEKİ ETKİSİNE YÖNELİK ANKET ÇALIŞMASI.....	72
6.5.1 Çalışmanın Amacı:.....	72
6.5.2 Araştırmanın İçeriği.....	72
6.5.3. İç Kontrol Sistemi İle İlgili Bulguların Değerlendirilmesi.....	75
6.5.4. İç Kontrol Sistemi Sorularına verilen cevaplarla Muhasebe Hileleri İle İlgili Önermelerin Karşılaştırılması.....	82
6.6. DEĞERLENDİRME.....	83
BÖLÜM. 7 SONUÇ ve ÖNERİLER.....	86
KAYNAKÇA.....	88
TEZLER.....	92
ÖZGEÇMİŞ.....	93

TABLÖLAR LİSTESİ

TABLO 6 1: Anket Uygulanan İşletmelerin İllere Dağılımı.....	74
TABLO 6 2: Anket Uygulanan İşletmelerin Sektörel Dağılımı	74
TABLO 6 3: Anket Uygulanan İşletmelerin Büyüklükleri	74
TABLO 6 4: Mal ve Hizmet Alımları İle İlgili	75
TABLO 6 5: Mal ve Hizmet Satımı İle İlgili	76
TABLO 6 6: Nakit Sistemi İle İlgili	77
TABLO 6 7: İşletme İçi İşlemler İle İlgili Önergeler	78
TABLO 6 8: Stok ve Üretim İle İlgili.....	79
TABLO 6 9: Muhasebe Hileleri İle İlgili.....	80
TABLO 6 10: İç Kontrol Sistemi İle İlgili Önergeler İle Muhasebe Hileleri İle İlgili Önergelerin Karşılaştırılması	82

ÖZET

BAĞIMSIZ VE İÇ DENETİMİN HİLELİ İŞLEMLERE ETKİSİ

İşletme yönetimleri ya da işletme personelleri tarafından çeşitli nedenlerden dolayı hilelere başvurulmakta ve bu yatırımcı ilişkilerini, dolayısıyla finansal piyasaları olumsuz etkilemektedir.

Bu çalışmada hile ve hileli finansal raporlama ile ilgili birçok kavramsal boyut irdelenmiş, birçok açılarından ele alınmış ve Türkiye’de uygulanan Tekdüzen Hesap Planı Çerçevesinde ve Hesap Planı bazında yapılması muhtemel hileli işlemler örnekleriyle açıklanmaya çalışılmıştır. Bağımsız Denetim İşletme içerisindeki hilelerin ortaya çıkarılmasındaki önemi açıklanmıştır. Bağımsız Denetimle birlikte iç denetimin hileleri önlemede işletmede etkinliği vurgulanmıştır. Muhasebe sisteminin ve dolayısıyla da finansal raporlamanın daha sağlıklı yürütülmesinin gerekliliği sonucuna varılmıştır. İlgili önlemlerin öncelikle şirket bazındaki iç kontrol mekanizmalarıyla sağlıklı bir şekilde yürütülmesi, işletmelerin kurumsallaşma yolunda adım atmaları ve hilenin önlenmesiyle ilgili ülkemizde de uzmanlaşmış bir yapı içerisinde hilelerin minimize edilmesi gerektiği görüşüne ulaşılmıştır.

Bu tezin amacı bağımsız denetimin ve iç kontrolün hile üzerindeki etkisi hilenin önlenmesi ve bununla ilgili yapılması gerekli işlemler ele alınmıştır. İşletme içindeki hile çeşitlerini açıklamak, hilelerin önlenmesi, tespit edilmesi ve incelenmesi konularını teorik olarak incelemek, iç denetçiler tarafından tespit edilen hileler ve hilelerin önlenmesinde etkili olan faktörler ile ilgili bir araştırma yapmaktır.

7 ana bölümden oluşan bu çalışma hile kavramını, muhasebe hilelerin dağılımını Bilanço ve Gelir tablosunda yapılan hileler ve bu hilelerin ortaya çıkarılmasında bağımsız ve iç denetimin yararları, sorumlulukları iç denetimin gerekliliği, amaçları ve hileyi önlenmesine yönelik denetim etkileri ele alınıp bir araştırma ile desteklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hile,Denetim,Kontrol

01.12.2017

MEHTAPAKBALIK

ABSTRACT

INDEPENDENT AND INTERNAL AUDITING FAMILY PROCESSING EFFECT

Business executives or business people resort to fraud for various reasons and this affects investor relations and therefore financial markets.

In this study, many conceptual dimensions of fraud and fraudulent financial reporting and tried to be explained by examples of possible fraudulent transactions which are taken from many angles and made on the basis of the Uniform Chart of Accounts Plan and the Account Plan applied in Turkey. Independent Audit The prominence in the discovery of the scam in the business is explained. With Independent Audit, the effectiveness of internal audit is emphasized. The necessity of carrying out the accounting system and hence the financial reporting better has been achieved. It has been reached that the measures should be carried out in a healthy manner primarily with the internal control mechanisms of the company, that the enterprises should take steps in the institutionalization process and that the deceit should be minimized in a structure specialized in our country.

The purpose of this thesis is to investigate the preventive effect of the independent control and internal control on the fraud, and the necessary actions to be taken related to it. To explain the types of fraud in the enterprise, to investigate the prevention, detection and examination of frauds theoretically and to investigate the factors that are effective in preventing the frauds and scams detected by the internal auditors.

This study, which consists of 7 main sections, was supported by a research with the concept of fraud, the distribution of accounting frauds, the tricks made in the Balance Sheet and Revenue table, the benefits of independent and internal audit in revealing these frauds, and the necessity of internal audit, objectives and fraud prevention.

Keywords: Fraud, Control, Control

Date:01.12.2017

BÖLÜM 1. GİRİŞ VE AMAÇ

Küreselleşme, artan rekabet ve teknolojinin gelişmesiyle birlikte muhasebede veri işlemlerinin artmasıyla birlikte karmaşık bir hal almıştır. Bu karmaşık yapı hilelerin oluşmasına ve artmasına yol açmaktadır. Bu bağlamda iç denetimin riskleri tespit etme ve hilelerle ilgili nasıl bir önlem alacağını bunların uygulanış şekillerini ortaya çıkarmaktadır. Bağımsız denetimde tarafsız bir şekilde iç kontrollerin uygunluğunu denetleyerek etkinliğini, mevzuata ve şirket prosedürlerine uygunluğunu ,mali raporların hazırlanması ve varlıkların korunması gibi konularda şirketlerin kontrollerini güçlendirecek, süreçlerini kontrol altında tutarak hileleri engelleme yollarını aramaktadır.

Hilelerin önlenmesi, tespit edilmesi ve incelenmesi konularını teorik olarak incelemek, bağımsız denetçiler ve iç denetçiler tarafından tespit edilen hileler ve hilelerin önlenmesinde etkileri neler olmalı konularına yer verilmektedir

Birinci bölümde amaç ve detaylar anlatılmaktadır. İkinci Bölümde Hile tanımı ve türleri ile ilgili açıklamalar yapılmış olup işletme içinde ve dışında yapılan hileler bulunmaktadır. Üçüncü bölümde muhasebe hile yöntemleri ve bunların çalışanlarla ,finansal raporlama ile birleşme üzerindeki etkileri anlatılmaktadır. Dördüncü bölümde finansal tablo hilelerinde bilanço ve gelir tablosu ile ilgili hilelere yer verilmektedir. Beşinci bölümde hilelerin ortaya çıkarılmasında Bağımsız Denetimin önemi, yararları, sorumlulukları, özellikleri hileli işlemleri bulmada ve hileleri önlemede hesaplardaki yapılan denetimden bahsedilmektedir. Altıncı bölümde iç kontrolün tanımı önemi hile üzerine etkileri ve bununla ilgili bir anket çalışması bulunmaktadır. Yedinci bölümde sonuç ve değerlendirme bulunmaktadır.

Ortaya çıkan tabloda hilelerde bağımsız denetim ve iç denetimin hile işlemlerine karşı, önemli bir yere sahip olması anlatılmaktadır.

BÖLÜM 2. HİLE KAVRAMI

2.1. HİLE KAVRAMININ TANIMI VE ÖZELLİKLERİ

Hile işletme yönetimdekiler ile yönetimden sorumlu olan kişilerin işletme çalışanlarının ve üçüncü şahısların kasıtlı olarak adil ve yasal olmayan bir menfaat sağlamak amacıyla aldatma içeren davranışlarda bulunmalarını ifade eder. Hileyi daha iyi anlayabilmek için içeriğine bakmak gerekir. Hile eyleminde hileyi yapan kişinin kendine menfaat sağlama esası vardır. Kesinlikle kasıt unsuru vardır. Muhasebe ilkelerinin, muhasebe politikalarının ve muhasebe uygulamalarının, kasıtlı olarak yanlış uygulanarak, rapor kullanıcılarını kasten yanıltmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda muhtemel muhasebesel hile örnekleri aşağı şekilde sıralayabiliriz.

Alış yolsuzlukları:

- *Naylon Fatura Alınması
- *Yüksek Bedelli Fatura Alınması
- *Alış İskontolarının Kayıt Dışı Tutulması

Satış yolsuzlukları :

- *Faturasız Satış Yapılması
- *Düşük Bedelle Satış Yapılması

İşletme Giderlerinin Yüksek Gösterilmesi:

*Yukarıdakilere ilaveten diğer giderleri yüksek göstermek(Örneğin gereğinden fazla karşılık, amortisman giderleri kaydetmek)

Özel Giderlerin İşletmeye Aktarılması:

*Ev veya diğer özel büroları ile ilgili elektrik, su, telefon faturalarının işletmeye ödetilmesi.

- *Özel seyahat ve otomobil giderlerinin işletme ödetilmesi

Değerleme Hileleri (Karı Azaltmak Amacıyla):

- *Stokları olduğundan daha az gösterme

- *Karşılık giderleri yaratmak veya yükseltmek,gideri hesaplamak
- *Amortisman giderlerini yüksek hesaplayabilmek için gerçekçi olmayan amortisman oranlarının kullanılması,
- *Amortisman süresini tamamlamışlara amortisman
- *Devlet kağıtlarına, vadeli mevduata, ters repo işlemlerine gelir tahakkuk ettirmemek,
- *Hurda, artık, defolu malları bilançoaya almayarak yok göstermek,
- *Örtülü Sermaye Dağıtımı, ortakların alacaklarına, kuruluş dönemi sermayesine faizyürütmek, bunutahvil ve VDMK ihracı yoluyla legalize etmek,şirkete devamlı borçlu kalmak,
- *Örtülü Kazanç Dağıtımı, Ortakların diğer şirketlerine veya grup içi diğer şirketlere emsaline oranla daha ucuz mal satmak, Onlardan daha pahalı fiyatlarla mal almak.

Değerleme Hileleri (Karı Artırmak Amacıyla):

- *Stokları olduğundan fazla göstermek veya değerlemek,
- *Karşılık ve reeskont ayırmamak,
- *Düşük amortisman oranları kullanmak,
- *Örtülü sermaye faizi elde etmek,
- *Örtülü kazanç elde etmek.

Arızı Gelirlerin Kayıt Dışı Tutulması:

- Şirketin ya da firmanın faaliyet konusu ile ilgili olmayan bazı harcamaların işletme kayıtlarına yansıtılmış olması,
- Gerçekte daha az miktarda mal ve hizmet satın aldığı halde alınandan fazla miktarda fatura vb. belge alınmış olması,
- Bilinçli yapılan matematiksel hatalar 10.00 TL'nin 10.00.00 TL yazılması gibi,
- Yargı kararıyla alınan gelirlerin kaydedilmemesi,
- Muhatap tarafından düzenlenmesi mümkün olan gider pusulasının her konuda sıkça düzenlenmesi,
- Bilinçli yapılan mükerrer kayıtlar ya da bazı tahsilât kayıtlarının atlanması,
- Ortaklar cari hesabının sık kullanılması, üretilen mal miktarının gizlenmesi,
- Depo ve stok mevcudunun olduğundan az ya da çok gösterilmesi,

- Çalışanların kayıt dışı kalması ve sigortalanmaması,
- Banka ve havale giriş-çıkışlarında bilinçli bir biçimde yapılan kayıt atlamaları,
- Hayali adlara hesap açılması,
- Kayıt dışı mal ve hizmet satışları,
- Fire oranlarının olduğundan az ya da yüksek gösterilmesi,
- Yeniden değerlendirme ve amortisman ayırma da ayrılması gerekenden daha fazla ayırma,
- Duran varlığın daha yüksek bir fiyatla satılmasına rağmen düşük bedelle satış gösterilmesi,
- Temsil ve ilzam giderlerinin olduğundan daha fazla gösterilmesi,
- Mal ve hizmetin işletme ile ilgili olmayan birisi adına alınmasına rağmen belgenin işletme adına alınması,
- Hisse senedi ve tahvilden sağlanan gelirin kayıt dışı bırakılması,
- Yabancı para kur farklarının gizlenmesi,
- Hayali yedek firma kurarak sahte belge akışının sağlanması,
- Götürü işi altında adresi belli olmayan şahıslara gider pusulası düzenlettirilmesi,
- Daha önce ticari faaliyetine son vermiş vergi mükelleflerinin kullanılmayan ve iptal edilmeyen faturalarının düzenlenmesi,
- Kimliğini kaybeden ya da ölmüş şahıslar adına vergi numarası alarak onlar adına fatura düzenlenmesi,
- Kayıtlarla mali tabloların uyumlu olmamasına rağmen uyumlu gibi gösterilmesi,
- Henüz ödenmemiş borçların ödenmiş gibi gösterilmesi ya da tahsil edilen alacakların henüz tahsil edilmemiş gibi gösterilmesi,
- Bilgisayar yazılımlarını hileye göre düzenleme,
- Belgelerin mükerrer kullanımı,
- Zamanından önce veya sonra kayıt düşme.

2.2. HİLE TÜRLERİ

Muhasebede hile türlerine bakıldığında yönetim hileleri, çalışan hileleri, mali tablo hileleri bulunmaktadır. Ayrıca işletme dışı hilelerde bulunmaktadır. Bu hileleri şöyle sıralayabiliriz:

Bazı borçları bilançoda göstermemek, Bazı aktif kalemleri olduğundan daha fazla göstermek, Gider yazılması gereken bazı masrafları aktifleştirmek, Tahsili mümkün olmayan alacaklara karşılık ayırmamak, Dövizli borçları veya alacakları bilanço tarihindeki kur yerine daha düşük yada yüksek göstermek, Gelir ve giderleri ait olduğu yılda gelir/gider yazmamak, Olmayan stokları var gibi bilançoda göstermek, Sabit kıymet amortismanlarını doğru yapmamak, Kredi faiz giderlerini hesaplara doğru yansıtmamak, Şirket borçlarını olduğundan az göstermek, Faturasız mal alarak bazı alımları kayıt dışında bırakmak, Personele açıktan ücret ödeyerek personel giderlerini az göstermek, Mükerrer kayıt yapma, Borcu alacağa, alacağı borca kaydetme, Amortismanı eksik veya fazla hesaplama, gibi hile türleri ile muhasebe işlemleri aldatıcı şekilde gösterilmektedir.

Hile işletme içinden kişilerce yapılabileceği gibi, işletme dışından kişiler tarafından da yapılabilir.

2.2.1. İşletme İçinden Yapılan Hileler

İşletme içinde yapılan hileler, hile yapanın işletmenin bordrosu altında görevli kişi olması anlamına gelir. İşletme çalışanlarının, görevlerini ifşa ederken, işletmedeki pozisyonlarına ve yetkilerine göre şirket varlık ve kayıtlarına ulaşma imkanları vardır. Hile yapan işletme çalışanı, bu imkanı kötüye kullanarak işletme varlıklarını kötüye kullanılır[2]

2.2.1.1. Çalışanlar Tarafından Yapılan Hileler

Hapis gibi ağır yaptırımlar olmasına rağmen, çalışanlar hile yapmaya devam ederler. Bu kadar büyük riske rağmen neden hala hile yapmaya devam ederler sorusunun cevabı oldukça basittir “Çünkü yapabilirler”. Yapılan araştırmalarda karşılaşılan bir başka gerçek de hilelerin küçük çaplı başlayıp zaman içinde büyüdüğüdür.[3]

Çalışan hileleri, zimmet yoluyla hırsızlık veya mesleki hileler olarak da isimlendirilmektedir. Genel olarak bir çalışanın, işletmenin varlıklarına el koyarak veya kural dışı kullanarak işverenini dolandırmasıdır. Çalışan hileleri, doğrudan veya dolaylı olmak üzere iki ana başlık altında incelenir.

Doğrudan yapılan hilelerde, çalışan, işletmeden nakit para, stok, demirbaş ve buna benzer varlıkları çalmaktadır. Bu işlemi bir hayalet işletme oluşturarak yapabilmektedir.

Örneğin hayali işletmesi aracılığı ile mal vermeden, vermiş gibi göstermekte, bunun ödemesini almaktadır. Doğrudan yapılan hilelerde bir üçüncü taraf bulunmamaktadır. Alınan varlık doğrudan çalışanın cebine girmektedir.

Dolaylı hilelerde ise arada bir üçüncü taraf bulunmaktadır ve çalışan ile bu üçüncü kişinin işbirliği söz konusudur. Bu üçüncü tarafları satıcı veya müşteri olarak tanımlayabiliriz. Çalışanlar müşteri veya satıcılar ile işbirliği yaparak kendilerine fayda sağlamaya çalışırlar. Örneğin, müşterilere düşük fiyattan mal satıp, müşteriden bu iyiliğe karşı rüşvet alabilirler. Ya da çalışanlar satıcılarla anlaşıp düşük kaliteli mal satın alabilirler.[4]

2.2.1.2. Yönetim Hileleri

Bu hile türü aynı zamanda ‘‘Hileli Mali Raporlama’’ olarak da adlandırılmaktadır. Hileli Mali Raporlama; şirketlerin, finansal raporlardan faydalanacak kullanıcıları yanıltmak ve yanlış yönlendirmek amacıyla, finansal raporlarda önemli sayılabilecek yanıltıcı ifadelere neden olan işlemleri kasıtlı olarak yapmayı ifade eder.[5]

2010 ACFE raporuna göre, hileli mali raporlama diğer çalışan hilelerine oranla daha az yapılmaktadır. Hileli mali raporlama oranı, 2010’da %4,9 olarak belirtilmiştir. Aynı rapora göre hileli mali raporlama her ne kadar az yapılsa da, verdiği maddi zararın çok daha fazla olduğu gözlenmektedir. 2010 yılı ACFE raporunda incelenen 1.843 vaka içinde, çalışan hilelerinin verdiği zarar 135.000\$ olarak tespit edilmişken, hileli mali raporlamanın verdiği zarar 4.100.000\$ olarak tespit edilmiştir.[6]

Finansal raporlamada yapılabilecek hileler aşağıdaki gibi özetlenebilir;

(1) Muhasebe kayıtlarının ve muhasebe belgelerinin tahrif edilmesi veya manipülasyonu

(2) Finansal raporların hazırlanmasında kullanılan önemli bilgilerin, işlemlerin veya hesapların kasıtlı olarak raporlardan çıkarılması veya olması gerektiğinden farklı gösterilmesi

(3) Muhasebe ilkelerinin, muhasebe politikalarının ve muhasebe uygulamalarının, kasıtlı olarak yanlış uygulanarak, finansal rapor kullanıcılarını kasten yanıltmaya çalışmak

(4) Finansal raporlarda yer alan büyüklükler, hesaplar, kullanılan muhasebe ilkeleri, muhasebe politikaları ile ilgili açıklamaların bilinçli olarak ihmal edilmesi

2.2.2. İşletme Dışından Yapılan Hileler

İşletme dışından yapılan hileleri; satıcı hileleri, müşteri hileleri ve yatırım hileleri olmak üzere üç başlık altında inceleyebiliriz. Çalışan hileleri ve hileli mali raporlama şirketin içinden kişilerce yapılan hile türleridir. Satıcı, müşteri ya da yatırım hileleri ise işletmenin içinden değil, işletmenin dışından kişilerce yapılan hilelerdir.

2.2.2.1. Yatırım Hileleri

1920’de Boston’da, Ponzi isimli bir iş adamı yaklaşık 11,000 kişiden toplam 9,8 milyon dolar toplamıştır. Yatırımcılara her 45 günde bir %50 kar yaparak paralarını geri alacaklarına dair vaatte bulunmuştur.

Ponzi’ nin yatırımcılara bu kadar yüklü bir parayı bu kadar kısa zamanda ödeyebilmesi esasen imkansızdı. Fakat geçici bir yanılsama yaratarak bu soruna bir çözüm bulmuştu. Sistem kısaca şöyle işliyordu; bir kişi 100 dolar yatırıyordu. Ponzi bu parayı esasen kendisi için harcıyordu. Parayı yatırıma parasını ve faizini ödemek için 45 gün içinde her biri 100 dolar verecek iki kişi buluyordu. Böylece ilk kişiye ödemesi gereken 150 doları bulacak ve yine kendisi için 50 dolar alacaktı. Bu iki kişiyi bulduktan sonra, kendisine 100 dolar vermeye istekli ilave dört kişi daha bulmak için 45 günü vardır. O zaman ikinci iki kişinin her birine 150’şer dolardan 300 dolar ödeyecek ve üçüncü olarak bulduğu 4 kişiden aldığı 400 doların 100 dolarını kendisine alıkoyacaktır. Sistem bu şekilde işleyerek devam ediyordu.[7]

Ponzi şeması, gerçek bir iş yerine yeni katılımcılardan alınan para ile yatırımcılara anormal oranlarda geri ödemeler yapılmasına dayanan hileli bir yatırım işlemidir.

Ponzi şeması en sonunda çökmüştür çünkü yapılan yatırımın altında herhangi bir varlık bulunmamaktadır.[8]

Yukarıda anlatıldığı gibi Ponzi tarafından yapılan bir yatırım hilesidir. Yatırım hilelerinde bireyler, hileli yatırımlara para yatırmaları konusunda yatırımcılar aldatılmaktadırlar.[9]

2.2.2.2. Satıcı Hileleri

Satıcı hileleri iki türlü gerçekleşmektedir. Birincisi satıcıların tek başına hareket ederek işledikleri hile türü, diğeri ise satıcıların işletme içinden çalışanlarla işbirliği yaparak meydana gelen hile türüdür. Satıcı işletmeye düşük kaliteli mal satabilir, eksik mal teslim edebilir ya da işletmeye yüksek tutarlı satış yapabilir.[10]

2.2.2.3. Müşteri Hileleri

Yozlaşma ve hile sadece şirket içinden gelen bir tehdit değildir. Müşteriler ya da satıcılar gibi şirket dışından kişilerce de gerçekleştirilebilir bir tehdittir. Müşteri hilelerinde, müşteriler satın aldıkları malların bedelini ödemeyebilir ya da bedelini ödemedikleri şeylere sahip olmak isteyebilirler. Müşteriler, çift fatura düzenleme, düşük fiyatla mal satın alma gibi hile eylemlerine başvurabilirler. Müşteri hileleri de aynı satıcı hileleri gibi, tek başına ya da işletme içinden bir çalışanla işbirliği kurarak gerçekleştirilebilir. [11]

2.3. HİLENİN NEDENLERİ

Vergi Usul Kanuna göre İşletme içerisinde kayıt ve belgelerinin bilerek yanıltıcı belge düzenlenmesi muhasebe hile türleri içerisinde yer almaktadır. Vergi kaçırma, muhasebe hilelerine başvurma sebeplerinden en önde gelenidir. Ayrıca İşletme yönetimi tarafından yapılan hilelerin temel bir amacı da firmayı olduğundan daha iyi veya daha kötü göstermektir. Vergi Tasarrufundan şirketin kredi kullanımlarına kadar etken bir rol oynamaktadır.

Hilenin neden yapıldığını anlamak için incelenmesi gereken konu, hile üçgenidir. Hile üçgeninde Baskı, fırsat, haklı gösterme unsurları bulunmaktadır.

Baskı: Çalışan, çeşitli nedenlerden dolayı fazla paraya ihtiyaç duyarlar. Bundan dolayı muhasebede hileye başvururlar. Yöneticilerde firmanın finansal raporlarının iyi gözükmesini isterler ki alacakları primler, ücretler ve işletmenin sürdürülebilirliğini sağlanması buna bağlıdır.

Fırsat: İşletmede zayıf bir iç kontrol yapısı, çalışanları hile yapmaya sürükleyebilir. Örneğin, küçük, çalınabilir varlıkları fazla olan ve bu varlıklara erişimin kolay olduğu işletmelerde, hile oranı daha fazladır. Çünkü hileye fırsat tanınmış olunur. (Fırsat) [1]

Haklı Gösterme: Yakalandığında, yaptığı eyleminin ahlaki nitelik taşımadığını bilse de parayı sonradan yerine koyacağını ve bu nedenle suçlanabileceğini tahmin etmediği gibi bahaneler ileri sürerek kendini haklı gösterme çabası içine sokabilmektedir. (Haklı Gösterme) [2]

BÖLÜM 3. MUHASEBE HİLE YÖNTEMLERİ

3.1. FİNANSAL RAPORLAMA HİLELERİ

Muhasebe bölümü finansal işlemlerle ilgili raporları hazırlar. Bu fonksiyonun gözlemlenmesi şirketin kontrolöründen üst düzey finansal yöneticiye ve oradan yürütme kurulu başkanına kadar uzanır. Şirketin hukuk bölümü veya hukuk müşaviri, açıklanan belgelerin yürürlükteki yasalara ve yönetmeliklere uygunluğunu inceler, yasalara ve düzenlemelere uymayan hususları önlemeye veya ortaya çıkarmaya yönelik iç kontrollerin oluşturulması ve sürdürülmesi konularında yönetime yardımcı olur.

Eğer şirketin bir iç denetim fonksiyonu varsa bu fonksiyon iç kontrolleri etkileyen konularda inceleme, analiz ve tavsiyelerde bulunan bir değerlendirme görevi yapar.

Yönetim Kurulu ise yürütmenin uygulamaları hakkında gözetim yaparak şirketin ortaklarına karşı sorumlu olur. Genel olarak Yönetim Kurulu şirketin finansal raporlama süreciyle ilgili sorumluluğunu denetim komitelerine verir. Tüm bu katılımcılar ve bunların işlevleri şirketin finansal raporlama sistemiyle ilgili iç kontrol ortamının unsurlarını oluşturur.

Bağımsız denetçilerin hileli finansal raporlamanın ortaya çıkarılması konusundaki sorumluluklarını daha iyi tanımlamak amacıyla, genel kabul görmüş denetim standartları değiştirilmelidir. Standartlar, bağımsız denetçilerin hileli finansal raporlama potansiyelini ve bunları ortaya çıkarmada makul bir güvence sağlayacak tasarım testlerini değerlendirmelerine imkan verecek ve onları bu konuda sorumlu tutacak şekilde yeniden ifade edilmelidir. Atılacak önemli adımlardan birisi, şirketin tüm kontrol ortamını değerlendirmeye imkan verecek şekilde riskleri tanımlayan ve denetim testleri tasarımını kapsayan bir rehber geliştirilmesidir

3.2. ÇALIŞANLARA İLİŞKİN HİLELER

Şirketlerin ileride çalışanlarına sağlayacağı çeşitli faydalar için karşılıklar ayırması ve şirkete ekonomik fayda sağlayan çalışanlara ilişkin giderleri de gelir tablosuna yansıtması gerekir. (SPK'nın Seri: XI, No:25 sayılı Tebliği'nin 29'uncu Kısmında

“Çalışanlara Sağlanan Faydalar” başlıklı bölümde düzenlenmiştir.) Bu kapsamda, Türkiye’deki en temel yükümlülük1475 sayılı İK’ nun 14’üncü maddesinde düzenlenen kıdem tazminatı karşılığıdır. Bu karşılığın kuralları ve şirketlere getirdiği yükümlülükler ayrıntılı düzenlemelerle ele alınmış bulunmaktadır.

Çalışanlara ilişkin yükümlülükler kapsamında da hilelere başvurulabilmektedir. Çalışan sayısının veya çalışanların ücretlerinin gerek belgelerde yapılan tahrifat, gerekse kıdem tazminatı tablolarında bilgilerin doğru gösterilmemesi suretiyle kıdem tazminatı karşılığının finansal tablolarda gerçek değerinden farklı olarak gösterilmesi sağlanabilecektir. Bunun yanında, kıdem tazminatı değeri için ayrılması gereken karşılıklar belirlenirken muhtemel işten ayrılma oranı gibi çeşitli varsayımlara da ihtiyaç duyulmakta olup, bu varsayımlardaki hileler de kıdem tazminatı karşılığı tutarının düşük gösterilmesine yol açabilecektir. Kıdem tazminatı karşılığı tutarı bilançonun pasifinde gösterilirken, ayrılan gider karşılıklarının üretim maliyetine verilmesi veya geleceğe ait giderler hesabında aktifleştirilmesi suretiyle, ilgili giderin kar zarar hesaplarına yansıtılmaması söz konusu olabilmektedir. Diğer taraftan, şirketin çalışanlarına işten ayrılmaları durumunda kıdem tazminatı dışında çeşitli ödemelerde bulunma taahhüdünün olmasına karşın, (kullanılmayan izin karşılıkları gibi) bu tutarların finansal tablolara yansıtılmaması, çeşitli yükümlülüklerin tam olarak finansal tablolarda yer almasını engelleyebilecektir (Ulusoy Sibel,2007-57,58).

3.3. BİRLEŞME İŞLEMLERİNDE HİLELER

Şirket birleşmeleri de çeşitli yöntemlerin kullanılması ile finansal tablo hilelerine konu olabilmektedir. Birleşme işleminin büyüklüğü nedeniyle bu konuda yapılan hilelerin şirket finansal tablolarında önemli etki yaratabileceği de tabidir. Birleşmeye ilişkin hile yöntemleri, varlıkların yanlış değerlendirilmesi, birleşme işlemi nedeniyle ayrılan karşılıkların uygunsuz kullanımı ve birleşmenin finansal tablolara erken yansıtılması olarak sayılabilir (Ulusoy,2007-62,63).

Birleşme ve devralmalarda iktisap maliyeti varlıklara ilgili varlıkların makul değeri dikkate alınarak yansıtılmalıdır. Bu kapsamda varlıkların yanlış değerlendirilmesine ilişkin hile örneği olarak; varlık değerlerinin yüksek gösterilmesi veya tarihi değerlerin uygun bir bağımsız kanıt gösterilmeksizin artırılması verilebilir (HerveStyolowy 2000.s,44).

Devralınan şirketin sahip olduğu markalar da birleşme sonucunda şirket finansal tablolarına alınmakta olup, bu ve diğer kalemlerin değerinin yanlış gösterimi ile finansal tablolarda yer alacak şerefiye tutarının farklılaştırılması söz konusu olabilecektir (Naser, 1993, s.136).

Birleşme ile şirketler birbirleri ile entegre olmak için veya bazı faaliyetleri durdurmak için çeşitli yükümlülüklerle karşılaşabilmektedir. Bu tip beklenen giderler birleşme gerçekleştiğinde yükümlülük olarak tahakkuk ettirilmesi gerekmekte olup, takip eden dönemlerde şirketler kalan karşılığın yüksek olduğuna kanaat getirmeleri durumunda bu tutarı düşürebilmektedir. Bu uygulama kötü niyetli uygulandığında kar yönetimine yol açabilmektedir. Ayrıca, bu karşılıklar uygun olmayan bir biçimde dönem faaliyet giderleri ile de kapatılabilmektedir. Örneğin, SEC tarafından yapılan incelemelerde Cendant Corporation'da üst yönetimin birleşme karşılıklarını bilinçli olarak yüksek gösterdikleri ve takip eden yıllarda bunların kapatılması yönünde emir verdikleri tespit edilmiştir. KimberlyClark Corporation'da ise daha sonra yapılan değerlendirmelerde birleşmeye ilişkin karşılıkların çok yüksek belirlendiği tespit edilmiştir. Söz konusu şirket tarafından artan tutarlar daha sonra başka bir birleşmeye ilişkin karşılıklara aktarılmış, bazı karşılıklar ise gerekli veri ve dayanak gösterilmeksizin gelir tablosuna aktarılmıştır (Report PursuanttoSection 704 of TheSarbanes-OxleyAct, (<http://www.sec.gov>), s. 20,21)

Henüz birleşmeye ilişkin iktisap gerçekleşip kontrol sağlanmadan birleşmenin sonuçlarının finansal tablolara yansıtılması da hileli bir işlemdir. Bu işlem sonucu muhasebe düzenlemeleri henüz konsolidasyona izin vermemesine karşın, birleşme sonuçlarının finansal tablolara erken yansıtılması söz konusu olabilmektedir(Charles W. Mulford 2002.s,150)

BÖLÜM 4. FİNANSAL TABLO HİLELERİ

4.1. BİLÂNÇO HESAPLARINDA YAPILAN HİLELER

4.1.1. Kasa Hesabında Yapılan Hileli İşlemler

Nakit ile ilgili büyük defter kaydını ve kasa tahsil (giriş) yevmiyesi kaydını yapan kişinin, nakit ile ilgili başka bir muhasebe kaydı yapması engellenmiş olmalıdır. Bir kişinin hem büyük deftere ve hem de alacaklar yardımcı hesaplarına kayıt düşebildiğini varsayalım. Bu kişi nakdi tahsil edilen anlaşır ve uygun olmayan muhasebe kayıtları yaparak parayı zimmetine geçirebilir ya da çeşitli muhasebe hata ve hilelerine yol açabilir. **Örneğin;** tahsilâtı kendisinde saklayarak kasa hesabı yerine çeşitli giderler hesabına, borç ve alacaklar hesabına alacak kaydı düşerek, alacaklar yardımcı hesaplarında tahrifat yapabilir (Güredin, Denetim, s.248–249).

Kasa hesabının alacak toplamı, borç toplamından büyükse, yanlış bir kayıt söz konusudur. Bu yanlışlığın muhasebe kurallarına göre düzeltilmesi gerekir. Böyle bir durumun anlamı, işletmeye fiilen giren bir nakdin girdiği tarihte kayıtlara intikal ettirilmemiş olmasıdır. Firma sahiplerinin kişisel harcamalarını firma kasasından yapmaları da uygulamada sık karşılaşılan bir olaydır. Bu durumda da kasada önemli ve anormal sayılabilecek derecede yüklü paralar kaydi olarak mevcuttur. Firma sahiplerinin şahsi harcamaları firma kasasından karşılanmasına rağmen, yasal açıdan geçerli ve firma ile ilgili kayıtlara alınabilecek belge mevcut olmadığından kasada kaydi paralar görülmektedir.(Küçük, s.125–126).Bu durumda, kasa hesabı bakiyesi gerçeği yansıtmadığı gibi, ortaklara faizsiz para kullandırılmakta veya kar yıl içinde dağıtılmaktadır.. Bu nedenle, Kasa Hesabının bakiyesinin yüksekliği örtülü kazanç dağıtımını yapıldığı kuşkularını arttırmaktadır.

Kişinin üzerinde bulunan paranın, çok dikkat çekici bir özelliği olmaması durumunda, üzerinde bulunan kişi dışında bir kişi ya da kuruma ait olduğunun ispatı, seri numaralarının alınması dışında pek mümkün olmayabilir. (Küçük, s.120).

Yabancı paraların değerlemesinde kullanılan kurlarda hileli işlemler;

Özellikle işlemlerin çoğunun yabancı paralar üzerinden yapıldığı firmalarda yabancı paraların düşük kurlarla değerlendirilerek aradaki değerlendirme farklarının zimmete geçirilmesi suretiyle gerçekleştirilirler. Ayrıca yine sıfır (0) rakamı üzerinde oynama yapılarak da döviz cinsinden zimmete geçirme gerçekleştirilebilir. Ayrıca çift taraflı kayıt tekniği nedeniyle, kasa hesabında ortaya çıkan hata ve hilelerin sadece nakit boyutu değil, diğer taraf işleminin ne olduğu da çok dikkatle izlenmeli, olay sadece kasadaki nakit mevcudun fiilen ortadan kalkması gibi düşünülmemelidir. **Örneğin;** harcama belgesi üzerinde oynama yapılmak suretiyle zimmete para geçirme fiili işlenmişse, bu harcama belgesinin içeriği de zimmete geçirilen para kadar önem kazanmaktadır. Bu harcama belgesi, hammadde alımı ile ilgili bir belge ise, doğrudan üretim ve stok maliyetlerini, dolaylı olarak da satış fiyatı ve satış miktarını etkileyecektir. Bu harcama belgesi demirbaş alımı ile ilgiliyse, hem amortismanlar yoluyla giderleri arttıracak, dolaylı vergi kaçığına neden olacak, bilançoda maddi duran varlık grubunun daha yüksek tutarla yer almasını sağlayacak, dolayısıyla aktif toplamının artmasını sağlayacaktır. Bunların sonucu olarak da mali tablolar gerçeği yansıtmayacak, hileli raporlama yapılmış olacaktır. Harcama türü ne olursa olsun, bu işlemde firma her türlü zarar görmüş olacaktır. (Küçük, s.121–125)

Kredili satış müşterisinden gelen tahsilâtın çalınması halinde, hırsızlığı yapan, müşteriden olan alacak hesabını azaltmak için şu yollardan birine başvurur:

- Satış iade ve indirimi olarak kayıt yapar.
- Müşteriden olan alacakları tahsili imkânsız nitelendirerek kayıttan siler.
- Bir başka müşteriden olan tahsilâtı kaydırarak, hırsızlığın yapıldığı hesaba yansıtır. (Güredin, Denetim, s.147)

Denetim bulguları sonucu aşağıdaki kasa hesabı hilelerine rastlamak mümkündür:

- Tahsilat işlemi, sermaye ödemesi için ortaklardan yapılan fiktif tahsilata dayanmaktadır.
- Tahsilât tutarı özgün belge tutarından farklıdır.
- Tahsilât işlemi, işletmenin ticari faaliyetine dayanmamaktadır.
- Ortaklara nakit kullandırmanın bir sonucu olarak kasa hesabı yüksek bakiyede seyretmektedir.

-Kasa hesabının yüksek bakiyede seyretmesinin nedeni kayıt dışı gelir elde edilmiş olmasıdır.

-Tediye işlemleri fiktif gider belgelerine dayanmaktadır.(Şen;2003,s.50)

4.1.2. Alınan Çekler Hesabında Yapılan Hileli İşlemler

Çeki alan taraf Alınan Çekler hesabına borç, çeki verenin hesabına(genellikle alıcılar hesabına) alacak yazar. Çek ciro edildiği, bankadaki ticari mevduat hesabına yatırıldığı veya tahsil edildiği zaman Alınan Çekler hesabı alacaklandırılır ,sırasıyla Satıcılar, Bankalar veya Kasa hesabı borçlandırılır. (Ataman,2003; s.46–47)

Alınan çekler ile verilen çeklerin vadeli olması halinde, vadeli çekler senetler hesabında izlenecektir. Aksi takdirde verilen vadeli çekler nedeniyle, bankalar hesabı sürekli olarak eksi (negatif) tutarlarda olabilir ve dönem sonlarında düzenlenen bilançoların yanlış yorumlanmasına ve yanlış analiz sonuçlarına ulaşılmasına yol açabilirler. Özellikle net işletme sermayesini olumsuz etkileyeceğinden işletme için kısa sürede telafi edilemeyecek olumsuz sonuçların doğmasına yol açabilir. (Küçük, s. 130)

Denetim bulguları sonucu aşağıdaki alınan çekler hesabı hilelerine rastlamak mümkündür: (Şen, s. 60)

- Çek tahsili banka hesap ekstresinde görünmesine rağmen, kayda alınmamıştır.
- Tahsil edilen çek tutarı kayda geçirilmemiştir.
- Alınan çekler örtülü sermaye ilişkisiyle ilintilidir.
- Alınan çekler, örtülü kazanç ilişkisiyle ilintilidir.
- Alınan çekler, fiktif satış karşılığında sehven kayda alınmıştır.

4.1.3. Bankalar Hesabında Yapılan Hileli İşlemler

Kasa hesabından sonra likiditesi en yüksek hesaplardan birisi Bankalar hesabıdır. Bu nedenle **hileli işlemler** için çok uygun bir hesaptır.(Küçük, s. 125)

Bu hesabın borç kalanı, bankalarda mevcut parayı gösterir. Bankalar hesabının borç kalanı bankalar tarafından gönderilen Hesap Ekstreleri ile karşılaştırılır. Eksik veya yanlışlık söz konusu ise gerekli düzeltme kayıtları yapılır.(Ataman, s.50)

Bu hesaba borç kaydedilen havaleler ile çek tahsilleri ve alacak kaydedilen ödeme emirleri ile üçüncü kişilerce tahsil edilen çeklerin, işletmenin mal hareketleriyle irtibatlandırılması ve böylece nakit akımıyla mal ve hizmet akımının tutarlığının ölçülmesidir. Bu hesaplara ilgili olarak test edilmesi gereken diğer bir husus da dönem faiz gelirlerinin kar zarar hesabına intikal ettirilip ettirilmediğidir. Ayrıca, yabancı para cinsinden mevduatın Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre değerlemeye tabi tutulup tutulmadığına da bakılmalıdır.

VUK genel tebliği ile 8.000,00 TL'nin aşan tahsilat ve ödemelerin yapılması getirilmiştir. Bu düzenlemenin amacının *“ticari işlemler ve finansal hareketlerin taraflarının izlenmesi ve vergiyi doğuran olayların mali kurumların kayıt ve belgeleri yardımıyla tespit edilmesi”* olmakla beraber, kasa ve bankalar üzerinde yapılacak **hileli işlemler** üzerinde de etkili ve caydırıcı olacağına inanmaktayız. (Küçük, s. 126)

Farklı işlemler için farklı hesaplar kullanılması; işletmenin banka hesaplarının işleyişi, çalışılan banka ve bu bankalara ait kullanılan hesap sayısı **hileli işlemler** için bir gösterge olabilir. Yüksek tutarlı işlemlerin bankalar aracılığıyla yapılması zorunlu hale getirilmiştir ancak, bankacılık işlemleri nedeniyle ödenen faizler, komisyonlar ve pul bedelleri de işletmeler için ayrı bir maliyet unsurudur. Ancak, farklı işlemler için ayrı ayrı hesaplar açılması, aynı şubede açılmış hesap varken yenilerinin açılması, bankacılık işlemlerinden yararlanılmayan ve genellikle bir ya da birkaç işlem için açılmış hesapların bulunması gibi işlemler Bankalar Hesabında **hile ve yolsuzluk** yapılma ihtimalinin yüksek olduğunun göstergesidir.

İşlemin yapıldığı tarih ile ekstrenin geliş tarihinin farklı olması; Bankalar hesabı ile ilgili işlemler ancak bankadan gelecek ekstre ile kontrol edilerek netleştirilir ve mutabakat sağlanır. Ancak, farklı bankaların bu konuda farklı çalışma şekilleri mevcuttur. Bazı bankalardan günlük ekstre almak mümkünken, bazıları ancak aylık ekstre göndermektedirler. Bunda ekstre gönderilecek hesabın türünün de önemi vardır. Bankalar hesabında yapılan **hileli işlemlerde** en çok işlem tarihi ile ekstre tarihi arasındaki farklılığın kullanıldığı dikkat çekmektedir. **Hileli işleme** başvuran personel ekstre gelip diğerleri durumu öğreninceye kadar kendini kurtaracak gerekli tedbiri alacak zamanı yaratmaktadır. **Sahte imza kullanılması;** küçük ve orta boy işletmelerde, firma sahipleri tarafından firmada güvendikleri elemanlarının, kendileri tarafından teşvik edildiği bir yöntem sayılır. Acil işler nedeniyle bulunamadıkları zamanlarda

evrakları elemanlarına imzalatmakta hemen hiç sakınca görmedikleri durumlara, uygulamada sıkça karşılaşılmaktadır. Firma sahibi tarafından kendi imzasının taklit edilmesi teşvik edilen kişi bir gün bunu firma sahibi aleyhine kullanabilmekte veya firmadaki durumdan bir şekilde haberdar olan personel art niyetli davranarak bu yola başvurabilmektedir. Aynı şekilde imza sirkülerinin fotokopi ve diğer yollarla değiştirilmesi ve bu yolla hileye başvurulması da yine sıkça karşımıza çıkan hususlardır. Ödeme araçları üzerinde oynanarak yapılan hileler; Kasa hesabında anlatıldığı gibi ödeme aracı üzerindeki rakamlar değiştirilmek suretiyle aradaki farkın kendi adına zimmete geçirilmesi şeklinde yapılır.(Küçük, s. 125)

4.1.4. Verilen Çekler Hesabında Yapılan Hileli İşlemler

Keşide edilmiş bir çekin tahsili için geçen süreden yararlanılarak yapılan yolsuzluktur. Bir bankaya yazılan çekin tahsil edilmesi belirli bir süreyi alır. İşletmede çalışanlar banka hesabından bir çek keşide etmek suretiyle, daha önce zimmetlerine geçirdikleri paralar nedeniyle meydana gelen kasa açığını gizlemeye çalışırlar.(Güredin, Denetim, s.248–249).

Ödeme belgeleri üzerinde tahrifat yapılarak gerçekleştirilen hileli işlemler; Özellikle çekle veya bankaya verilen talimatlarla yapılan ödemelerde scanner ile tarama veya tutarlar üzerinde özellikle sıfır (0) rakamları ile oynamak suretiyle gerçekleştirilir. Bu durumda imzayı atan kişi ödeme tutarı kadar bir belgeyi imzaladığını sanırken, aslında bankadan çekilen tutar çok daha yüklü bir tutar olmakta,aradaki tutar ise işlemi gerçekleştiren personelin zimmetine geçmektedir.(Küçük, s. 121–122)

Verilen çekler hesabının bankalar hesabı ile birlikte ele alınması ve aktifi düzenleyici olma özelliği nedeniyle, hile ve suiistimallere açık bir hesaptır. Özellikle muhasebe defterlerine kayıt işlemi ile tahsilâtların kontrolünün aynı kişi ya da kişiler ceyapılıyor olması hileye zemin hazırlayıcı bir unsurdur. Ayrıca, işletmenin kendi ihtiyaçları için bankalardan çekilecek nakitlerde çek yerine daha çok ödeme emri kullanması günümüz uygulamasında çok sık karşılaşılan bir husustur. Bunda çek yapraklarının kıymetli evrak olmasının gereği harca tabi olması nedeniyle işletmeye ayrıca bir maliyet yüklemesinin ve bankaların çek karnesi verirken, özellikle üst üste yaşanan ekonomik krizler sonrası oluşan olumsuzluklar nedeniyle,daha seçici ve ketum davranmalarının da etkisi büyüktür. Ancak bu durum da özellikle tahsilâtla ilgilenen

personelin tahsilâtlarda hile ve yolsuzluk yapma olasılığının arttırmaktadır.(Küçük, s. 130–131)

4.1.5. Diğer Hazır Değerler Hesabında Yapılan Hileli İşlemler

Bu grupta özellikle dikkat edilmesi gereken kredi kartı ile yapılan işlemlerdir. Taşıma kolaylığı, nakit yerine hemen her yerde kullanılabilirliği, çeşitli taksit ve indirim imkânları sunması, hediye ve indirim puanlarının olması gibi nedenlerle kredi kartı kullanımı ayrıca teşvik edilmektedir. Bu özellikleri nedeniyle kredi kartları, özellikle perakende satış yapılan hemen tüm sektörler tarafından artık günümüzde vazgeçilmez ödeme araçlarından biri haline gelmiştir.

Özellikle kurumsallaşmamış işletmelerde daha belirgin şekilde gözlemlenebilen, vergisel kaygılarla vergi matrahını olduğundan daha düşük gösterme çabası içindeki işletmeler kredi kartı ile yapılan satışları bu amaç için kolaylıkla kullanabilmektedirler. Burada kredi kartı ile yapılan satışlar, satış hesabına kaydedilmemiş olabileceği gibi kredi kartı ile yapılan satışların denetiminin daha kolay olacağını düşünen işletme yönetimi sadece kredi kartı ile yapılan satışları yasal defterlere aktarmış da olabilir.

Hangi surette olursa olsun satış hâsılatının gizlenmesi stoklar hesabını da doğrudan ilgilendirmektedir. Dolayısıyla, kredi kartı ile yapılan satışlarda sadece satışlar, satış hâsılatı ve satışların maliyeti hesapları değil, aynı zamanda stoklar hesabı da dikkatle incelenmeli, fiili stoklarla kaydi stokların birbirini tutup tutmadığı kontrol edilmelidir.

Kredi kartı ile yapılan satışlar haricinde bu hesap çok fazla hareketli bir hesap olmaması nedeniyle **hata ve hilelerin** çok sıklıkla yapıldığı hesaplardan olmamakla birlikte özellikle vadesi gelmiş kuponlar ile kredi kartı ile yapılan satışlar konusunda dikkatli olunması gerekir. Diğer taraftan posta ve banka havalelerinin de **hileli işlemler** için uygun olduğunu söylemek mümkündür.(Küçük, s. 134–135)

4.1.6. Diğer Menkul Kıymetler Hesabındaki Hileler

Sermaye hesabı niteliği gereği çok fazla hareketli olmayan bir hesap olduğundan personel tarafından hileli işlemlerin gerçekleştirilmesi için uygun bir hesap değildir. Daha çok mali tabloların iyi görülmesi için yönetim veya firma sahipleri tarafından hileli işlemler için kullanılırlar.

-Hesap planında taahhüt edilen sermayenin tamamı görüldüğünden, sermayenin ödenmemiş bölümünün dönem içinde ödeneceğinin sözlü olarak taahhüt edilmesi ve bu yolla karşı firmalar veya bankalardan çıkar sağlanması.

-Aynı olarak taahhüt edilen sermayenin kayıtlara alınırken yapılacak değerlemesinin, üçüncü kişileri yanıltacak veya sermaye hesabının olması gerekenden daha yüksek görünmesini sağlayacak şekilde yapılması.(Küçük, s. 179–180).Bu gruptaki hileli işlemlere örnek olarak verilebilir.

Hisse senetleri hesabında dikkat edilmesi gereken hususlar hisse senetlerinin alımı, izlenmesi ve elden çıkarılmasıyla dönem sonlarında yapılacak envanter ve değerlendirme işlemleridir. Bu gruptaki hileli işlemler daha çok borsaya kayıtlı şirketlere ait hisse senetleri ile ilgilidir. Hisse senetleri sahibine ortaklık, yönetime katılma, yeni pay alma gibi özellikler de sağladığından karlılığın yanı sıra ortaya çıkacak zarara da ortak olma özelliğine sahiptir. Dolayısıyla borsaya kayıtlı hisse senetlerine kısa süreli de olsa kar elde etme beklentisiyle yatırım yapmak her zaman yüksek risk taşır. Borsa, piyasadaki her tür olumlu ve olumsuz şarttan anında etkilenen ve spekülâtörlerin her zaman devrede olduğu bir sistem olma özelliği nedeniyle dikkatli yatırım yapılması gereken bir yatırım aracıdır. Yüksek risk yüksek getiri gibi algılandığından, işletme çalışanları işletme varlıklarını borsaya kısa süreli yatırım yaparak değerlendirmek ve bunu işletme kayıtları ve yetkililerinin bilgisi dışında yapmak suretiyle **hileli işleme** başvurmuş olabilirler. Böylece işletmenin parasıyla borsadan yüksek paralar kazanacak, işletmenin parasını yerine koyup, aradaki karı kendisi alacaktır. Yüksek risk her zaman yüksek risktir. Yüksek getiri getirmediği zamanlarda yüksek kayıplara da neden olacaktır. Küçük, s. 136

Hisse senedi alımı konusunda işletmenin belirlediği bir politika varsa bu tespit edilmelidir. Menkul kıymetlerin alımı konusunda kimlerin yetkilendirildiği ve bu yetkilerin nasıl kullanıldığı önemlidir. İç denetim açısından bu yetkinin kötüye kullanımı işletme varlıklarının ve karlılığının korunması anlamına gelirken hem iç

denetçi hem bağımsız denetim ve hem de yeminli mali müşavirlerce yapılacak denetimlerde hisse senetlerinin alımında yapılacak hileli işlemler önem arz edecektir. Hisse senedi alımlarında karşılaşılabilecek hileli işlemlerin temelinde borsaya kote edilen hisse senetlerinde alım bedeli ile borsa veya pazar değeri arasında önemli farklılıkların olması gelir. Diğer hisse senetlerinde ise nominal değer ile alım değeri arasındaki farklılıklar önem arz edecek tutarlara ulaşmış ise göz ardı edilmemelidir. (Yaman, s. 188)

Bu hesapta yer alan kıymetlerin değerlendirilmesine uygunluğunun araştırılması gerekir. Satın alınan hisse senetlerinin borsaya kayıtlı şirketlere ait olup olmadığı özellikle değerlendirme konusunda özellik arz eden ve alındığı tarihten satış tarihine kadar olan sürecin dikkatle izlenmesini gerekli kılan önemli bir husustur. Borsaya kote edilmiş hisse senetlerinde alış bedeli, borsa rayici ve pazar değeri olmak üzere üç farklı rakam söz konusudur ve hangi rakamla değerlendirildiğine bağlı olarak hileli işlem gerçekleştirilebilir. Borsaya kayıtlı olmayan hisse senetlerinde de nominal bedel ile alım bedeli olmak üzere iki farklı değerlendirme kriteri karşımıza çıkmaktadır. Hisse senetlerine yönelik hileli işlemler değerlendirme kriterleri ile oynanarak gerçekleştirildiğine göre, hisse senetleri hesabında yapılabilecek hileli bir işlemin ortaya çıkartılabilmesi için hisse senetlerinin elden çıkarılmasıyla ilgili olarak düzenlenen belgeler ve kayıtlar karşılaştırılmalıdır. (Küçük, s. 137–138)

Hisse senetlerine yönelik hileli işlemler genellikle senetlerin elden çıkarılması sırasında olacaktır. Bu nedenle hisse senetleri hesabında yapılabilecek hileli bir işlemin ortaya çıkartılabilmesi için hisse senetlerinin elden çıkarılmasıyla ilgili olarak düzenlenen belgeler ve kayıtlar karşılaştırılmalıdır. Kayıtlarda yer alan çıkış tarihiyle fiili elden çıkarılış tarihinin aynı olmasına özen gösterilmelidir. Hisse senetleri kayıtlar üzerinde daha düşük bir bedel ile çıkarılmış bir şekilde gösterilebilir. (Yaman, s. 188)

Karşılık ayrılmadığı durumlarda, mali tabloları kullananlar yanıltılmış, yanlış bilgilendirilmiş olur ki, bu da bir çeşit hiledir. Üstelik bu durumda 3. kişiler dediğimiz işletmeyle ilgili kişi ya da gruplar, işletme sahip ve yöneticileri tarafından aldatılmaktadır ve zarar işletme dışında ancak işletmeyle ilgili kişilere yönelmekte ve zarar daha ciddi boyutlara ulaşabilmektedir. (Küçük, s. 137–138)

Hisse senetleri satın alınan şirketlerin veya şirket sahip ve yöneticilerinin, hisse senetlerini satın alan işletme ile veya işletme sahip ve yöneticileri ile herhangi bir

bağları olup olmadığı konusu da araştırılması gereken önemli bir husustur. Hisse senetlerinin alış-satışı yoluyla spekülasyon yaratmak, şirketin içinde bulunduğu zor durumdan çıkmasını sağlamak, hisse senetlerinin değerini artırmak veya azaltmayı istemek gibi nedenlerle işletme ile olan ticari ilişki veya işletme sahip ve yöneticilerinin akrabalık, her iki şirkette yöneticilik yapmak, şirketlerin hissedarı olmak gibi durumlardan yararlanarak çıkar sağlamak amacıyla bu işlemler gerçekleştirilmiş olabilir. Bu da üçüncü kişilere karşı yapılmış bir çeşit **hileli** işlemdir.(Küçük, s. 138)

4.1.7. Ticari Alacaklar Hesabındaki Hileler

Tekdüzen Hesap Planına uygun bilançoda likidite ölçüsüne “Dönen Varlıklar”ve “Duran Varlıklar” içinde ikili bir ayırmada gösterilen bu hesap ve alt hesaplarını söz konusu ayırımı yok sayarak belirtmeye çalışacağız

4.1.7.1. Alıcılar Hesabında yapılan hileler

Senetsiz alacakların izlendiği 120 Alıcılar Hesabı bu nedenlerle firmalar açısından önemlidir. Bu hesap yine aynı nedenlerle **hileli işlemler** için de oldukça elverişli bir yapıdadır. Bu hesaba ilişkin hileli işlemler sadece personel tarafından değil, mali tabloların düzenlenmesi sırasında firma ile ilgili bilgilerin gizlenmesi ve daha iyi bir durumda olduğunun gösterilmesi amacıyla yönetim tarafından da gerçekleştirilebilir. Ayrıca yine mali tablolara yönelik olarak alacaklardaki, dönemsellik ilkesi nedeniyle, uzun ve kısa vadeli ayırımı üçüncü kişileri yanıltmak amacıyla yönetim tarafından kötüye kullanılabilir.

Yabancı para cinsinden olan alacaklar için dönem sonlarında değerlendirme ilkelerine uyulup uyulmadığına dikkat edilmelidir. Yabancı paraların değerlemesi ile ilgili hileli işlemler bu grup için de geçerlidir. (Küçük, s. 140–141)

Çift girişli bir muhasebe sistemi içinde mal varlıklarının yanıltıcı tahsis edilmesini gizleme çeşitlerinden biri alacakların doğru bir şekilde gizlenmesidir; fakat buradaki sorun ilgili borçların nereye konulacağıdır. Borçları gizlemek için olası bir yer alacak hesaplarıdır, çünkü bu borcun dengesi normaldir ve genellikle birçok kişisel müşteri

hesabı bulunmaktadır.(Murat Emir,"Hile Denetimi",Mali Çözüm Dergisi, Sayı 86,2008,s.115)

Denetim bulguları sonucu aşağıdaki alıcılar hesabı hilelerine rastlamak mümkündür:(Şen, s. 90)

-Alıcıdan alıcıya fark eden emtia satış kar marjının ortaklara ait firmaların alıcı olması halinde bu firmaya satılan mallara ait kar marjı emsal bedellerine göre daha düşüktür.

-Emtia çıkışları miktar olarak fiili çıkış ile mutabık değildir.

-Emtia çıkışları tutar olarak (fatura bilgileri) muhasebe ile mutabık değildir.

4.1.7.2. Alacak Senetleri Hesabında Yapılan Hileli İşlemler

Senetlerin tahrif edilmesi yani üzerindeki yazı ve rakamların değiştirilmesi;(Mazhar Hiç şaşmaz, İşletme Hesaplarının İncelenmesi (Revizyon ve Kontrol),4. Baskı, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını,1974,s.74–75).Bu durum özellikle vadesinde tahsil edilemeyen senetlerin hukuki yollarla tahsili aşamasına gelindiğinde sorun olmaktadır. TTK'nun 688.maddesindeki şartları taşımadan düzenlenen bir senet hukuken geçerli bir senet olmayacağından ,ihtilaf durumunda yasal yollardan tahsili de mümkün olmayacaktır. Vadesi geldiğinde ödenmeyen senet, şekil şartlarındaki noksanlık nedeniyle geçersiz olacak ve yasal yollara başvurulamayacak, dolayısıyla alacağın tahsili imkânsız hale gelecektir. Böylece firmadan bedeli ödenmeden mal satın alınmış, bir anlamda firma dolandırılmış olacaktır. Üçüncü kişilerce bağımsız olarak gerçekleştirilebileceği gibi, firma içinden personelle anlaşarak da bu işlem gerçekleştirilebilir.

Geçerli olan senedin, sonradan geçersiz olan sahtesiyle değiştirilmesi; Alıcı firma satın aldığı mal veya hizmet için şekil şartlarını taşıyan bir senet düzenleyerek firmaya vermiştir. Ancak daha sonradan personel tarafından bu senet eksik şekil şartlı sahte bir senetle değiştirilir. Gerçek senet firmadan tahsil edilerek, tutar zimmete geçirilir. Sahte olan ise firmada kalır. Kısa süreli para kullanıldıktan sonra tahsilât hesaplara aktarılır.

Vadeli çek ve senet kullanımının çok olduğu firmalarda, dikkat çekmeyecek derecede küçük tutarların banka kanalıyla değil de elden tahsil edilerek, muhasebe

kayıtlarına geçirilmeden tahsilâtı yapan personel tarafından zimmete geçirilmesidir. (Küçük, s. 143–144)

Aynı senedin birkaç kere hesaba giriş ve çıkış kaydedilmesi ve işletmede, bankalara iskonto ettirilmek üzere sene sonunda düzenlenen ve sene başında bankadan tekrar geri alınan hatır senetlerinin bulunması.(Hiç şaşmaz, İşletme Hesaplarının İncelenmesi (Revizyon ve Kontrol), s.74–75)

4.1.8. Alacak Senetleri Reeskontu Hesabında Yapılan Hileler

Denetim bulguları sonucu aşağıdaki alacak senetleri reeskontu hesabı hilelerine rastlamak mümkündür:

-Alacak senetleri reeskontu hatalı hesaplanmış ve bu hatalı tutar aynen kayıtlara yansıtılmıştır.

-Reeskont hesaplanmasında yanlış faiz oranı esas alınmıştır.

-Alacak senetleri reeskont iptal işleminin ertesi dönemde gelir kaydı yapılmamıştır.

-Bedeli peşin tahsil edilmiş, fakat henüz iadesi yapılmamış senetler reeskonta tabi tutulmuştur. (Şen, s.122)

-Şirket faaliyetiyle ilgili olmayan veya lehdarı farklı olan senetler şirket kayıtlarında veya reeskont listesinde gösterilerek reeskonta tabi tutulmuştur.

-Yanlış değerlendirme oranı ile hesaplanması

-Veya senet üzerindeki vadenin dikkate alınmaması nedeniyle reeskont hesaplanmaması gereken tutarlar için de reeskont hesaplanması (Ör. Vadesi 1 aydan az veya sonraki yıla sarkmayan senetler gibi) şeklinde karşımıza çıkmaktadır.(Küçük, s. 145)

4.1.9. Verilen Depozite ve Teminatlar Hesabında Yapılan Hileli İşlemler

Depozito veya teminatın verildiği tarihte hesaplara düşük bedelle aktarılması ,iade alındığı dönemde ise hesapta görünen tutar ile gerçek depozito veya teminat tutarı arasındaki bakiyenin zimmete geçirilmesi.

Özellikle uzun yıllar hesaplarda kalan depozito ve teminat tutarlarının değerlenmeyerek düşük tutarda hesaplarda izlenmesi, tutar küçük olduğundan dönem sonunda kar/zarar hesapları ile ilişkilendirilerek hesap kalanının yok edilerek, asıl tutarın zimmete geçirilmesi.

Yabancı para cinsinden depozito ve teminat bedelinin Türk lirasına çevrilmeden yabancı para tutarı üzerinden Türk Lirası imiş gibi kayıtlara aktarılarak, dönem sonunda yuvarlama farkları hesaplarına aktarılmak suretiyle hesabın kapatılması ve gerçek depozito ve teminat bedelinin tamamının zimmete geçirilmesi Ör.1.000 USD olarak verilen teminat tutarının muhasebe kayıtlarına 1.000,00 YTL. olarak aktarılması gibi. Depozito ve teminat tutarının hiç kayıtlara alınmaması. (Küçük, s. 148)

Denetim bulguları sonucu verilen teminatlar ve depozito hesabında aşağıda belirtilen hilelere rastlamak mümkündür:(Şen, s.106)

-Teminat ve depozitolar hesabının tutarı ile ödenen nakit veya çek tutarı birbirinden farklıdır.

-Verilen teminat ve depozito tutarının büyüklüğü ile bu teminat ve depozito karşılığında alınan hizmetten daha büyük olması nedeniyle karşı firmaya örtülü kazanç sağlanmıştır.

-Verilen teminat ve depozito yabancı para olmasına rağmen değerlemeye tabi tutulmamıştır.

-Verilen teminat ve depozito tahsilâtı yasal takip safhasına gelmesi nedeniyle aktarıldığı şüpheli alacaklar rakamından farklıdır.

4.1.10. Diğer Ticari Alacaklar Hesabında Yapılan Hileli İşlemler

Denetim bulguları sonucu diğer ticari alacaklar hesabında aşağıda belirtilen hilelere rastlamak mümkündür:(Şen, s.112)

-Emtia çıkışları miktar olarak fiili çıkış ile uyumlu değil.

-Emtia çıkışları tutar olarak (fatura bilgileri) muhasebe kayıt bilgilerinden farklıdır.

-Emtia çıkışları tutar olarak alıcı firma muhasebesi kayıt bilgilerinden farklıdır.

-Alacak tahsilleri, emtia çıkış fatura bilgileriyle uyumlu değil.

4.1.11. Şüpheli Ticari Alacaklar Hesabında Yapılan Hileli İşlemler

Tahsili şüpheli hale gelmiş olan alacaklar ilgili hesapların alacağı karşılığında bu hesaba borç yazılarak bu durumdaki alacaklar normal alacaklardan çıkarılır. Alacağın tahsili veya tahsil edilemeyeceğinin kesinleşmesi durumunda bu hesaba alacak kaydedilir.

Tahsili şüpheli hale gelmiş bulunan ticari alacakların bilânço günündeki değerine getirilmesi için karşılık ayrılır.(Ataman, Tekdüzen Hesap Planı ve Mali Tablolar, s.98)

Şüpheli hale gelmekle birlikte hala normal bir alacakmış gibi kayıtlarda yer alması yanlış ve yanıltıcı mali tabloların düzenlenmesine neden olacak ve üçüncü kişiler bu yolla aldatılmış olacaktır. Bu durum yönetim tarafından mali tabloların düzenlenmesi sırasında şirkette işlerin yolunda gittiğini göstermek için tercih ettikleri bir yöntemdir.(Küçük, s. 149)

Denetim bulguları sonucu şüpheli alacaklar hesabında aşağıda belirtilen hilelere rastlamak mümkündür: (Şen, s.118)

-Vade farkları, gecikme zamları gibi geciken şüpheli alacaklar tutarın ilişkin hesaplamalar nedeniyle şüpheli alacaklarda oluşan artışların borçlunun kayıtlarıyla uyumlu değil.

-Şüpheli alacaklar nedeniyle ayrılmış olan karşılık mevcut şüpheli ticari alacakların miktarından fazladır.

-Şüpheli alacaklar karşılığı, alacağın yasal takibe alındığı takvim yılından sonraki yıllarda ayrılmıştır.

-Şüpheli alacaklardan yapılan tahsilât ya hiç gelir kaydedilmiş, ya da bir sonraki yılda gelir kaydedilmiş ya da eksik gelir kaydedilmiştir.

4.1.12. Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı Hesabında Yapılan Hileli İşlemler

Denetim bulguları sonucu şüpheli alacaklar karşılığı hesabında aşağıda belirtilen hilelere rastlamak mümkündür:(Şen, s.118)

-Şüpheli alacaklar nedeniyle ayrılmış olan karşılık mevcut şüpheli ticari alacakların miktarından fazladır.

-Şüpheli alacaklar karşılığı, alacağın yasal takibe alındığı takvim yılından sonraki yıllarda ayrılmıştır.

-Şüpheli alacaklardan yapılan tahsilât ya hiç gelir kaydedilmiş, ya da bir sonraki yılda gelir kaydedilmiş ya da eksik gelir kaydedilmiştir.

4.1.13. Diğer Alacaklar Hesabında Yapılan Hileli İşlemler

Bu gruptaki alacaklar işletmenin ticari işlemlerinden kaynaklanmamaktadır. Dolayısıyla mali karının tespitinde menfi unsur oluşturmaları gerekir.

Tekdüzen Hesap Sistemi uygulaması uyarınca, bu alacaklar üzerinden ayrılması gereken “Diğer Alacak Senetleri Reeskontu (137;237)” ile “Şüpheli Diğer Alacaklar Karşılığı (139;239)”nın mali karın tespitinde nasıl dikkate alındığıdır. Yine bu hesaplardaki alacaklarla ilgili olarak, bizatihi bu alacakların oluşumunun mali karı azaltıp azaltmadıkları test edilmelidir. **Örneğin;** yüklenilen bir finansman gideri karşılığında alınan borcun, ortaklara aktarılması halinde bu finansman yükünün de ortaklara yansıtılması gerekir. Harcamaları şirket tarafından karşılanan ortak için kullanılan C/H kayıtları, bu kayıtlar veya kayıtlara esas teşkil eden harcamalar ile ödemeleri yapan personel tarafından kendi kişisel harcamalarına ait belgeler firmaya getirilmek suretiyle hileli işlem gerçekleştirilebilir. Bu durumda hileyi yapan kişi hem kişisel harcamasını yapmış hem de üstüne bu harcamanın parasını almış olacaktır.

Hileli işlemler bağlı ortaklıklar veya iştiraklerden alacaklar hesabı kullanılarak da gerçekleştirilebilir. Alacaklarla ilgili hileli işlemler gerçekleştirilmişse, bu işlemin yok edilmesi için alacak hesapları arasına bu tutar tek kalem veya parçalar halinde aktarılarak sonunda yok etme yöntemi uygulanabilir.

Denetim bulguları sonucu ortaklardan alacaklar hesabında aşağıda belirtilen hilelere rastlamak mümkündür:(Şen, s.130)

-Şirketin ortaklara nakit ödeme (ödünç para verme) yaptığı dönemde kredi kullanmıştır.

-Şirketin ortaklara ödünç para verdiği dönemde vadeli satın alımlar yapması sonucu vade farkı ödeyerek finansman gideri yaratmıştır.

-Şirketin ortaklara ödünç para verdiği dönemde düşük fiyatlı satışlar yapması sonucunda karını düşürmüştür.

-Ortaklara yapılan ödemeler ortak tarafından bu tutarı başka ticari faaliyette kullanılmıştır.

4.1.14. Stoklar Hesabında Yapılan Hileli İşlemler

Ürün çeşitliliği, depolama sorunu, üretim ve satış aşamasında köprü olma gibi özellikleri nedeniyle stoklar hileli işlemler için oldukça cazip ve savunmasızdır.(Küçük, s. 152)

Stoklar bir işletmenin en önemli kalemleridir. Dönem karının oluşumundaki etkileri yanında dönem karının hesaplanmasında da büyük öneme sahiptirler.

Stoklarla ilgili hatalı ve hileli işlemleri, başka bir deyimle, gayri safi karı düşük göstermek hususunda başvurulan yolları veya aynı sonucu meydana getiren hatalara ve hilelere; satın almada, satışlarda, değerlemelerde, miktar ve kalite değişikliklerinde, gider belgeleri ile fiyatlarda rastlanır.(Hiç şaşmaz, İşletme Hesaplarının İncelenmesi (Revizyon ve Kontrol),4. Baskı, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını,1974,s.90)

Stok alımları hileli işlemlerin en fazla yapıldığı yer olmasının yanında hileli işlemlere de en uygun ortamdır. Hileli işlemler genellikle stokların fiyatlarına, kalitesine, miktarına yönelik olarak yapılmaktadır. Bu şekilde nakit üzerinde yapılacak **hileli işlemler** en aza indirilmiş olur.(Öğredik, s.33)

Stoklarla ilgili hileli işlemler; çok kere mevcutların kıymetlerini düşük göstermek suretiyle yapılır. Ancak, stokları yüksek gösterecek şekilde davranışlarla da karşılaşılması mümkündür. Örneğin; devre başı stokunu yüksek gösteren bir işletmede emtia gayri safi karı azaltılmış olur. Böylece belki de dönem sonuçlarının sun'u bi şekilde zararla kapatılmasına bile gidilebilir. Stok hareketlerinin incelenmesi sırasında ,yakacak maddeleri, yedek parçalar, tamir ve kırtasiye malzemesi gibi tali bir nitelik gösteren mevcutların incelenmesi de ihmal edilmemelidir.(Hiçşaşmaz, İşletme Hesaplarının İncelenmesi (Revizyon ve Kontrol),4. Baskı, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını,1974,s.92)

Stoklar kalemi çoğu işletmenin bilânçosunda önemli bir varlık kalemidir. Stokların fiziken var olduğunun ve değerlemelerinin uygunluğunun doğrulanması zordur. Bu nedenle de stok kayıtlarında oynama yapılması olasılığı fazladır. Kolay satılabilir

olmaları da kötüye kullanımlarını yaygınlaştırmaktadır. Çoğu büyük işletmenin değişik yerlerde çeşitli kalem stoklarının bulunması gerçek olmayan stok kayıtlarının yapılmasını kolaylaştırmaktadır. Fiziken var olmayan stokların kayıtlanmış olmaları satılan malın maliyetin olduğundan düşük, brüt kar oranını olduğundan yüksek gösterecektir. Aynı şekilde stok devir hızında da bir düşüş gözlemlenecektir. (Güredin, Denetim, s.147 -149)

Muhasebe kayıtlarında stok hareketleri ile ilgili hatalı ve hileli işlemler; genellikle yanlış veya ters maddeler, toplama hataları, devir noksanlıkları, değerlendirme yanlışlıkları şeklinde meydana gelir. Örneğin; faturalar muhtevası sene sonunda emtia hesabı zimmetine yazıldığı halde, malların henüz gelmemiş olmasında durum böyledir. Akreditifli ithal işlemlerinde de böyle durumlarla karşılaşılabilir.(Hiçşaşmaz, İşletme Hesaplarının İncelenmesi (Revizyon ve Kontrol),4. Baskı, Ankaraİktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını,1974,s.91)

Alışların gizlenmesi hususunda girişilen bir kısım davranışlar ise, emtia gayrisafi karı üzerine etkide bulunur. Bu konudaki **hileli işlemlerin** bir kısmı nazari alışlar yapmak ya da gerçek alışları sun'î şekilde yükseltmek suretiyle gerçekleştirilir. Diğer bir kısım hileler ise, alışları sun'î şekilde düşürmek yolu ile yapılır. Hiç kuşkusuz ikinci şekil birincisine nazaran çok daha önemlidir.

Bu konuda, aşağıda belirtilen hususların göz önünde tutulması gerekir:

-Nazari alışlar, satıcı müesseseler nezdinde yapılan karşılıklı incelemelerle hemen tespit edilebileceği için, uygulama yeteneği az olan bir davranıştır. Ancak, başka hesaplarla dengeli hale getirip toplama ve devirleri yükselterek de alışların sun'î şekilde kabartılması mümkündür. Özellikle ithalat işlemlerinde, döviz kaydırması amacı ile girişilen işlemler dolayısıyla bazen fatura muhtevasının şişirildiği bir gerçektir.

-Bir kısım alışların deftere kaydedilmeme durumu, yukarıda da değinildiği gibi daha sık rastlanan bir hileli yoldur. Alışların sun'î şekilde düşürülmesinin doğal sonucu, bir kısım satışların, kayıt dışı kalmasıdır. Satıcılarla uyumlu şekilde yapıldığı takdirde, bu nevi hilelerin tespiti büsbütün imkânsız olmasa bile, hayli güçleşir. Ancak, kayden yapılan envanter neticesinde, girişi olan bazı malların, ne satışlar ve ne de stoklar arasında bulunmadığını tespit etmek de imkansız değildir.(Hiçşaşmaz, İşletme Hesaplarının İncelenmesi (Revizyon ve Kontrol),4. Baskı, Ankaraİktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını,1974,s.91–92)

Stoklar hesabından karşılaşılan ya da karşılaşılması muhtemel hileli işlemler aşağıdaki gibi sayılabilir:

-Mevcut stok sayımları bilinçli bir şekilde, olduğundan düşük veya yüksek gösterilmektedir.

-Stok sayımının yapılması bilinçli olarak geciktirilmektedir

-Üretimden depoya veya depodan satışa sevklerde gerçek sevkıyat ve mevcutlar dışında ikinci bir kayıt tutulmakta ve muhasebe kayıtlarına gerçek olmayan bu ikinci kayıtların yansıtılması sağlanarak, ürünlerin çalınması şeklinde yolsuzluk yapılmaktadır.

-Stok listeleri değiştirilmektedir.

-Depoya giriş çıkışlarda kullanılan belgeler tahrip edilmekte ya da yok edilmektedir.

-Sağlam ürünler defolu gibi gösterilerek atılmak üzere depodan çekilmekte ve bu işi yapan kişiler nam ve hesabına, firma dışında, gerçek bedelinin çok altında satış yapılarak elde edilen tutar zimmete geçirilmektedir.

-Ürünler firma deposu yerine başka bir yerde depolanarak, fiili stok sayımından gizlenmekte daha sonra kişisel çıkarlar için kullanılmaktadır.

-Üretim veya satış için depodan çekilen stoklar için düzenlenen kâğıtlarda sevk edilen stok türü veya miktarı ile sevk evraklarına yazılan stok türü veya miktarı birbirinden farklıdır.

-Yetkililerden veya firma sahiplerinden, dolayısıyla kayıtlardan gizli üretim yapılmaktadır.

-Yetkili imzalar taklit edilmektedir.

-İlk madde ve malzeme stokları, daha düşük kaliteli ve ucuz olan taklitleri ile değiştirilmekte, üretime verilen bu düşük kaliteli malzeme nedeniyle fireler artmakta, ancak stoklardaki azalış bu şekilde izah edilebilmektedir. Kaliteli üretim malzemesi ise firma dışında satılmakta ve elde edilen tutar zimmete geçirilmektedir.(Küçük, s. 153–154)

Denetim bulguları sonucu stoklar hesap grubunda aşağıda belirtilen hilelere rastlamak mümkündür:

-Kayıtlarda görünen ilk madde ve malzeme tutarı, girdi belgelerinden(fatura vb.) farklıdır (hesap hatası ve hile).

-Kayıtlarda görünen ilk madde ve malzeme tutarına ilişkin girdi belgesi yoktur (faturasız giriş).

-Kayıtlarda ve girdi faturalarında uyumlu olan ilk madde ve malzeme tutarı, satıcı firma kayıtlarından farklıdır.(satıcı firmanın kastı veya muvazaalı işlem).

-Stokta kalan ilk madde ve malzemenin maliyetinde bulunması gereken-kur farkları vb.) maliyetler doğrudan gider yazılmıştır. Şen, s.138

-Yarı mamul dönem sonu stokundan mamul stokuna kar düşürmek amacıyla fazladan pay verilmiştir.

-Yarı mamul dönem sonu stokunun tamamlanma derecesinin yanlış hesaplanması ve hesaplamının üretilen mamul maliyetini etkilediği görülmüştür.

-Genel üretim giderlerinin yanlış dağıtım anahtarı kullanılması nedeniyle üretim maliyeti yanlış oluşturulmuştur.(Şen, s.144)

-Mamul girdi tür ve miktarları mamul üretim türü ve miktarıyla uyumlu değil.

-Kaydi döküm bilgileri ile fiili envanter bilgileri uyumlu değil.

-Satılan mallar maliyeti, dönem sonu (sayım sonu) stokuna göre ayarlama suretiyle tespit edilmiş olup kaydi envanter bilgileriyle çelişmektedir. (Şen, s.152–153)

-Stokta kalan ticari malların maliyetinde bulunması gereken (kur farklarıvb.) maliyetler doğrudan gider yazılmıştır.(Şen, s.157–158)

-Stok değer düşüklüğüne konu edilen stokların aktife alınış belgeleri mevcut değildir.

-Stok değer düşüklüğüne konu edilen stoklar yasal süreler içerisinde kayıtlara alınmamıştır.

-Stok değer düşüklüğü tutarı yanlış hesaplanmıştır.(Şen, s.171)

4.1.15. Mali Duran Varlıklar Hesabında Yapılan Hileli İşlemler

Bağlı Menkul Kıymetler ,İştirakler ,Bağlı Ortaklıklar ,Diğer Mali Duran Varlıklar

Tekdüzen Hesap Planına göre Mali Duran Varlıklarla ilgili olarak test edilmesi gereken hususları ise şöyle sıralayabiliriz:

-Bu hesaplarda belirtilen kıymetlerle ilgili olarak 1 Numaralı Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği uyarınca ayrılması öngörülen “Değer Düşüklüğü Karşılığı”

hesaplarının mali karın tespitinde Vergi Usul Kanununun hükümlerine uygun olarak düzeltilip düzeltilmediğinin,

-Hisse senedi dışındaki mali duran varlıklarla ilgili olarak gelir tahakkuklarının dönemsel ilkesine uygun yapıp yapılmadığının,

-Hisse senedinden oluşan mali duran varlıklardan (iştirakler, bağlı ortaklıklar ve iştirakler hesabında izlenmeyen ancak uzun vadeli olarak elde tutulması amaçlanan hisse senetlerinin) elde edilen kar paylarının ve bu hisse senetleri nedeniyle edinilen bedelsiz hisse senetleri ile rüçhan hakkı kupon satış gelirlerinin vergi mevzuatına uygun olarak kayıtlara intikal ettirilip ettirilmediğinin,

-İştirak ve bağlı ortaklıklarla ilgili ticari muamelelerde işlemlerin mahiyetinin örtülü kazanç dağıtımını hükümlerini ilgilendirip ilgilendirmediğinin,

-İştirak ve bağlı ortaklıklara sermaye avansı adı altında sermaye artırımını öncesi ödeme yapılmışsa bunun örtülü kazanç niteliği taşıyıp taşımadığının, test edilmesi gerekir.

4.1.16. Maddi Duran Varlıklar Hesabında yapılan Hileli İşlemler

Duran varlıklar tutar olarak çoğu işletmenin bilançosunda önemli yer tutar. Bunların değerlemesinde zaman zaman subjektiflik hakim olur. Bu nedenle önemli tutarda alacakları ve stokları bulunmayan işletmelerde duran varlıklar bir yolsuzluk hedefidir.

Örneğin; bazı işletmeler bakım ve onarım giderlerini veya diğer faaliyet giderlerini duran varlık olarak aktifleştirme yoluna gider. Duran varlık alımları ile ilgili destekleyici belgeler incelenerek bu yolsuzluğun ortaya çıkarılması çok kolaydır. (Güredin, Denetim, s.149)

Geçerli ve doğru belgelerle satın alınan varlıklar işletmede bırakılmayıp, şirket çalışanları tarafından kişisel amaçları için kullanılmak üzere alıkonurlar. Bu tür hile ve hırsızlıklar en sık karşılaşılan olaylardır. Şirket adına kayıtlı telefonların kişilerin kendi ikametlerinde kullanılıyor olması, faks, hesap makinesi, bilgisayar gibi eşyaların yine kişinin kendi ikametgâhına kendi kişisel işlerinde kullanılmak üzere götürülmesi gibi. Buradaki bir özellik götürülen bu varlıkların bir daha işletmeye hiç getirilmemek üzere götürülmesi yani çalınmasıdır. Büyük bir olasılıkla bu durum için şirket

yetkililerine ya hiç haber verilmemekte ya da haberli götürülenlerin ise “*unuttum, kaybettim, yarıngötüririm*” gibi bahanelerle süreye yayılarak varlığın götürüldüğünün unutturulmaması sağlanır.

Alım ve satımla ilgili personel tarafından, satın alınan varlığın değerinin gerçek değerinden daha yüksek gösterilmek suretiyle şirketten tahsil edilen tutarın kendi zimmetine geçirilmesi.

Şirket kayıtlarında yer alan arsa, bina gibi varlıklar şirketin bilgisi dışında, personel tarafından kiralanmış olabilir. Doğal olarak kira geliri şirkete değil bu işi yapan personelin cebine girecektir.

Varlık maliyet bedeli kasıtlı olarak yüksek gösterilmiş olabilir. Genellikle mali tablolarda varlık tutarının yüksek, dolayısıyla şirket aktifinin yüksek görülmesi amacıyla yönetim veya firma sahipleri tarafından gerçekleştirilen **hileli işlemlerdir**.

Kişisel işlemleri için kullanılmak üzere satın alınan varlıkların belgesinin şirket adına düzenlenilerek, muhasebe kayıtlarına alınması sağlanmış, fiili sayımda bulunamama sebebi bu olmuş olabilir. Bu da genellikle mali tabloların daha iyi görünmesini sağlamak amacıyla yönetim veya firma sahipleri tarafından tercih edilen bir yöntemdir. (Küçük, s. 165–166)

Şirket kasasının yöneticiler veya firma sahipleri tarafından kişisel çıkarları doğrultusunda kullanılması sonucu kasada görülen aşırı şişkinliğin giderilmesi amacıyla, özellikle arsa, bina, daire, dükkan gibi taşınmazların firma adına alınması ve satıcı ile anlaşarak, noterde düzenlenen satış belgesinin kasıtlı olarak yüksek gösterilmesi, böylece kasada biriken tutarın buraya aktarılmış gibi gösterilerek, kişisel harcamalar için kılıf hazırlanmış olması. Varlıkların sigorta ettirilmesi konusu da hileli işlemlerin kolayca gerçekleştirilebileceği bir alandır. Sigorta konusu malların gerçekte şirkette var olup olmadığı, sigorta bedelinin gerçek varlık bedelini yansıtmayı yansıtmadığı, varlıkların hasar riski taşıyıp taşımadıkları, varlıklarda meydana gelen hasarın sigorta poliçesi düzenlendikten önce mi sonra mı yapıldığı gibi konular önemlidir. Bu konular zaten sigorta acentelikleri tarafından poliçenin düzenlenmesi sırasında gözden geçirilmektedir, ancak acente ile firma çalışanları veya yönetici ile sahipleri arasında sigortadan alınacak tazminat nedeniyle anlaşmaya varılmış ve varlıklar kasten zarara uğratılmış olabilir.(Küçük, s. 167)

Denetim bulguları sonucu birikmiş amortismanlar hesabında aşağıda belirtilen hilelere rastlamak mümkündür: (Şen, s,242)

-Kıst amortisman kuralına tabi bir binek otomobil için kıst amortisman uygulanmamıştır.

-Hızlandırılan amortisman uygulanırken, esas alınan amortisman matrahın tespitinde yeniden değerlendirme işleminden sonra net tutar baz alınması gerekirken bu kurala uyulmamıştır.

-Normal amortisman usulüne tabi bir maddi duran varlıkla ilgili olarak, hesaplanan amortisman işleminde bu maddi duran varlıkla ilgili olarak normal usulden vazgeçilmemesi gerekirken, bu usulden vazgeçilip hızlandırılan usule geçilmiştir.

-Amortisman hesaplama işleminde amortisman süresi bir rakamının amortisman oranına bölünmesiyle oluşan süre meri mevzuata göre 5 yıl olması gerekirken bu süre 5 yıldan daha az bir süre olarak hesaplanmıştır.

4.1.17. Maddi Olmayan Duran Varlıklar hesabında Yapılan Hileli İşlemler

Sabit kıymetlerin maddi olmayanları içerisinde, “şerefiye” kaleminin özel bir yeri vardır. Halk dilinde “peştemallık” ve “hava parası” gibi deyimlerle de anılan şerefiye; müşterilerin bir firmaya verdiği ya da kazandırdığı değeri anlatır. Firmanın unvanı veya ismi de şerefiye kavramı içerisinde düşünülür. Ayrıca, şerefiye kavramı ile firmanın sağladığı kar arasında da sıkı bir ilişki vardır. Bu açıklamaların ışığı altında ,bir bakıma ilgili firma mamullerine piyasada sürüm kudreti sağlayan şerefiye; belli bir yerde ticari veya sınaî bir faaliyetin icrasına izin verilmesin ve bu durumu himaye eden kanun hükümlerinden yararlanmayı mümkün kılan haklar, şeklinde tanımlanabilir.(Hiçşamaz, Bilânço Ve Gelir Tabloları Analizi, Ankara; Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını,3. Baskı,1974,s.32–33)

Bu hesaplarla ilgili olarak;

-Bunlar üzerinden ayrılan amortismanlar, itfa payları veya tükenme paylarının Vergi Usul Kanunu hükümlerine uygunluğunun ve bunların imal edilen emtia ya da aktif kalemlerin maliyetlerinin tespitinde ne şekilde dikkate alındığının,

-Bu kıymetlerin yeniden değerlemeye tabi tutulup, değer artış fonu oluşturulması ve yeniden değerlendirilmiş tutarlar üzerinden itfa payı ayrılıp ayrılmadığının, test edilmesi gerekir.

4.1.18. Mali Borçlar Hesabında Yapılan Hileli İşlemler

Kısa vadeli yabancı kaynaklar, net işletme sermayesinin bir unsuru olmaları nedeniyle özellikle üçüncü kişiler tarafından, işletmenin dönen varlıkları ile birlikte dikkatle incelenen hesap grubudur. Kısa vadeli yabancı kaynaklar hem pasifte kaynaklar içinde uygun bir oranda olmalı, hem de dönen varlıklardan her zaman daha düşük bir oranda olmalıdır. Dönen varlıklarla eşit tutarda olması,

Net İşletme Sermayesi = Dönen Varlıklar – Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar = 0
(sıfır)

Düzeyinde olacağından tercih edilmeyen bir durumdur. Aynı şekilde dönen varlıklardan daha yüksek tutarda olması da net işletme sermayesi düzeyinin eksi(negatif) düzeye gelmesi anlamına gelir ki bu daha da kötü bir durumdur ve işletmenin geleceğinin tehlikede olduğunun göstergesidir.(Küçük, s. 171)

Üçüncü kişilere karşı işletmenin durumunu iyi göstermek için özellikle yönetim ve firma sahipleri tarafından kısa vadeli borçların düşük gösterilmesi için mali tablolarda **hileli işlemlere** başvurmaları sıkça karşılaşılan olaylardır. Bunu yaparken amaç, işletmenin kredibilitesini korumaktır, ancak bunu yaparken yatırımcıları da yanıltmış, aslında çok iyi sayılmayacak durum hakkında yanlış bilgi verilmiş olunacaktır.

Kısa vadeli borçların düşük gösterilmesi için;

-Borçlanma ile ilgili işlemler muhasebe kayıtlarına yansıtılmaz,

-Bankalardan alınan krediler firma sahiplerinden biri veya birkaçı adına alınarak, alınan bu krediler firma ihtiyaçları için karşılır, böylece dolaylı yoldan hesaplardan gizlenmiş olmaktadır. Küçük, s. 171

-Krediler gerçekte firma ile bağlantılı diğer firmalar adına alınır, banka ile bağlantısı bu firma aracılığı ile yapılır, geri ödemeler, faiz tahakkukları gibi işlemlerin tümü bu bağlantılı firma tarafından gerçekleştirilir. Ancak alınan bu kredinin nakit olarak kullanımı nakit sıkıntısı çeken asıl firma tarafından içinde bulunduğu durumdan kurtulmak amacıyla kullanılır. Bu durum genellikle aile şirketleri arasında ya da iştirak, bağlı ortaklık gibi firmalar kullanılarak gerçekleştirilir. Görünürde her şey yasal ve kurallara uygundur.

-Firma sahiplerinin şahsi mal varlıkları firmayı içinde bulunduğu durumdan kurtarmak için kullanılır. **Örneğin**; işletme sahibinin kendi arabası satılarak, nakit işletmenin finansmanında kullanılır. İşletmede işler düzelince de işletme adına yeni bir araç alınır, ancak araç işletme sahibinin hizmetindedir. İşletme adına kayıtlı olduğu için de benzin, bakım onarım masraflarının tümü işletme tarafından karşılanır.(Küçük, s. 171–172)

Bu hesaplarla ilgili olarak;

-Döviz cinsinden olan banka kredilerinin, bilânço günü itibariyle V.U.K.'nu hükümlerine uygun olarak değerlemeye tabi tutulup tutulmadıklarının,

-Finansman giderlerinin sonuç hesaplarına intikalinde dönemsellik ilkesine uyulup uyulmadığının,

-Ödenen faizlerle ilgili olarak stopaj yükümlülüğünün yerine getirilip getirilmediğinin,

-Bu hesaplarda belirtilen borçların kaynakları ve tutarları itibariyle Kurumlar Vergisi Kanunu'nda belirtilen örtülü sermaye teşkil edip etmediklerinin, test edilmesi gerekir

4.1.19. Ticari Borçlar Hesabında Yapılan Hileli İşlemler

Alış yolsuzlukları genel olarak üç şekilde yapılır:

-**Yüksek Bedelle Alış Yapmak:** Bu tarz yolsuzluklar daha ziyade vergiye tabi olmayan, defter tutmayan veya götürü vergiye tabi mükelleflerde cereyan eder. Bu muamelelerde satıcılar, sattıkları malın bedelini aslına nazaran yüksek göstermek suretiyle düzenledikleri faturaları (müstahsil makbuzu, gider pusulası v.b.) alıcıya verirler. Alıcıda bu faturaların tutarlarını hesaplarına geçirir ve böylece malın faturadaki alış fiyatının yüksekliği yüzünden maliyeti ile satış fiyatı arasındaki gayrisafi karın daraltılması suretiyle vergi matrahının küçültülmesi olanağı elde edilir. Yüksek bedelle alış yolsuzluğu, daha önce temas ettiğimiz uydurma firmalar vasıtasıyla, yani bunların birtakım düzme faturalar temini suretiyle yapılabilir. (Gökay,s.123-124)

-**Alışlar ve Ticari Borçlara Yönelik Hile ve Usulsüzlük Riski:** Ticari borçlarda tahrifat yaparak hileli finansal raporlamanın gerçekleştirilmesi eğilimi stoklarda ve alacaklarda yapılan tahrifatlara göre daha azdır. Borçların olduğundan düşük

gösterilmesi alışların ve satılan malın maliyetinin düşük ve net karın olduğundan fazla raporlanmasına yol açar. Alışlar ile ilgili olarak yapılan bir yolsuzluk da, ödemenin hayali satıcılara yapılması ve nakdin düzmece bir hesaba yatırılmasıdır. İşletmeler kasıtlı olarak borçları düşük, karı fazla göstermek isterler. Bu amaçla borçlar bir sonraki döneme ertelenip cari döneme kaydedilmezler veya ticari borçlarda gerçek dışı indirimler yapılır. Güredin, **Denetim**, s.147 -149

Personel kendi adına sahte senetler düzenleyerek kayıtlara almış ve vadesi geldiğinde gerçek bir senetmiş gibi senedi tahsil etmiş olabilir.

Satıcılar hesabının kalanı gerçek durumu göstermeyebilir. Bunun bir nedeni, **hileli işlem** için gerçekte olmayan kişi veya şirketler adına C/H' lar açılıp, şirketin borcu varmış gibi gösterilmiş olabilir.

Satışların yoğun olduğu firmalar tarafından gerçekte olmayan alışlar veya harcamalar için belli bir bedel karşılığında –genellikle fatura tutarının belli bir yüzdesi şeklinde anlaşılır- fatura temin edilerek bu faturalar muhasebe kayıtlarına aktarılmakta, böylece ödenecek KDV tutarında alınan bu fatura veya faturalarda belirtilen KDV tutarı kadar düşüş sağlanmaktadır. Bu durumda da gerçek olmayan satıcı firmalar oluşmaktadır. Bu durum firma sahiplerinin ve yöneticilerinin bilgisi dahilinde olmakta, hem ödenecek KDV tutarı ödenmeyerek firmada kalmakta, hem maliyet veya giderler arttığından vergiden kaçınılmakta, hem de genellikle bu tür işleme başvuran firmalarda sıkça rastlanan kasadaki şişkinlik, gerçekte olmayan firmalara ödenmiş gibi gösterilere kazaltılmaktadır. Ancak bu uygulama sahte ve muhteviyatı itibariyle yanıltıcı evrak kullanma suçuna girmekte olduğundan ve tespiti halinde cezai müeyyidesi oldukça ağırdır.(Küçük, s. 174–175)

4.1.20. Diğer Borçlar Hesabında Yapılan Hileli İşlemler

Bu hesaplarla ilgili olarak;

-Bu kapsama giren borçların Kurumlar Vergisi Kanunu'nda belirtilen“örtülü sermaye “teşkili mahiyetinde olup olmadıklarının,

-Örtülü sermaye mahiyetinde olmamakla birlikte bu borçlar için ödenen finansman giderlerinin örtülü kazanç dağıtımı anlamında olup olmadığının, Test edilmesi gerekir.(Maliye Hesap Uzmanları Derneği, Denetim İlke ve Esasları, s.419)

4.1.21. Özkaynaklar Hesap Grubunda Yapılan Hileli İşlemler

Özkaynaklarla ilgili asıl tehlike ise, uzun süreler bilinçli bir şekilde yapılan **hileli işlemler** sonucunda öz kaynakların yok olma tehlikesidir. İşletmede yapılan her olay aslında işletmedeki her varlık ve kaynakla doğrudan ilgilidir. **Örneğin**, vergi yükünden aşırı şikâyetçi olan firma sahipleri vergi ödememek için satışları belgesiz veya olduğundan düşük tutarlı gerçekleştirirler. Stok girişlerinin de buna karşılık belgesiz gerçekleştirerek, üretim aşamasında bu hilenin ortaya çıkmasının bir şekilde engellendiğini düşünelim. Kayıtlara yansıtıldığı şekliyle gerçekleşen karlılık daha doğrusu zarar nedeniyle firma vergi ödememiş olacaktır. İlk yıl için firma sahipleri istediklerini gerçekleştirmiş olurlar. Ancak, zarar rakamının yüksek tutulması ve zararlı faaliyetlere devam etmeleri halinde,

-Zararlı faaliyet, daha doğrusu kayıtlarda olmayan satışlar için atıl personel istihdam edilmiş görüntüsü oluşacaktır. Zarar eden firmanın işten çıkarmayıp halen işyerinde istihdam ettiği personel için katlandığı işçilikler maliyet unsurudur ve zarar rakamının artmasını sağlar.(Küçük, s. 177)

-Gelir gerçekleşmese de işletme faal görüldüğünden, elektrik, su, yakıt,kira, sigorta gibi giderler devam edecek ve zarar rakamının artmasını sağlayacaktır.

-Zarar öz kaynaklar grubu içerisinde öz kaynaklar tutarını azaltıcı etki yapan unsurdur. Bir müddet sonra öz kaynaklar eksi (negatif) hale gelecektir. Bu da şirketin iflasının yaklaştığı anlamına gelir.

-Öz kaynakları eksi (negatif) hale gelen işletmeler sermaye artırımına giderek öz kaynakları artı hale getirmek zorundadırlar. Ya da karı artırarak da geçmiş yıllar zararlarının etkisini azaltabilirler.

Böylece önceki yıllarda gerçekleşen **hileli işlem**, birkaç yıl içinde intikamını alacak, önceki yıllarda ödenmekten imtina edilen vergiler, sermaye artırımının zorunlu hale gelmesine neden olabilecektir.

Bu arada firmanın kredibilitesi, ticari itibari iyice zayıflayacağı için bankalardan teminat, çek koçanı vs. alımı da zorlaşacaktır. Satışı olmayan bir firmanın alışlarının yüksek olması, dolayısıyla ödemelerini çekle yapması ve bunun süreklilik arz etmesi işletmeye kuşkulu yaklaşılmasına neden olacaktır.

Öz kaynaklar işletmeler için her dönem önem arz eden kaynak grubudur. İşletmede **hileli işlemlerin** gerçekleşip gerçekleşmediği konusundaki sinyaller bu grubu oluşturan

hesapların detaylı ve yıllar itibariyle seyrinin incelenmesi sonucunda alınabilecektir.(Küçük, s. 178)

4.2. GELİR TABLOSU HESAPLARINDA YAPILAN HİLELER

4.2.1. Brüt Satışlar Hesap Grubunda Yapılan Hileli İşlemler

Gelir ve Kurumlar Vergileri ve gerekse satışa bağlı Gider Vergileri uygulamasında, vergi gizlemeye yönelik yolsuzlukların başında satış yolsuzlukları gelir. Gökay, s.121

Satış yolsuzlukları Gizli satışlarda, satış işlemi ile ilgili olarak muhasebeye hiçbir kayıt düşülmemekte, satış işlemi kayıtlar dışında yürütülmektedir.(Arkun, İşletmelerde Muhasebe Denetimi, İkinci Baskı, İstanbul; Met/ErMatbaası,1980,s.195)

Satışlar dolayısıyla başvurulmuş hileli işlemler, satışların suni şekilde düşürülmesi suretiyle olur. Bu amaca ulaşmak için de, ya mal miktarlarına dokunulmaksızın sadece fiyatlar azaltılır, ya da bazı satış kayıtların dışında bırakılır. İkinci şekilde davranışlara, birincisine nazaran daha sık rastlamak mümkündür. **Böylebir durumda, stok hareketleri aşağıda açıklandığı gibi analiz edilir:** Diyelim ki,satıcı müessese, müşterisine bir miktar mal sattı ve mesela bunun 2/3 kısmı için fatura kesip muhasebe kayıtlarına geçirdi, kalan 1/3 kısmı için düzenlenen teslim makbuzunu ise ortadan kaldırdı. Böyle bir hileli davranış, ancak alışların da gizlenmesiyle mümkün olabilir. Aksi halde, gayri safi kar yüzdesi düşeceğinden, hileli durumun tespiti kolaylaştırılmış bulunur. Bunun içindir ki stok hareketleri incelenirken,revizör alışlarla satışları daima bir arada düşünmek zorundadır. Ancak, satıcıların faturasız mal vermek istemedikleri durumlarda, hileli işlemlerin sadece satışlarla sınırlanabileceğini de hatırdan çıkarmamak gerekir. Bazen, hileli işlemler, üreticiden başlayıp, imalatçıya, oradan toptancıya, toptancıdan da perakendeciye kadar uzanabilir. Özellikle, vergicilik yönünden önemli olan bu gibi hileli davranışlar, dürüst vergi mükelleflerini meşru olmayan bir rekabetin baskısı altında bırakabilir.(Hiçşamaz, İşletme Hesaplarının İncelenmesi (Revizyon ve Kontrol),4. Baskı, Ankaraİktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını,1974,s.92)

Fatura sahtekârlığı suretiyle yapılan hileli muameleler, ya alıcı ve satıcının ikisinin de istemesiyle yapılır veya satıcının tek taraflı iradesini alıcıya kabul ettirmesi suretiyle

yapılır. İki tarafın da bu hileli muameleyi kabul etmesi halinde, büyük bir ihtimalle alıcının da bu işten bir kazancı vardır. Satıcının alıcıya hileli muamele yapma yönündeki iradesini tek taraflı olarak kabul ettirmesi halinde ise alıcı, malı satın almak zorunda olduğu için, satıcının düşük bedelli fatura düzenlemesini kabul etmek zorunda kalmıştır.

Örneğin; piyasada akaryakıt darboğazının bulunduğu bir dönemde, fabrikası fuel-oil ile çalışan bir sanayici, üretimini devam ettirebilmek için, resmi satış fiyatının üzerinde bir fiyatı ödemek, hem de satıcının resmi fiyattan düzenleyeceği faturayı kabul etmek durumunda kalabilir.

Fatura sahtekârlığının diğer bir şekli de çift fatura kullanma usulüdür. Bu şekildeki yolsuzluklarda müşteriye verilen fatura doğru, fakat işletmede saklanan ve muhasebe kayıtlarına geçirilen faturanın sureti tahrifli olur. Bu tür satışlar genellikle alıcının bilgisi dışında cereyan eder. Gökay, s.122

Fatura sahtekârlığında, satış işlemi faturaya dayandırılarak kayıtlara geçirilmekte, ancak faturada fiyat, miktar ya da her ikisi birden gerçeği yansıtmamaktadır.(Arkun, İşletmelerde Muhasebe Denetimi, İkinci Baskı, İstanbul; Met/ErMatbaası,1980,s.195)

Uydurma firmalara yapılan satışlar, çoğu zaman ticarethanesi bile bulunmayan tuttıkları basit defterlerde almadıkları malı, aldığı gibi gösteren satmadıkları malı sattığı gibi gösteren, sahte karlığa vasıta olmak suretiyle –yüksek bedellerle- el altından satışı kolaylaştıran kimselere yapılan satışlardır. İşletme faturayı bunlar adına kesmekte ancak satışlarını el altında (gizli) olarak yüksek bedelle yapmaktadır. Bu türden uydurma(paravan) firmalar, naylon işletmeler, çıkardıkları faturalarda naylon faturalar olarak adlandırılmaktadır.(Arkun, İşletmelerde Muhasebe Denetimi, İkinci Baskı, İstanbul; Met/ErMatbaası,1980,s.195)

Hâsılâtın Eksik Gösterilmesi: Satılan emtia bedellerinin, ücretle yapılan işlerde ücret tutarlarının tamamen ya da kısmen muhasebe kayıtlarına geçirilmeden, şahsen işletme sahibi tarafından tahsil edilmesi şeklinde ortaya çıkar.

Örneğin, hurda mal, malzeme, eşya, ya da amorti edilmiş demirbaşların satıldıkları halde hâsılât hesaplarına geçirilmemeleri, hâsılât toplamını etkileyecektir. Satışlar hesaba aktarılmış olsalardı, hâsılât toplamı artmış olacaktı. İşletme sahibinin özel ihtiyacı için, işletmesinden emtia alıp, defterine bu işlemi kasten geçirmemesi, hâsılâtı yine aynı yönde etkileyecektir.

İşletmelerin çeşitli kaynaklardan elde ettikleri hâsılatı defterlerine doğru tutarlar üzerinden geçirmeleri gerekir. Ancak vergi gizlemek amacıyla elde edilen hâsılatın tam (doğru) gösterilmeyerek, defterlere ve belgelere dayanarak bu yönde danışıklı kayıt düşüldüğüne rastlamak her zaman için mümkündür.

Örneğin; bir işletmenin müşterisine 100.000.-liralık mal sattığını ve vardıkları anlaşmaya göre satılan mala karşı satıcının 80.000- lira tutarında bir fatura düzenlediğini varsayalım. Böyle bir hareket hâsılatı ve doğal olarak da karı 20.000,- lira azaltacak, vergi matrahı da 20.000,- lira aşındırılmış olacaktır. (Arkun, İşletmelerde Muhasebe Denetimi, İkinci Baskı, İstanbul; Met/ErMatbaası,1980,s.194–195)

Hâsılatın ilgili olduğu dönemin kar ve zarar hesabına yansıtılmış olması gerekir. Herhangi bir nedenle söz konusu döneme ilişkin bir hâsılat henüz defterlere geçirilmemişse, geçirilmeyen hâsılatın mali kar-zarar hesabında dikkate alınmaması gerekir. Ancak, yine matrah aşındırmak amacıyla özellikle dönem sonlarına yakın zamanlarda yapılan satışları, satış gerçekte o dönem içinde gerçekleştiği halde faturası sonraki dönemde düzenlenerek, bu kadar tutar hâsılat sonraki döneme aktarılmış olmaktadır.(Arkun, İşletmelerde Muhasebe Denetimi, İkinci Baskı, İstanbul; Met/ErMatbaası,1980,s.195)

Örneğin, çeşitli tazminatlar(sigorta tazminatı vb.) değersiz duruma girmiş olan alacaklardan, şüpheli duruma düşmüş ve karşılık ayrılmış alacaklardan yapılan tahsilât, mal alışlarında fatura dışında sağlanan özel menfaatler vb. bu türden hâsılat arasında sayılabilir. (Arkun, İşletmelerde Muhasebe Denetimi, İkinci Baskı, İstanbul; Met/ErMatbaası,1980,s.196)

Matematik Hataları:Satış hâsılatları yasal defterlere doğru ve geçek tutarları itibariyle kaydedilmesine rağmen aylık veya yıllık toplamaları alınırken kasdi yapılan eksik veya hatalı toplamalar sonucunda satış hâsılatları sonuç hesaplarına eksik intikal ettirilebilir. Genelde bu kasdi hata yapılırken çift kayıt sistemi nedeniyle diğer bir hesabında toplamı yanlış alınır ve bu hatanın mali tablolarda veya mizanlarda dengesizliğe neden olması önlenir.

Kayıt Hataları:Satış hâsılatını gizlemeye yönelik olarak yapılacak kayıt hatalarını iki grup altında toplayabiliriz.

Satış Faturalarının Yasal Defterlere İntikalinde Yapılan Hatalar:Satış faturalarının tamamının yasal defterlere intikal ettirilmesine rağmen bazı faturaların

tutarı eksik kaydedilmek suretiyle satış hâsılatı ve dolayısıyla dönem kazancı düşük tespit edilebilir. Örneğin 580.000.000.000.-TL bedelli bir faturanın yasal defterlere 58.000.000.000.-TL olarak intikal ettirildiğini varsayalım. Bu durumda satış hâsılatı 522.000.000.000.-TL eksik beyan edilmiş olacaktır.

-Dönem içindeki bütün satışlar için fatura düzenlenmesine rağmen bu faturaların bir kısmı yasal defterlere intikal ettirilmeyebilir. Örneğin 100 adet faturanın yer aldığı bir cilt faturadan 52.000.000.000.-TL bedelli, 152.000.000.000.-TL bedelli ve 146.000.000.000.-TL bedelli üç adet faturanın yasal defterlere kaydedilmediğini varsayalım. Bu durumda satış hâsılatı 350.000.000.000.-TL eksik hesaplanmış olacaktır.

Satış Faturaları ile İlgili Muhasebe Kayıtlarında Yapılan Hatalar: Satış faturalarının yasal defterlere intikalini sağlayan muhasebe kayıtlarında yapılan hatalar ile satış hâsılatının eksik hesaplanmasına olanak sağlanabilir. **Örneğin;** 590.000.000.000 TL'lik bir satışın yapıldığını ve bu satış nedeniyle aşağıda yer alan muhasebe kaydının yapıldığını varsayalım.

Söz konusu yevmiye maddesi hatalıdır ve bu hatalı yevmiye maddesi ile yurtiçi satışlarının dönem sonu bakiyesi 1.000.000.000.000 TL azaltılmış olacaktır. Aynı amacı gerçekleştirecek bir başka muhasebe kaydı ise aşağıdaki şekilde yapılabilir:

..... TARİH		
610 SATIŞTAN İADELER	500.000.000.000	
191 İNDİRİLECEK KDV	90.000.000.000	
120 ALICILAR		590.000.000.000
.....satışların iadesi.....		

Aynı amacı gerçekleştirecek bir başka hatalı yevmiye kaydı ise aşağıdaki şekilde yapılabilir:

.....TARİH.....		
153 TİCARİ MALLAR	500.000.000.000	
191 İNDİRİLECEK KDV	90.000.000.000	
120 ALICILAR		590.000.000.000
.....mal alımı.....		

4.2.2. Satış İndirimleri Hesap Grubunda Yapılan Hileli İşlemler

-Matematik Hataları: Satış indirimleri yasal defterlere doğru ve gerçek tutarları itibariyle kaydedilmesine rağmen aylık veya yıllık toplamaları alınırken kasdi yapılan fazla toplamalar sonucunda satış indirimlerinin tutarı artırılmış ve satış hâsılatı azaltılmış olabilir.

-Kayıt Hataları: Satış indirimlerine ilişkin olarak yapılan muhasebe kayıtlarındaki kasdi hatalar ve hatalı muhasebe kayıtları vasıtasıyla satış hâsılatı azaltılmaya çalışabilir. Bir firmaya yapılan satış indirimi mükerrer olarak muhasebe kayıtlarına intikal ettirilmiş olabilir. Bu muhasebe kayıtlarının oldukça farklı şekillerde yapılabileceği daha önceki bölümlerde ayrıntılı olarak açıklandığından bu bölümde tekrardan kaçınılmıştır.

Satış İndirimleri Ve Muvazaalı İşlemler: Satış indirimleri uygulaması firmalar açısından muvazaalı işlemlere konu olmaya müsait bir uygulamadır. İşletmelerin dönem kazançlarını ve Katma Değer Vergisi ve Geçici vergi beyanlarını dengeleyebilmek veya arzu edilen sınırlar içinde tutabilmek için muvazaalı işlemlere başvurduklarına oldukça sık rastlamaktayız. Bu nedenle satış indirimlerinin gerçek bir muameleyi yansıtmıyorsa ve muvazaalı olup olmadığı hususu yapılacak karşıt incelemeler sonucu tespit edilmelidir. Örneğin iade edilen malların sonraki dönem veya dönemlerde tekrar aynı firmaya satılmış gösterilmesi muvazaalı yönünden dikkat çekicidir ve araştırılması gerekmektedir.

Satış İndirimleri ve Alıcı Firmalar: Uygulamada en çok karşılaşılan durumlardan birisi de satış iskontolarının alıcılar tarafından kayıtlara yansıtılmamasıdır. Bu durum ise alıcı firma açısından maliyetlerinin olduğundan yüksek ve dönem kazancının ise düşük olarak hesaplanmasına neden olmaktadır. Bu nedenle geniş çaplı iskonto uygulaması yapan firmaların alıcı firmaları nezdinde yapılan karşıt incelemeler, alıcı firmalardaki vergi zıyanının saptanmasını kolaylaştırabilecektir.

Satış İadeleri Yoluyla Satış Hâsılatını Azaltmaya Yönelik Hatalar:

Matematiksel hatalar, kayıt hataları ve muvazaalı işlemlere satış iadesinde de sıkça rastlanmaktadır. Bu konuda satış indirimleri konusunda yukarıda yapılan açıklamalara aynen geçerli olmakla beraber şunu eklemek özel önem taşımaktadır. Hizmet satışlarına ilişkin olarak düzenlenen iade faturaları işin icabı olağan değildir. Bu nedenle muvazaa içeriyor olması ve gerçeği yansıtması kuvvetle muhtemeldir. (Maliye Hesap Uzmanları Derneği, Denetim İlke ve Esasları, s.436–437)

4.2.3. Satış İskontoları Hesabında Yapılan Hileli İşlemler

Alış iskontoları, peşinat iskontosu olabileceği gibi, ciro iskontosu şeklinde de olabilir. Peşinat iskontoları genellikle faturalarda gösterilir. Ciro iskontoları ise yıl sonlarında hesaplanıp dekontlarla bildirilen bir iskonto türüdür. (Gökay, s.124)

Nakit veya kasa iskontosu, fatura üzerinde gösterilen ve gerçek satış tutarının belli bir oran veya tutarla azaltılmasını sağlayan iskontolardır. Bu iskontolarda KDV matrahı iskontodan sonraki tutardır. Dolayısıyla vergisel bir avantaj da sağlanmış olmaktadır.

Burada iskontoyu yapan veya iskonto yapılan taraf olunmasına göre muhasebe kayıtları farklılık gösterecektir. Şöyleki, iskontoyu yapan taraf için bu iskonto Brüt Satış Karını azaltıcı bir unsurdur ve Satışlar hesabından ayrı olarak 611 Satış İskontoları hesabına kaydedilerek takip edilir. Böylece faaliyet dönemi içerisinde ne kadarlık bir iskonto yapıldığı ve bu iskontonun Net Satışları nasıl etkilediği açık bir şekilde görülür.

İskonto yapılan taraf içinse bu bir indirimli alış işlemidir ve satın alınan ürün iskonto sonrası değerle stoklar veya diğer ilgili hesaba kaydedilir. Böylece alıcı istediği ürünü daha az para ödeyerek, başka bir deyişle ucuza almış olmaktadır. Özellikle iskontoların fatura üzerinde gösterilerek yapıldığı durumlarda iskontodan sonraki miktar

değil, iskonto öncesi tutar dikkate alınmak suretiyle de maliyetlerin artırılması şeklinde muhasebe hileleri ile karşılaşmaktadır.

Miktar ya da yılsonu iskontosu ise faaliyet dönemi içinde gerçekleşen satışların, o yıl için kararlaştırılan satış ve pazarlama politikalarının sonucu olarak uygulanan iskontolardır. Genellikle bayilik anlaşmaları ile çalışılan firma ve ürünler için sıklıkla uygulanır. O yıl için belirlenen satış rakamı hedefine ulaşanlar ile aşanlar için bir nevi ödül olarak uygulanan iskontolardır. En sık karşılaşılan uygulama bedelsiz satış şeklinde yapılanlardır. (Küçük, s. 191–192)

Bu tür iskonto yolsuzlukları, satıcılara, fatura dışında kabul edilen iskontolara ait meblağların, alıcı işletmenin muhasebesine intikal ettirilmeden iş sahibi tarafından tahsil olunması tarzında cereyan eder. Bu yolsuzluk kategorisi içinde, satıcıların, satışa aracılık eden tüccar adına tahakkuk ettirdikleri ve ödedikleri komisyonları da değerlendirebiliriz. Muhasebeye intikal ettirilmeksizin, tahsil suretiyle vergiden gizlenen iskonto ve komisyonlar bazı hallerde yüksek meblağlara ulaşır.(Gökay, s.124)

İskontolarla ilgili mükerrer kayıt yapılması hileler için uygun ortamlardır. Daha sonra bu mükerrer kayıtlar diğer hesaplara virman yoluyla aktarılarak firma C/H olması gereken düzeye getirilirken, stoklardaki hileler de örtülmüş olacaktır.(Küçük, s. 192)

4.2.4. Satışların Maliyeti Hesabında Yapılan Hileli İşlemler

Satışların Maliyetini Etkileyen Alışlarda Yapılan Hileler :

-Yüksek Bedelli Alış

Satışların maliyetlerinin hesaplanmasında ilk dikkat edilmesi gereken husus,maliyet hesaplarının doğru yapılıp yapılmadığıdır. Özellikle satış hâsılatının yüksek olduğu durumlarda dönem karının çok yüksek çıkmaması için başvuru hile satışların maliyetinin yüksek gösterilmesidir. (Küçük, s. 193)

4.2.5. Faaliyet Giderleri Hesabında Yapılan Hileli İşlemler

Giderler detay incelemeyi kolaylaştıracak şekilde mümkün olduğunca detaylı bir şekilde alt hesaplarda izlenmelidir. Gizliliğin hile belirtisi olabileceği unutulmamalıdır.(Küçük, s. 195)

Yönetici veya sahiplerin bilgisi doğrultusunda, işletmenin mali tablolarının daha iyi görünmesi amacıyla alınan krediler muhasebe kayıtlarına hiç yansıtılmamış olabilir. Bu durumda ay, dönem ya da yılsonu faiz hesaplarının da kayıtlara yansıtılmaması gerekir. Ancak, muhasebe kayıtlarına yansıtılmadan kullanılan kredi karşılığında harcamalar firma için yapılacaksa, çift taraflı kayıt fonksiyonu gereği bu paranın kaynağının bir şekilde hesaplarda gösterilmesi gerekecektir. Eğer bu kredi kasada görülen ve nedeni izah edilemeyen şişkinliğin giderilmesi için kullanılacaksa, hile ile gizlenmeye çalışılıyor denebilir. Bu durumda banka faizleri de hesaplara yansıtılmayacak, yine kasadaki para kullanılmış ve yine nedeni izah edilememiş olacak ve bu döngü bu şekilde dönmeye devam edecektir. Aksi durumda, yani kredinin hesaplara alınmayıp, kredi faizlerinin yansıtılması ve kaynağının da diğer hesaplanmış gibi muhasebe kayıtlarına yansıtılması ise hileli işlem olması yanı sıra, vergisel açıdan da sakıncalıdır.

Yönetici veya firma sahiplerinin kişisel hesaplarının şirket işlemleri için kullanılması gerekçe gösterilerek, bu hesaplarla ilgili tahakkuk eden faizlerin şirket kayıtlarına yansıtılması: Sebebi ne olursa olsun şirketin kendi hesapları dışında bir hesapla ilgili gider ve zarar unsurunun şirket muhasebe kayıtlarına yansıtılması hileli bir işlemdir. Mali tablolar ile ticari ve mali kar olumsuz etkilenecek, üçüncü kişiler yanıltılmış olacaktır.

P.O.S. cihazları kullanılarak, yönetici veya firma sahiplerine ait kişisel kredi kartlarından para çekilerek, işletme ihtiyaçları için kullanılması: Bankalardan kredi alınmadığı, kredi limitlerinin dolu olduğu veya kısa süreli ihtiyaçların karşılanması amacıyla zaman zaman başvuru olan bir yöntemdir. Gerçek bir satış işlemi olmadan, sebep ne olursa olsun bu şekilde bir para tahsilâtı örtülü kazancın geri işleyişidir diyebiliriz. Bu durum kayıtlara alınsa bile bu işlem için tahakkuk edecek faiz kanunen kabul edilmeyen bir giderdir. Gider olarak kayıtlara alınması doğru değildir.

Kişisel hesaplara ait faizlerin işletme hesaplarına yansıtılması: Yönetici, firma sahibi veya personel tarafından kendi adlarına kayıtlı kişisel hesapların işletme ile ilgili işlerde kullanıldığı durumlarda, bu kişisel hesaplara tahakkuk ettirilen faiz, hesap

işletim ücreti vs. giderlerin işletme hesaplarına gider olarak aktarıldığı görülür. İşletme ile ilgili işlemlerin yalnızca işletme ile ilgili hesaplarda yapılması işletmenin ayrı kişiliğinin olduğu ilkesi gereğidir. Dolayısıyla bu tür işlemlerin yapılıyor olması bir hile belirtisidir ve dikkatle incelenmesi gerekir.(Küçük, s. 203–204)

Giderlerin Yükseltilmesi: İşletme giderlerini olduğundan daha yüksek göstermekle (şişirmekle), emtianın satış maliyeti arttırılmış, böylece satış maliyeti ile satış bedeli arasındaki fark olarak tanımlanan katışık (gayri safi) kar düşürülmüş dolayısıyla yine matrah aşındırılmış olabilir.

Örneğin, dışarıya yaptırılmış bakım ve onarım işleri için yüksek bedelli faturalar almak. Amortismanına tabi yatırım varlıklarının değerini yükseltmek, yüksek bedelli satın almak (öyle gösteren belgeler düzenlemek) muvazaalı firma değişikliği yaparak amorti edilmiş bir değeri yeniden amorti etmek, araziyi binalar hesabına karıştırarak aynı yüzdeler üzerinden amortisman ayırmak, böylece amortisman giderlerini şişirmek. Amortismanına tabi değer için ayrılacak amortisman, söz gelişi bina amortismanı, ilgili bina kiralanmış olsa idi verilecek kiradan az ise, binayı başlangıçta ya da sonradan başkalarına geçirerek kira ödemek. (Arkun, **İşletmelerde Muhasebe Denetimi**, İkinci Baskı, İstanbul; Met/ErMatbaası,1980,s.192–193)

Ticari ve mali kazancın hesaplanmasında bir kısım giderler yükseltilerek vergi matrahı küçültülmeye çalışılabilir. Vergiyi gizlemek amacıyla yukarıda gösterilen gider kategorilerine dahil her türlü işletme giderlerinin gerçek olmayan bir şekilde artırılması olanaklıdır. Bu, çeşitli yollarla olabilir. Gerçek dışı belgeler düzenlenmesi veya alınan gider belgelerinin, gerçek harcamalardan fazla tutarları ihtiva etmesi gibi, imalat giderleri arasında suiistimale elverişli giderlerden birisi de amortismanlardır.

Amortisman yolsuzluğu, amortismanına tabi servetlerin değerini yükseltmek, yüksek değerle satın almak, amortismanına tabi olan mallar ile olmayanları birbirine karıştırarak tümünü amortismanına tabi tutmak, yüksek nispette amortisman uygulamak veya amorti edilen bir malı tekrar amortismanına tabi tutmak v.b. gibi usulde yapılabilir.

İşletme giderleri ile ilgili bir diğer yolsuzluk şekli de, aktifleştirilmesi gereken giderlerin, doğrudan gider yazılmasıdır. **Örneğin,** bir sabit kıymetin kullanma ömrünü uzatıcı veya kullanma ömrü içindeki fonksiyonunu artırıcı giderlerin aktifleştirilmeleri

lazımdır. Bu tür giderlerin doğrudan gider yazılmaları halinde, o yıl için vergi ziyamı söz konusu olur.

İşletme giderleri içinde yolsuzluğa en açık ve elverişli olan gider türü, genel idare giderleridir. Burada ücretlerin, bilhassa yolculuk ve temsil giderlerinin yüksek tutulması, teminindeki kolaylık nedeniyle akaryakıt giderlerinin yüksek boyutlarda olması ve aydınlatma, su, telefon ve ısıtma giderlerine ait faturaların mükerrer kaydı(örneğin; uygulamada PTT idaresinin yolladığı ödeme emri kağıdı ile fatura, birbirlerine çok benzemekte ve her ikisi de aynı gider olmasına rağmen ayrı ayrı gider yazılmaktadır) vergi matrahının daraltılması yollarının klasik örneklerindedir.(Gökay, s.125–126)

Özel Giderleri İşletmeye Aktarma İşletmeye ait olmadığı halde işletmeninmiş gibi gösterilen birçok giderlere,gider hesapları arasında rastlamak mümkündür. Uzman – denetçi bu konuda da gayet dikkatli davranmalıdır. Özellikle, işletme sahibinin kendi özel işleri için çektiği paraları işletmenin gideri imiş gibi hesaplara geçirmesi, çift yanlı işleme yönteminden yararlanarak olayı maskeleyen bir başka hesaba diyelim ki genel giderler hesabına borç, kasaya alacak yazması vb. Durum ne olursa olsun, özel işler için ödenen tutarlar, ücretler, komisyonlar, iskonto – tenzilat vb. ad altında maskelenerek maskelenerek doğrudan doğruya işletmenin gideri imiş gibi gösterilebilir Bir de alınan mallara karşılık ödenen tutarlar için alınan faturalar, aslında ödenmiş olan tutarların üstünde düzenlettirilebilir Ya da mal alımı sırasında düzenlenen fatura, hem de mal bedeli ödenirken alınan makbuz ayrı ayrı hesaplara kaydedilerek, bir kez yapılan harcama iki kere kasadan geçirilmiş olur. Ancak bu gibi durumlar kasdi bir suç teşkil ederler. Bu tür bir işlem de işletmenin karını azaltıcı matrah aşındırıcı niteliktedir.(Arkun, İşletmelerde Muhasebe Denetimi, İkinci Baskı, İstanbul; Met/ErMatbaası,1980,s.190–191)

Genel olarak, ödenecek vergiyi azaltmak amacıyla, bazen de ihmal ve dikkatsizlik nedeniyle, işletme sahibinin şahsını ilgilendiren özel giderlerin, işletmeye ait giderlere karıştırıldığı görülür.

Maaş ve Ücret Gideri: Bu kalem hileli finansal raporlama için önemli bir risk alanıdır. İşletmeler mamullere aşırı ücret gideri yüklemek suretiyle stokları ve net karı

olduğundan yüksek gösterebilirler. İşletme çalışanları bazen duran varlıkların inşasında çalıştırılır. Bu durumda aşırı ücret gideri duran varlıklarda aktifleştirilebilir. İşletmede çalışmayan kişilere ödeme yapılıyor gösterilip tutar zimmete geçirilebilir. Çalışan işçilik saati olduğundan yüksek raporlanabilir. (Güredin, Denetim, s.149)

Birçok şirketin memurlarına ve bilhassa kilit noktalardaki personeline ikramiye verdiği ve hatta bu hususta personeliyle bir anlaşma yaptığı görülür. Denetçi, bu anlaşmaları gözden geçirmeli ve durumun kayıtlarda doğru bir şekilde izlenip izlenmediğini tespit etmelidir. Bu incelemenin ikramiyelerin doğru hesaplandığı ve hesapların şişirilmemiş olduğu yönünden sürdürüleceği muhakkaktır .

Döneme Ait Olmayan Giderler: Her vergi borcu belirli bir döneme ait olduğundan yalnız o döneme ait giderlerin dikkate alınması gerekir. Örneğin, büyük bir onarım ya da binalarda yapılan değişiklik için yapılan giderler, önceden kira bedelleri ile sigorta primlerinin yalnız söz konusu olan döneme ait kısımları kar ve zarar hesabında yer almalıdır.

Sonraki döneme ilişkin olan giderler, ilgili hesaplardan arındırılmış olmalıdır. Bu tür bir arındırma yapılmayarak yukarıda sayılan giderlerin tamamı, kar ve zarar hesabına aktarılmışsa, mali-kar-zarar'a geçişte bir düzeltmede yapılmamışsa, vergi matrahı aşındırılmış olur.

Giderlerin Aktifleştirilmesi: Aktifleştirilmesi gerekmeyen giderleri aktifleştirerek giderleri az, yatırım varlığını fazla göstermek söz konusu olabileceği gibi, aktifleştirilmesi gereken giderlerin aktifleştirilmeyerek gider hesapları içerisinde bırakılması, böylece giderlerin şişkin gösterilmesi de mümkündür.

Örneğin, değer artışı niteliğinde olmayan normal bakım ve onarım giderlerinin bakım ve onarım yapılan değere (diyelim ki tesisat) katılması, ilgili gider hesabına aktarılması. Birbirini tamamlar nitelikte olmasına rağmen değişik zamanlarda, değişik yerlerden alınan elektrik tesisatı'na ilişkin satın almalar, elektrik tesisatı, ya da Tesisat Hesabına geçirilmek gerekirken, yani aktifleştirilecekken, giderler arasında yer alabilir.(Arkun, İşletmelerde Muhasebe Denetimi, İkinci Baskı, İstanbul; Met/ErMatbaası,1980,s.192)

Giderlerin Gizlenmesi: Özellikle, gizli satış, satışları gizleme, hesaplara yansıtma söz konusu olduğunda giderlerin gösterilmemesi, ya da düşük gösterilmesi bu kez giderlerinde gizlenmesi gerekir.

Örneğin, denetimi yapılan döneme ait kira, vergi, tazminat komisyon ve yapılacak satış iskontolarının hesaplara yansıtılmaması, değersiz alacakların imha edilmemesi, amortismanların düşük ya da hiç ayrılması şüpheli alacaklar için karşılık ayrılması, söz gelişi, genel giderler hesabının borç toplamı, 3.850,TL fazla yazılarak, bilerek bir hesap hatası yapılmış, buna karşı da Borçlular hesabının alacak toplamı değiştirilmiş ise, bir yandan işletmenin karı 3.850,-TL azaltılmış, vergi matrahı aşındırılmış, öte yandan alacak miktarı da eksik gösterilmiştir.

İşçiye de ek çıkar sağlayarak işçilik ücretlerinin düşük gösterilmesi bu durumda ayrıca sigorta primi ve gelir vergisi tevkifatı da küçülmektedir. Bu durum çoğunlukla küçük işletmelerde, ya da faturasız çalışmaya yatkın perakendeci işletmelerde söz konusudur. Genellikle, ülkemizin küçük hatta orta büyüklükteki işletmelerinde ücretin halen bile işçi ile işveren arasında net olarak karşılaştırıldığı, vergi, sigorta vb. işçinin ödemesi gereken şeylerin işveren tarafından ödendiği, işverenin de bildirgesini dilediği şekilde düzenleyebildiği görülmektedir. Ayrıca bu tür bir oluşumun nedeni olarak, asgari ücretlerin yüksekliği, işletmeye yüklenen sosyal sorumluluğun büyük bir mali yük getirmesi gösterilmektedir. Ancak, vergi yönünden olay matrah aşındırmadan başka bir şey değildir. (Arkun, İşletmelerde Muhasebe Denetimi, İkinci Baskı, İstanbul; Met/ErMatbaası,1980,s.193–194)

4.2.6. Diğer Faaliyetlerden Olağan Gelir Ve Karlar Hesabında Yapılan Hileli İşlemler

Dönem içinde alacaklar hesabında gerçekleştirilen hileli bir işlem genellikle şüpheli alacaklar hesabına aktarılacak, bir müddet bekledikten sonra bu alacak için karşılık ayrılacak, daha sonra da bu hileli işlemin ortadan kaldırılması için en uygun zaman olan dönem sonunda konusu kalmayan karşılıklar hesabına aktararak kapatılacak, böylece bu hileli işlem kayıtlardan çıkarılmış olacaktır. Bankalar hesabında gerçekleştirilen hileli işlemler ise faiz gelirleri hesapları kullanılarak dönem sonu işlemleri sırasında kayıtlardan çıkarılırlar.(Küçük, s. 196)

Sabit kıymetlerin satışından sağlanan karlar ve alınan tazminatlar gibi sık sık tekrerrü beklenmeyen kazançlar daima incelenmeli ve konu her yönüyle çalışma kâğıtlarına işlenmelidir. Bu tür kalemler hemen hemen daima alışılmamış yapıdadır. Bu nedenle işlemle ilgili her şey tespit edilmeli ve hesaba geçirilişler tetkik edilmelidir.(Çömlekçi, Eskişehir Akademisi Yayınları 1976,s.173–174)

Gelirler, ticari alacaklar ve nakit üzerlerinde tahrifat yapmaya ve çalınmaya müsait kalemlerdir.

Gelirler ile ilgili üç temel tahrifat söz konusu olabilir:

-Gerçek olmayan hayali gelir kaydedilmesi yoluyla gelirlerin şişirilmesi.

-Gelirin zamanından önce tahakkuk ettirilmesi yoluyla gelirlerin şişirilmesi: Bu tür yolsuzluğa özellikle yönetimin bütçelenmiş satış hedeflerini tutturma baskısı altında olduğu durumlarda başvurulur. Yollama yapılmadan önce fatura düzenlenmek suretiyle gelir tahakkuku erkene alınmış olur. Bir diğer yöntem de taraflı anlaşma yapılarak satış koşullarını değiştirmektir. Dönem sonuna yakın zamanlarda önemli bir müşteriye çok uygun fiyatla ve sattığı zaman ödemek, satamadığında ise sınırsız iade yapma koşuluyla büyük miktarda satış yapılarak gelirler şişirmeye çalışılır.

-Gelirlerle ilgili hileli ayarlama kayıtları yapılması. En yaygın gelir ayarlaması satış iade ve indirimleri aracılığı ile yapılır. İşletme satış iadelerini denetçiden kaçırarak satışları ve karı şişirmeye çalışır. Şayet iade alınan mallar fiziki stok sayımına dahil edilirse, raporlanan satılan malın maliyeti azalırken kar tutarı yükseltilmiş olur. Aynı zamanda fiziki sayımın sonucu bir varlık artarken, ilişkili ticari alacaklardaki azalış kayıtlara geçirilmez. Bu durumlarda satış iadelerinin eksiksiz kayıtladığının belirlenmesi için bütün teslim alma raporları doğrulanmalıdır.

Gelirlerin hileli raporlandığına uyarı analitik inceleme teknikleri uygulanarak ve belgelerdeki tutarsızlıklar araştırılarak algılanabilir. Özellikle brüt kar yüzdesi ve alacak devir hızı hilenin var olduğuna işaret edebilir. Gerçek olmayan gelir kaydı ve satışların maliyeti dikkate alınmadan gelirin zamanından önce erken tahakkuk ettirilmiş olması brüt kar oranını yükseltir. Gerçek olmayan gelir kaydı, bu gelirler hiçbir zaman tahsil edilmeyeceği için, alacak devir hızını düşürür.

Gelirlerle ilgili hileli raporlamanın araştırılmasında bağımsız denetçi belge üzerindeki oynamalara ve olağandışı kayıtlara dikkat etmeli, belgelerin suretlerini değil daima asıllarını incelemelidir.(Güredin, Denetim, s.146–147)

BÖLÜM5. HİLELERİN ORTAYA ÇIKARILMASINDA BAĞIMSIZ DENETİM

5.1. BAĞIMSIZ DENETİMİN HİLE ÜZERİNE ETKİSİ

Denetiminde Bağımsız Denetçinin Hileye ilişkin sorumlulukları Muhasebe ve denetim, geçmişte olduğu gibi günümüzde ve gelecekte değişikliklerin yaşandığı dinamik bir yapıya sahiptir. (Kutlu ve Öztürk, 2013: 212). Bu değişikliklerden günümüz itibarıyla denetim alanındaki en önemlisi Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu'nun (KGK) kurulmasıdır.

Bağımsız denetçiler ve kuruluşlar, denetledikleri finansal tablo, bilgi ve raporlara ilişkin hazırladıkları bağımsız denetim raporlarının denetim standartlarına aykırı olması halinde yanıltıcı, yanlış, eksik bilgi ve kanaatlerden doğabilecek zararlardan hukuken sorumlu tutulmuşlardır (Madde 24). Ayrıca denetim sonuçlarını raporlayıp sunmak ve denetim faaliyeti ve sonuçları konusunda sözleşme imzaladıkları şirketin genel kuruluna açıklamalarda bulunması Türk Ticaret Kanunu'ndan kaynaklanan yükümlülükler arasında yer almaktadır (Madde 37).

Finansal tablo hilelerinin kullanımının asıl amacı, finansal tablo kullanıcılarının Şirketin gerçek finansal durumu hakkında bilgi sahibi olmasını engellemek (Ulusoy, 2007: 32) ya da Şirketin finansal durumunu olduğundan daha iyi göstermektir.

Hileyle ilgili bağımsız denetim süreci bağımsız denetim standardı (BDS 240) başlığı altında geniş bir biçimde yer alan denetim sürecinin aşağıdaki şekilde maddeler halinde özetlenmiştir:

Denetim Sözleşmesi hazırlanıp taraflarca onaylanması Hile kaynaklı önemli yanlışlıklara karşılık uygun denetim prosedürünün tasarlanması ve uygulanması Hile risklerinin tespit edilmesi Hile riski değerlendirilmesi Denetim kanıtlarının belgelendirilmesi Değerlendirilmiş hile kaynaklı önemli risklere karşı tedbirlerin alınması İç kontrol sisteminin kurulması Denetim raporunun hazırlanması ve sunumu. BDS'ye göre denetçi, hilenin varlığından şüphelenebilir hatta tespit edebilir, ancak hilenin gerçekten olup olmadığı hakkında hukuki bir karar veremez.

Hilenin önlenmesi ve tespit edilmesine ilişkin asıl sorumluluk yönetime aittir (BDS, 240). İyi bir yönetimin varlığı, denetimin etkin bir sistem olmasını kolaylaştırmaktadır (Kuluçlu, 2006: 31).

BDS'lere uygun denetim faaliyetini gerçekleştiren denetçinin sorumluluğu, hile kaynaklı yanlışlığın bulunmadığına dair makul bir güvence sağlamasıdır. Hilenin varlığına işaret edinen bir bilgi veya hileyi tespit eden denetçi, bu hususlarla ilgili olarak yönetimin uygun kademesindeki kişilerle iletişime geçer. Ayrıca yönetim tarafından yapılan hilenin (yönetim hilesi) çalışan tarafından yapılan hileye göre tespit edilememesi riskinin daha yüksek olduğu belirtilmiştir (BDS, 240). Hileye ilişkin bağımsız denetim standartları, yönetimin denetiminde sınırlandırılmış bir çerçevede faaliyet göstermektedir. Bağımsız denetçi çalışanların hile risklerini veya hile yaptığını tespit edip, engellenebilmesini sağlayabilir. Ancak denetçi tarafından denetim esnasında yönetim tarafından hile kaynaklı riskleri, hatta hilenin varlığını tespit etse bile engellenmesinin muhtemel olmadığı görülmektedir.

5.2. BAĞIMSIZ DENETİMİN YARARLARI

Toplumun büyümesi, iktisadi yaşamın gelişip karmaşıklaşması ve iktisadi yaşama katılan menfaat sahiplerinin çoğalması nedeniyle güvenilir bilgi elde etme gereksinimi artmaktadır. Yukarıda da belirtildiği üzere, finansal tablo kullanıcıları, kendi çıkarları doğrultusunda işletme ile ilgili olarak çeşitli kararlar almak durumundadır. Amaçlara uygun, doğru ve tutarlı karar verebilmek için, karara esas teşkil eden bilgilerin geçerli ve güvenilir olması gerekmektedir. Güvenilir olmayan bilgi, kaynakların etkin kullanımını engellemekte, topluma ve karar alıcının kendisine zarar vermektedir. Muhasebe işlemlerinin çokluğu ve karmaşıklığı, mali tablo kullanıcılarının işletmeden uzak olması, mali tablo kullanıcıları ile mali tablo hazırlayıcıları arasındaki çıkar çatışması ve bilgilerin alınacak kararlarla ilgili olması söz konusu bilgilerin kasıtlı veya kasıtlı olmadan yapılan hata ve yanlışlıkları içermesini mümkün kılmaktadır. (Güredin, 1999) Yapılan hilelerin önlenmesi amacıyla işletme dışında olan ve bağımsızlığı ulusal ve uluslararası düzenlemelerle belirlenmiş uzman kişilerce yapılan denetim sonucunda bilgilerin güvenilir olup olmadığı hususunun raporlara bağlanarak ortaya konulması esası benimsenmiştir.

Bağımsız denetimin denetlenen işletmeye, denetlenen işletme ortaklarına, denetlenen işletme ile ilgili üçüncü kişilere, iş hayatının diğer üyelerine, kamu kuruluşlarına ve ekonomiye yararları için oldukça fazladır.

5.2.1. Denetlenen İşletmeye Yararlar

- Bağımsız denetçiler tarafından denetlenen mali tablolar güvenilir ve doğrudur. Bu sadece yatırımcılar için değil, aynı zamanda işletme ortakları ve yöneticileri için de faydalıdır. Mali tablolarını inceleyen işletme ortakları ve yöneticilerin, mali analizleri yaparak işletmenin geleceği için gerekli olan yeni projelerin hayata geçirilmesi ve geçmişteki hatalar ve eksiklerin tespit edilmesi ve tekrarlanmaması için gerekli adımları atmasını sağlar.

Günümüzde, uluslararası alanlarda ihalelere katılmak isteyen ya da yabancı ortaklarla iş yapma eğilimde olan işletmeler için bağımsız denetim raporu yasal olarak bir zorunluluk olmadığı durumlarda bile talep edilir olmuştur.

- Bağımsız denetime tabi olmak, yurtiçi ve yurtdışındaki finansal kuruluşlardan kredi alma imkanlarını artırır. Denetimden geçmiş mali tabloların UFRS'ye göre hazırlanmış olması, yurtdışı finansal kuruluşlara mali tabloları değerlendirmesinde yardımcı olur.

- Bağımsız denetim, işletme çalışanlarınca yapılacak olan hile eylemlerine karşı caydırıcılık işlevini görerek şirket ortaklarının haklarını ve varlıklarının korunmasını sağlar. Ayrıca, bağımsız denetim faaliyetleri ile işletmelerin iç kontrol yapısındaki eksiklikleri ortaya çıkartarak işletmelerin gerekli çalışmalarını yaparak hile eylemlerine karşı gerekli önlemleri almasını temin eder.

- Muhasebe hatalarının ortaya çıkartılmasını ve düzeltmelerin yapılmasını sağlar (Toroslu, 2012; 83).

- İşletmenin vergi daireleri, SPK ve BDDK gibi kamu daireleri ile olan ilişkilerinde kolaylık sağlar; bu otoritelerin işletmenin mali tablolarına olan güveni diğer işletmelere göre daha fazladır.

5.2.2. Ekonominin Diğer Aktörlerine Yararları

- İşletmeye kredi veren finansal kuruluşların kredi riskini azaltarak ödeme güçlüğü çekecek olan işletmelere kredi verilmesini engeller.

-İşletmenin ticari ilişki kurduğu diğer işletmelerle ilişkilerine güven verir. İşletme birleşmelerinde, alım-satımlarında veya iş ortaklıklarında bağımsız denetim raporu talep edilir hale gelmiştir. Ayrıca, işletmenin müşterilerine ve uzun vadeli çalışma prensibiyle yönetilen satıcı konumundaki firmalara işletmenin sürekliliği konusunda güvence verir; .Denetimden geçmiş mali tablolar yatırımcıların ve yatırım yapma planı yapan kişilerin yatırım kararlarında yardımcı olur.

-Bağımsız denetçiler, denetim görüşlerini hazırlanmış mali tablolar üzerinde oluştururlar, bu da dolaylı olarak denetimin faydalarından biri olmasını sağlayacaktır:

- Finansal piyasalarda fon talep edenler ile fon arz edenler arasında güven çerçevesinde kurulan ilişkiler, piyasaların gelişmesini, işletmelerin kapasitelerinin ve üretimlerinin artmasını, daha büyük projelerin planlanmasını ve dolayısıyla istihdamın artmasını sağlayacaktır. Buna paralel olarak, devletin vergi gelirlerinin artması, iyi bir maliye yönetimin olduğu durumlarda sosyal refahın iyileşmesi sonucunu beraberinde getirecektir.

- İşletmenin ticari ilişki kurduğu diğer işletmelerle ilişkilerine güven verir. İşletme birleşmelerinde, alım-satımlarında veya iş ortaklıklarında bağımsız denetim raporu talep edilir hale gelmiştir. Ayrıca, işletmenin müşterilerine ve uzun vadeli çalışma prensibiyle yönetilen satıcı konumundaki firmalara işletmenin sürekliliği konusunda güvence verir;

- Denetimden geçmiş mali tablolar yatırımcıların ve yatırım yapma planı yapan kişilerin yatırım kararlarında yardımcı olur.

- Bağımsız denetçiler, denetim görüşlerini mali tablolar üzerinde oluştururlar, bu da dolaylı olarak denetimin faydalarından biri olmasını sağlayacaktır.

- Finansal piyasalarda fon talep edenler ile fon arz edenler arasında güven çerçevesinde kurulan ilişkiler, piyasaların gelişmesini, işletmelerin kapasitelerinin ve üretimlerinin artmasını, daha büyük projelerin planlanmasını ve dolayısıyla istihdamın artmasını sağlayacaktır. Buna paralel olarak, devletin vergi gelirlerinin artması, iyi bir

maliye yönetimin olduğu durumlarda sosyal refahın iyileşmesi sonucunu beraberinde getirecektir

5.3. HİLE İLE İLGİLİ BAĞIMSIZ DENETÇİNİN SORUMLULUĞU

Denetçinin sorumluluğu, müşteri işletme yönetimi tarafından sunulan finansal tabloların hata, hile ve usulsüzlükten düzeltilmemiş hata, hile ve aksaklıklar toplamının finansal tabloları okuyan basiretli bir kullanıcının kararını etkiliyor ya da değiştiriyor olması gerekir (Güredin, 2010; 131)

Finansal tablolar üzerinde yapılan hata ve hilelerin hem işletme yönetimleri hem de işletme çalışanları tarafından yapılabilecek olması denetçinin sorumluluğu açısından önemlidir. Bağımsız denetçiler, sadece işletme yönetiminin bilgi kullanıcılarını aldatması olasılığını değil, aynı zamanda işletme çalışanlarının işletme yönetimlerini hedef alan hilelerini de göz önünde bulundururlar

Denetim elemanları (iç denetim ve şirket denetim komitesi üyeleri) görüşecek, işletmenin ne derece yolsuzluğa uygun olduğunu değerlendirecek, özellikle yolsuzlukların işletme yönetimi tarafından mı, yoksa çalışanlar tarafından mı yapılabileceği konusunda bir yargıya varacaktır. Denetimin başlangıcında, işletmeyi, işletmenin çevresini ve iç kontrol sistemini incelerken, risk değerlemesi yapacak, işletme yönetiminin ne tür baskılar altında olduğunu değerlendirecektir.

Şirket mali tabloların doğruluğunda asıl sorumluluk şirket yönetimindedir. Yönetimler, organizasyonlarını hilelerin engellenmesini ve ortaya çıkartılmasını sağlayacak şekilde etkin iç kontrolün hakim olduğu bir modele göre dizayn etmek zorundadırlar. Nitekim kurumsal yönetim ilkelerinin bir gereği olarak, etkin bir iç kontrol sistemini temin etmek amacıyla yönetim kuruluna karşı sorumlu olan denetim komitelerinin kurulması zorunludur. Bununla birlikte, yönetim kurulunun hile ve hataların engellenmesi ve finansal tabloların doğruluğuna yönelik sorumluluğu denetçiyi hile ve hatalardaki sorumluluklarından kurtarmaz. Ülkemizde, “Sermaye Piyasasında Finansal Raporlamaya İlişkin Esaslar Tebliği” nde de bu durum açıkça

görülmektedir. Tebliğ’de, kamuya açıklanacak olan finansal raporlara yöneticilerin finansal tablo ve faaliyet raporlarının kendileri tarafından incelendiğine bir eksiklik içermediğine yönelik açıklamaların eklenmesinin bir yükümlülük olduğundan bahsedilmektedir

5.4. BAĞIMSIZ DENETİMİN ÖZELLİKLERİ

Muhasebe denetiminin tanımı içerisinde çok sayıda unsur bulunmaktadır. Bu nedenle muhasebe denetimi tanımının içerdiği özellikleri kavramak tanımın anlaşılmasını kolaylaştıracaktır.

-Önceden saptanmış ölçütler söz konusudur. Çaldağ’ın da belirttiği gibi, denetim çalışmalarında finansal tablo ve muhasebe işlemlerdeki bilgilerin doğruluğu araştırılırken önceden saptanmış ölçütlere uygunluk aranmaktadır.

-Denetim, belli bir dönemin ekonomik birimini kapsamaktadır. Denetim çalışmaları ile belli ölçütlere uygunluğun araştırılabilmesi için, denetim kapsamının belli bir ekonomik birim ile sınırlandırılması gerekmektedir. Ekonomik birim, ortaklıklar, devlet birimleri ya da diğer tüzel kişilikler olabileceği gibi tüzel kişiliklerin belli departmanları da olabilmektedir.

-Her bir denetim çalışması, belli bir ekonomik dönemi kapsamaktadır. Denetimin kapsadığı dönem yıllık, 3 aylık, 6 aylık ve 9 aylık olabileceği gibi özel durumlarda birkaç mali dönemi kapsayan denetimler de yapılabilmektedir.

-Denetim çalışmasını bağımsız uzmanlar yürütmektedir. Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları’nda yer aldığı üzere, denetim, denetim çalışmalarını yürütebilecek mesleki yeterliliği ve deneyimi gerektirmektedir. Bağımsız denetçi olabilmenin diğer önemli bir hususu ise bağımsız olmasıdır. Şirket bünyesinde çalışan iç denetçiler için bile bağımsızlık vazgeçilmez bir şarttır.

-Denetim çalışmaları sonucunda varılan kanaat bilgi kullanıcılarına bildirilir. Bilgi kullanıcıları, kamuoyu, kredi verenler, şirketler, yatırımcılar vb. bilgi ihtiyacı duyan birimleri kapsamaktadır. Denetimin son evresi olan raporlama aşamasında ileri sürülen iddiaların güvenilirliğine yönelik görüş bildirilir.

-Denetim faaliyetleri, denetim konusunun uyumunun değerlendirildiği belli kıstaslara göre yürütülür. Bu kıstaslar vergi kanunları, muhasebe ve denetim standartları vb. yerel ya da evrensel düzenlemeler olabilir.

5.5.BAĞIMSIZ DENETİMDE HİLEYİ ÖNLEMELİK İÇİN YAPILAN HESAPLARIN DENETİMİ

5.5.1. Kasa Hesabının Denetimi

Kasa hesabı, çok fazla sayıdaki işleme konu olan ve şirketin tahsilat ve ödeme döngülerini ilgilendiren bir hesaptır. Düşük bakiyeli çok fazla işleme konu olabileceğinden dolayı çalışanlar tarafından yapılan hilelere çok müsaittir.

Kasa hesabının denetiminde maddi doğruluk testlerinin uygulanırılığı çok yüksektir. Bağımsız denetçiler, dönem sonu itibariyle gerçekleştirdikleri denetim faaliyetleri kapsamında kasa sayımlarına gözlemci olarak katılırlar ve sayım sonucunda tespit edilen bakiye tutanağa bağlanır. Kasa sayımları dönem sonlarında gerçekleştirilemediği durumlarda sayımın gerçekleştiği tarih ile dönem sonu arasındaki kasa girişleri ve kasa çıkışları incelenerek bakiyenin doğruluğu test edilebilmektedir. Kasa sayımında sadece paraların değil, aynı zamanda çek, bono, teminat mektupları gibi aktiflerin de fiili tutarlar ile kayıtlardaki tutarların karşılaştırması yapılır.

Büyük ölçekli şirketler ya da finansal kuruluşların birden fazla şubelerinde kasa olduğu durumlarda sayım şirketin bazı şubelerinde gerçekleştirilir. Kasada çok fazla sayıda kıymet değer (çek, senet, bono vb.) söz konusu olduğunda, diğer denetim tekniklerinde olduğu gibi ana kütlede örneklem yapılarak kıymetlerin sayımı gerçekleştirilir ve makul sayıda denetim kanıtı elde edilir.

Bağımsız denetçiler, dönem sonlarında gerçekleşen kasa sayımlarına gözlemci olarak katılmaktadırlar. (Ercinler 2014;88)

Bağımsız denetçiler, yabancı paraların döviz değerlemesinin yapıp yapılmadığını, eğer yapılıyorsa;

- Hangi sıklıkta yapıldığına,
- Değerlemelerde hangi kurların dikkate alındığına ve
- Kur hesaplamalarında hata yapıp yapılmadığına dikkat etmelidirler.

Kaval'a (2008; 191) göre, yabancı paraların değerlemesinde problemler yaşanabilir. Çünkü yabancı para mevcutları Vergi Usul Kanunu madde 280'e göre, varsa Borsa Raici, yoksa T.C. Maliye Bakanlığı tarafından ilan edilen kurlar ile değerlendirilir. Maliye Bakanlığı her Ocak ayında bu kurları yayınlar. Buradaki efektif kuru değerlemeye esas kurdur. Ancak Sermaye Piyasası Kurulu'na tabi şirketler ile bankalar değerlendirme kurları farklıdır. Çünkü, bu mevzuata göre yabancı paralar T.C. Merkez Bankası'nın belirlediği efektif alış kurlarına göre değerlendirme yaparlar. Dolayısıyla T.C. Merkez Bankası kurları ile Maliye Bakanlığı kurları arasında fark olabilir.

Denetçi, resmi siteler gibi güvenilir kaynaklardan elde ettikleri kurları yeniden hesaplama tekniğini kullanarak muhasebe uzmanlarının kur hesaplamalarında matematiksel bir hata ya da hile yapıp yapmadıklarını kontrol etmek ve değerlemeden kaynaklanan farkların kambiyo karı ya da kambiyo zararı olarak doğru bir şekilde sınıflandırıldığından emin olmak durumundadır.

5.5.2. Bankalar ve Çekler Hesaplarının Denetimi

Banka hesap bakiyesinin güvenilirliğini sağlayan en etkili denetim tekniği bankalara mutabakat göndermektir. Banka mutabakatları alıcı ve satıcı mutabakatlarına göre çok daha güvenilirlerdir; finansal kuruluşlar müşteri ve tedarikçi firmaları ile kıyaslandığında, hile ve usulsüzlüklerin karşılığı olan yaptırımları daha fazla ciddiye almaktadırlar. Fakat banka uzmanları banka mutabakatlarına verdikleri cevaplarda hata yapabilmektedirler. Bu durumda bankalardan hataların düzeltilip tekrar cevap verilmesi talep edilir.

Bankalara gönderilen mutabakatlarla sadece banka hesap bakiyesinin değil, aynı zamanda bankadaki çek, senet ve teminat gibi kıymetlerin doğrulaması yapılır. Mutabakatlara verilen cevaplar sayesinde banka kredileri, kredilerin vadeleri ve faiz oranları gibi konularda da detaylı bilgi alınabilmektedir. Banka mutabakatlarına cevap alınmadığı durumlarda alternatif denetim prosedürlerinin uygulanması gerekmektedir. Örneğin, banka ekstreleri de her ne kadar mutabakatlar kadar kuvvetli kanıtlar olmasa da birer denetim kanıtı olarak değerlendirilebilirler. Çünkü banka ekstrelerinde de banka yöneticilerinin imzaları bulunduğundan dolayı bilginin dış kaynaklarca bir teyidi söz konusudur. Alınan çeklerin maddi doğruluk çalışmaları kasa sayımları esnasında

gerçekleştirilebilmektedir. Sayım esnasında çek bakiyesinin tamamının ya da örneklem yoluyla seçilen kısmının fiili olarak var olduklarının kontrolü gerçekleştirilmiş olur.

Verilen çeklerde işletme zilyetliğinde olmadığı için herhangi bir mutabakat veya üçüncü kişilere onaylatma gibi teknikler kullanılamaz. Çekin lehdarı da çeki keşide etmiş olabilir. Bu nedenle verilen çekler için uygulanabilecek denetim tekniği belge incelemesi şeklinde olabilir (Kaval, 2008; 199).

Banka bakiyesini vadeli ve vadesiz mevduatlar oluşturmaktadır. Banka mutabakatları ile vadeli mevduatların vadelerini ve faiz oranlarını doğrulayan denetçi yeniden hesaplama tekniğini kullanarak şirketin hesaplamış olduğu faiz gelirinin hesaplanmasında bir yanlışlık yapıp yapılmadığını tespit etmek zorundadır. Bu teknik, yabancı para mevduat bakiyelerinin kur değerlemesi için de geçerlidir.

Hem alınan hem de verilen çeklerin reeskont hesaplamalarında şirket uzmanlarınca yapılması muhtemel olan matematiksel yanlışlıktan kaynaklanan hata ya da hilelerin önüne geçilmesi amacıyla reeskont hesaplamalarının kontrol edilmesi şarttır. Buna ek olarak, rakamların doğruluğundan emin olan denetçi ayrıca reeskont faiz giderleri ve reeskont faiz gelirleri hesaplarının muhasebeleştirilmesinde bir yanlışlığın olabileceğini göz önünde bulundurmalıdır. (Ercinler 2014;91)

5.5.3. Alacakların Denetimi

Ticari alacaklar genel olarak senetli alacaklar ve senetsiz alacaklar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bir alacağın senetli veya senetsiz olması denetim tekniklerinin belirlenmesi açısından önemli bir ayrımdır. Alacak senetleri bakiyesinin denetiminde yaygın olarak kullanılan denetim teknikleri sayım ve doğrulamadır. Eğer senetler herhangi bir bankaya tahsile veya teminata verilmemişler ise, denetçi bunları hesap kesim tarihinden kısa bir süre önce veya sonra sayar. Bu sayım daha çok kasa sayımı ile birlikte yapılır. Çünkü senetler çoğu işletmede kasada muhafaza edilirler. Sayım sonucunda bulunan tutar ile hesapta yer alan tutar karşılaştırılarak fiili durum ile kaydi durumun eşitliği araştırılır (Kaval, 2008; 208).

Sayım esnasında, hesapta olan fakat fiilen gözlemlenmemiş olan senetlerin olması durumunda bu bakiyeler için bankalara mutabakat gönderilebilir. Zaten, bankalara gönderilen mutabakatlarda genellikle senet bakiyeleri hakkında bilgi de talep

edildiğinden çoğu kez ayrıca bir mutabakat gönderilmesine ihtiyaç duyulmaz. Mutabakata cevap alındığında bankalara teminata ya da tahsile verilmiş olan senetler teyit edilmiş olur.

Senetsiz alacaklar için en etkili teknik doğrulamalardır. Alacak bakiyelerinin doğruluğunun testi için çoğunluğu yüksek bakiyeli olan müşterilere mutabakatlar gönderilir. Bir şirketin çok sayıda müşterisi olacağından tüm müşterilere mutabakat gönderilmesi mümkün değildir. Burada önemli olan bir husus, sadece yüksek bakiyeli müşterilere mutabakat göndermenin yanlış olacağıdır. Muhtemel hilenin tespiti için düşük bakiyeli müşterilerinin bazılarında da mutabakat gönderilmesi gerekmektedir. Ayrıca, denetçi mutabakat gönderilecek firmaları seçerken bir alacağın tahsilatının şüpheli olması ya da sektör dışındaki şirketten yüksek bir ticari alacağının gözükmesi gibi özel durumları göz önünde bulundurmalıdır. Bağımsız denetçi, mutabakat ile doğruluğunu teyit edemediği alacak bakiyeleri için alternatif testler uygulamak zorundadır. Bu durumda, mutabakata cevap vermemiş olan müşteri firmaya dönem içinde düzenlenen satış faturaları detay teste tabi tutabilir ve aynı zamanda banka ekstrelerinden denetlenen dönemi izleyen dönemdeki müşteri ödemeleri kontrol edilebilir. Eğer müşteri firma ile denetlenen firma arasında bir sözleşme varsa, bu sözleşmenin elde edilmesi de bir denetim kanıtı olarak değerlendirebilmektedir.

Bağımsız denetçi, müşteri bazında alacak bakiyelerini geçmiş dönemlerle kıyaslayarak vadesi geçmiş olan alacakların neden tahsil edilemediğini firma yetkilileriyle görüşmeli ve söz konusu bakiyeleri şüpheli alacak olarak sınıflandırmalıdır. Bir alacak, vadesi geçmediği halde de şüpheli duruma düşebilmektedir. Bundan dolayı bağımsız denetçiler mesleki içgüdülerine göre hareket ederek müşteri firmaların durumlarını genel ekonomik ve finansal koşulları dikkate alarak irdelemelidir. Şüpheli alacakların belirlenmesinde avukat mektupları da önemli bir yer tutmaktadır. (Ercinler 2014;93-94)

UFRS' nin bir gereği olarak, alacaklar ticari olan/ticari olmayan, kısa vadeli/uzun vadeli, ilişkili taraflardan olan/ilişkili taraflardan olmayan ayrıma tabi tutularak mali tablolarda yer alırlar. Bu ayrımın gereğinin dışında alacakların değerlendirme ve raporlamasında;

-Alacaklardan tahsil edilebilir (geri kazanılabilir) tutarının belirlenmesi, dolayısıyla karşılık ayırmaya gerek olup olmadığı, eğer ayrılacak ise tutarının ne olacağı,

- Reeskonta tabi tutulup tutulmayacağı, tabi tutulacaksa faiz oranının ne olacağı,
- Ayrılan karşılıklar ve reeskont tutarının vergi yasaları karşısındaki durumu,
- Mali tabloların eklerinde kamuya açıklanacak hususların niteliği ve ayrıntısı, önemi ve özelliği olan konulardır (Kaval, 2008; 216).

5.5.4. Duran Varlıkların Denetimi

Duran varlıkların denetiminde, sabit kıymet listelerinin şirket yetkililerinden alınarak muhasebe kayıtları ile karşılaştırması yapılmalıdır. Sabit kıymet listesinin doğruluğunu test etmenin birkaç tekniği söz konusudur. Bunlardan biri belge incelemesidir. Denetçiler, detay test prosedürlerini uygulayarak sabit kıymet giriş ve çıkışlarını test edebilirler. Sabit kıymet listelerinde, sabit kıymetlerin varlık numaraları, şirket aktifine giriş ve aktiften çıkış tarihleri, faydalı ömürleri, amortisman türleri ve maliyetleri gibi temel bilgileri içermelidir. Denetçiler, bu listelerden örnekleme yöntemiyle yeterli sayıda örnek seçerek sabit kıymet giriş ve çıkışlarına dair bilgileri alış ve satış faturalarını inceleyerek kontrol etmelidir.

Maddi duran varlıkların test edilmesinin diğer bir yöntemi ise fiziki incelemedir. Denetçiler, işletme yönetiminden sabit kıymet sayımı talep etmeli ve bu sayımlara gözlemci olarak katılmalıdır. Şirketin tüm sabit kıymetlerinin sayılmasının imkansız olacağından dolayı denetçi sabit kıymet listesinden değeri yüksek olan ve her ne kadar değeri yüksek olmasa da denetçi içgüdüsüne göre görülmesinin gerekli olduğuna inanılan sabit kıymetler seçilir ve bu sabit kıymetlerin fiili olarak var oldukları görülebilir. Sabit kıymet sayımları esnasında, denetçiler fiili olarak var olan sabit kıymetlerin şirket kayıtlarında olmama ihtimalini de göz önünde bulundurur ve yine mesleki içgüdüleriyle örnekler seçerek bu sabit kıymetlerin listelerde olup olmadığının kontrolünü yapar.

Maddi duran varlıkların denetiminde uzman raporları da önemli yer tutmaktadır. Denetçiler, mühendislik gibi farklı bir uzmanlık gerektiren konularda alanında uzman kişilerin raporlarını dikkate alır ve bu raporları denetim kanıtı olarak değerlendirir. Hava ve deniz taşımacılığı yapan şirketlerin sabit kıymetlerinde değer düşüklüklerinin olup olmadığını değerlendiren bir denetçinin bir uzman görüşüne ihtiyaç duyması muhtemeldir.

Şirket bünyesindeki bazı sabit kıymetler kiralık olabilir. Kira sözleşmelerinin alınması kiralık sabit kıymetler ile şirket mülkiyetindeki sabit kıymetlerin ayrımında fayda sağlayacaktır. Ayrıca, stok kalemlerinde olduğu gibi, şirkete ait bazı sabit kıymetler geçici olarak başka bir şirkete ait lokasyonlarda ya da başka bir şirkete ait sabit kıymetler denetlenen işletmenin lokasyonlarında bulunabilir. Bu gibi durumlarda üçüncü taraflara mutabakat gönderilmesi söz konusu sabit kıymetlere ait bilgilerin doğruluğunun saptanması bakımından etkili bir yöntem olacaktır.

Denetçiler, analitik testler yaparak muhasebe uzmanlarının amortisman hesaplamalarında bir yanlışlık yapıp yapmadıklarını değerlendirmelidir. Şirket yönetimlerinin, şirket varlıklarının net değerlerini yükseltmek amacıyla amortisman hesaplamalarında oynama yapma ihtimalleri bulunmaktadır. Denetçiler, işletmenin sabit kıymetlerin muhasebeleştirme politikalarını iyi incelemeli, doğru faydalı ömür ve amortisman oranlarının kullanıldığından emin olarak amortisman tutarlarını yeniden hesaplamalı ve matematiksel yanlışlıkların olmadığını tespit etmelidir. (Ercinler 2014;94-95)

5.5.5.Stokların Denetimi

Denetçilerin stokların fiziki olarak var olduklarını saptayabilmesi için stokların fiziki sayımlarını gözlemci olarak katılması gerekir. Geçerli nedenlerden dolayı fiziki sayımı gözlemlemeyen denetçi alternatif denetim teknikleri kullanarak tatmin edici denetim kanıtları toplamak zorundadır.

Stoklar birden fazla lokasyonda ve çok fazla sayıda bulunabileceğinden dolayı denetçinin sadece bazı stokların sayımını gözlemleyerek genel bir kanaate varması yeterlidir. Denetçi, gözlemleri sırasında stok sayımlarının düzgün ve güvenilir bir şekilde gerçekleştiği izlenimini edinmelidir. Denetçinin, stok sayımları sırasında dikkat etmesi gereken hususlar şunlardır:

-Denetçi, bazı stok kalemlerinin birden fazla sayılmış ya da hiç sayılmamış olabileceğini bilmelidir. Stok alanlarının ve stok kalemlerinin niteliği ya da planlamadaki bir yanlışlık stokların belli bir sıra içerisinde sayılmasını engelleyebilir. Bunun için sayılan stok kalemleri işaretlenmeli ya da etiketlenmelidir.

-Sayım esnasında depoya herhangi bir stok girişinin ve çıkışının olmadığından emin olunmalıdır. Stok hareketliliğinin olduğu anlaşıldığında sevkiyat evraklarının alınması gerekecektir.

-İşletmenin ambarında konsinye stok olup olmadığı araştırılmalıdır (Toroslu, 2012; 374). Konsinye mallar için mutabakatlar gönderilip doğruluklarının teyit edilmesi gerekir.

-Stokların güvenliği için gerekli prosedürlerin şirket yöneticileri tarafından izlenip izlenmediği hakkında fikir sahibi olunmalıdır. Stokların bulunduğu depolarda kamera ve yangın alarmı sistemlerinin olması buna örnek olarak verilebilir.

Sayım sonrasında, sayım sonuçları değerlendirilir. Sayım sonuçlarında önemsiz hatalar bulunursa bunların düzeltilmesi için sayım sorumluları uyarılır. Önemli sayılabilecek hatalar söz konusu ise yöneticiler ile görüşülerek bu durum kendilerine iletilmelidir.

Stokların fiziki olarak sayımı tamamlandıktan sonra sıra stok kalemlerinin kuruşlandırılmasına gelir. Bunun için stokların fiyatlaması yapılır. Stok miktarları ile fiyat çarpılır ve çarpımların toplamı alınarak, stoklar için toplam değer hesaplanır. Bu işlemlerden sonra denetçi sayım sonuçlarını, döneme ilişkinliğini, bulunmadığını inceleyerek değerlendirdiğini araştırır (Güredin, 2010; 442).

Denetçiler, stok girişlerinin doğruluğunu test etmek için detay testler yapabilir. Stok listesinden örneklem yoluyla örnekler seçer ve seçtiği örneklerin faturalarını kontrol ederek satın alınan stokların miktarlarının, tutarlarının ve satın alım tarihlerinin doğruluğuna yönelik kanıt elde etmiş olur.

5.5.6. Maliyet Hesaplarının Denetimi

Üretim işletmelerinde, üretim sürecinin sonunda mamullerin maliyetleri meydana gelmektedir. safha veya sipariş maliyetleme yöntemlerinden hangisinin kullanıldığı, fiili ya da standart maliyet sistemlerinden hangisinin benimsendiği, esas üretim yeri ve hizmet üretim yeri ayrımının doğru bir şekilde yapılıp yapılmadığı, endirekt giderlerin gider yerlerine yüklenmesinde (birincil dağıtım), hizmet gider yerlerindeki giderlerin esas üretim gider yerlerine yüklenmesinde (ikincil dağıtım) ve esas üretim gider yerlerine toplanan giderlerin mamullere yüklenmesinde (üçüncül dağıtım) kullanılan

yükleme anahtarlarının uygun olup olmadığı ve bu dağıtımların sağlıklı yapıp yapılmadığı kontrol edilmelidir (Gücenme, 2004; 78).

Stok ve maliyet işlemlerinde matematiksel hesaplamalar çok fazla yer tutmaktadır. Denetçiler, stok değerlendirme yöntemleri (LIFO, ortalama maliyet, vb.), maliyetlerin gider yerlerine dağıtımı, stok fiyatlaması gibi işlemleri incelerken kendileri de ayrıca hesaplamalar yapmalı ve matematiksel bir hata yapıp yapılmadığını tespit etmelidir.

Denetçiler için önemli olan diğer bir konu, stoklarda değer düşüklüğü olup olmadığı ve eğer var ise değer düşüklüğünün doğru bir şekilde ayrılıp ayrılmadığının kontrolüdür. Stoklar hesabı denetiminin her aşamasında muhtemel değer düşüklükleri göz önünde bulundurulmalı, gerektiği durumlarda stoklarla ilgili olarak uzmanlardan yardım alınmalıdır. (Ercinler 2014;98)

5.5.7. Borçların Denetimi

5.5.7.1. Ticari Borçların Denetimi

Ticari borç bakiyelerinin doğruluğunu tespit edebilmenin en güvenilir denetim tekniklerinden biri satıcı firmalara mutabakat göndermektir. Satıcılara gönderilecek olan mutabakatta dönem sonu bakiyesi kadar söz konusu satıcı firmaya dönem içerisinde yapılan toplam ödemelerin hacmi de önemlidir. Bundan dolayı, denetçinin, mutabakat gönderilecek satıcı firmaları belirlerken alıcı mutabakatlarında olduğu gibi direkt olarak dönem sonu bakiyelerinin yüksekliğini göz önünde bulundurması yanlış olacaktır. Firmalar, borçlarını daha düşük göstermek amacıyla dönem sonu borç bakiyelerinde hile yapmaları durumunda, aslında yüksek derecede borçlu olunan bir satıcıya, şirket kayıtlarında düşük bakiyeli görüldüğü için mutabakat gönderilmeyecek ve böylece hile ortaya çıkartılamayacaktır.

Satıcı firmaların mutabakatlara cevap vermediği durumlarda alternatif testler uygulanmalıdır. Dönem sonu borç bakiyesini oluşturan, dönem içinde düzenlenmiş olan faturalar incelenebilir ve denetim dönemini izleyen döneme ait banka ekstreleri alınarak borç ödemeleri kontrol edilebilir.

Denetçiler, denetledikleri şirketten ödeme vadelerini gösteren bir çalışma almak durumundadırlar. Bu çalışmada vadesi geçmiş ama ödemesi yapılmamış tutarlar ayrıca değerlendirilmelidir. Vadesi geçmiş borç bakiyelerinin iki temel nedeni olabilir:

Bunlardan biri satıcı firma ile yaşanan ihtilaftır, diğeri ise çalışma sermayesinin yetersizliğinden kaynaklanan bir borç ödeme kabiliyetsizliğidir. Bu noktada şirket avukatlarından alınan avukat mektupları da önemli bir kanıttır. Davaya konu olan borçlar hakkında bilgiler muhasebe kayıtlarıyla karşılaştırılması denetçilere faydalı olacaktır. (Ercinler 2014;99)

5.5.7.2. Finansal Borçların Denetimi

Denetçinin kısa ve uzun vadeli banka kredileri bakiyelerine yönelik en güvenilir kanıtlarından biri banka mutabakatlarıdır. Bankalara gönderilen mutabakatlarda banka kredileri bakiyeleri test edilmiş olmaktadır. Mutabakatlarda banka kredileri ile ilgili olarak sadece bakiyeler değil, aynı zamanda kredinin döviz birimi, faiz oranı ve vadesi gibi bilgiler de doğrulanmış olmaktadır. Bu bilgilerin güvenilir bir kaynaktan elde edilmesi, faiz tahakkuklarının denetçi tarafından yeniden hesaplanarak matematiksel bir hatanın olup olmadığının tespiti açısından önemlidir. Nitekim, kontroller doğru kaynaklar üzerinden gerçekleştirilmelidir.

Kredi sözleşmeleri de güvenilirliği yüksek kanıtlardır. Banka kredileri ile ilgili faiz oranı ve vade gibi bilgiler görülebilir. Banka yetkilileri tarafından imzalandığından dolayı güvenilir bir denetim kanıtı olarak değerlendirilebilecek olan kredi sözleşmelerinde kredi anapara ve faiz ödemeleri tabloları da yer almaktadır. Denetçi, banka ekstresi ya da banka dekontlarından kredi anapara ve faiz ödemelerinin yapıp yapılmadığını kontrol etmelidir . (Ercinler 2014;100)

5.5.8. Gelir – Gider Hesaplarının Denetimi

Gelir ve gider hesaplarının denetimi kar ve zararın doğruluğu açısından önemlidir. Şirket yöneticileri, şirket karını fazla göstermek için gelir hesaplarını daha yüksek ya da gider hesaplarını daha düşük göstermek eğiliminde olacaklardır.

Gelir ve gider kalemlerinin çoğu bilanço kalemleri ile bağlantılı olduğundan dolayı bilanço kalemlerinin denetimi yapılırken gelir gider kalemlerini de denetlemiş olur. (Ercinler 2014;101)

5.5.9. Satışların Denetimi

Satışlar, gelir kalemleri içerisinde en riskli kalemlerdir. Karını olduğundan daha fazla göstermek isteyecek olan yöneticiler aşağıdaki yöntemlere başvurabilir:

-Kayıtlarda görülen satışların fiilen yüklemesi yapılmamıştır. Satış gerçek değildir (Bozkurt, 2010; 261).

-Yapılan yükleme ve kayıtlar gerçek olmayan müşterilere yapılmıştır (Bozkurt, 2010; 261).

Satışlar ile alacakların denetimi arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Denetçiler satışların detayları ile alacakların detaylarını karşılaştırarak bu hesap grupları arasındaki ilişkilerin uyumunu gözlemlemelidirler. Satış departmanlarından alınan listelerdeki yüksek tutarlı müşterileri bakiyeleri ile muhasebe kayıtlarında gözüken yüksek tutar alacak bakiyeleri arasındaki ilişkinin tutarsız olması denetçiler için bir risk teşkil eder. Ayrıca, alacak mutabakatları ile teyit edilen bakiyeler satışlara dair mali bilgilerin doğruluğu açısından oldukça önemlidir.

Satışların testinde analitik testler önemlidir. Özellikle üretim işletmelerinde miktar ve randıman incelemeleri yapılması satışlara yönelik güvence elde etmek için önemlidir. Bazı sektörlerde faaliyet gösteren şirketlerin satışlarının analitik testinde dış kaynak verilerinden yararlanılabilir. Örneğin, ilaç sektöründe faaliyet gösteren bir şirketin satışı analitik olarak test edilirken, Sağlık Bakanlığı'nın ilan ettiği satış fiyatları ile şirketin satış miktarlarını ve diğer etkenleri göz önünde bulundurarak şirketin toplam satış tutarı hakkında fikir sahibi olmak mümkündür.

Şirketlerin satışları test ediliyorken satışların marj analizlerinin yapılması diğer önemli bir gerekliliktir. Marj analizleri ile şirketin satışları aylık olarak incelenir ve brüt satışların, net satışların ve maliyetlerin yıl içerisindeki hareketliliği incelenir. Böylece, önemli artış ve azalışlar hakkında bilgi toplanır. Marj analizleri yapılırken sektörün ekonomideki durumları da dikkate alınmalıdır.

Analitik testlerin ve analitik incelemelerin yanı sıra belge incelemeleri de denetçilerin uygulaması gereken bir denetim tekniğidir. Bu teknik ile ana kütleden örnekler seçilerek satış faturaları ve şirketin satış sözleşmeleri incelenmelidir. Satış faturalarının örnek seçilmesinde iki yöntem vardır. Bunlardan birinde şirket kayıtlarından örnekler seçilir ve seçilen örneklerin faturaları incelenerek şirket kayıtlarındaki satışlar belgelere dayandırılır. Diğerinde ise, şirket dosyalarından örnek

seçilen faturaların şirket kayıtlarında yer alıp almadığının incelenmesi yoluyla satışların kayıtlara geçirildiğine yönelik kanaat elde edilir. Her iki yöntemde de Ocak ayı ve Aralık aylarından da örneklerin seçilmiş olması satışların dönemselliğinin kontrol edilmesi açısından gereklidir. (Ercinler 2014;101-102)

5.5.10. Faaliyet Giderlerinin Denetimi

Faaliyet giderleri, işletmenin faaliyetleri ile maliyetine eklenmeyen giderlerdir. Bu giderlerin detayları ücret giderleri, bakım-onarım giderleri ve kira giderleri gibi detaylardan oluşur.

Faaliyet giderlerinin en önemli kalemlerinden biri ücret giderleridir. Ücret giderlerine hem analitik hem de detay test uygulamak mümkündür. Ücret giderlerinin geçen dönem ile denetlenen dönem arasındaki farkı, personel sayıları ve zam oranları dikkate alınarak analitik teste tabi tutulur. Özellikle, personel sayıları ve zam oranlarının şirketlerin insan kaynakları departmanlarından alınması denetim kanıtına olan güveni artıracaktır. Ücret giderlerine detay test uygulanması da gereklidir. İnsan kaynakları departmanları tarafından hazırlanan personel icmallerinde yer alan tutarlar ücret bordroları incelenerek ve çalışanlarla sözlü mutabakat yapılarak test edilebilir.

Faaliyet giderlerinde yer alan diğer önemli kalem amortisman giderleridir. Duran varlıkların denetiminde amortisman hesaplamaları zaten denetlendiğinden dolayı amortisman giderleri de ayrıca test edilmiş olmaktadır.

Diğer gider kalemleri kira giderleri, danışmanlık ve müşavirlik giderleri, bakım-onarım giderleri, vergi giderleri, yakıt, elektrik ve kırtasiye giderleri gibi çeşitli giderlerden oluşmaktadır. Bu giderler denetlenirken yüksek bakiye verenlerine öncelik tanınmalıdır. Giderin niteliğine göre analitik test ya da detay test veya her ikisi birden uygulanabilmektedir. Örneğin, kira giderlerini inceleyen bir denetçi, kira faturaları ve kira sözleşmeleri incelemesine ek olarak TÜFE oranlarını dikkate alarak çeşitli dönemlerdeki kira giderlerini analitik olarak inceleme yoluna da başvurabilir.

Gider hesaplarının denetlenmesinde giderlerin doğru sınıflanıp sınıflanmadığı kontrol edilmelidir. Örneğin, faaliyet giderlerinin her üç sınıfında da ücret giderleri bulunabilir. Muhasebe departmanı personel giderleri genel yönetim giderlerinde, satış

departmanı personel giderleri ise satış ve pazarlama giderlerinde gösterilmelidir. (Ercinler 2014;102-103)

5.5.11. Diğer Gelir ve Giderlerin Denetimi

Diğer gelir ve giderlerin de büyük bir kısmı bilanço kalemlerinin denetimi ile ilişkilidir. Bazı gelir ve gider kalemleri ve bunların bilanço kalemlerinin denetimi ile olan ilişkileri şöyledir:

-Kambiyo Karları ve Zararları: Denetçi, alıcılar, satıcılar ve bankalar gibi hesapların denetimini yaparken kur değerlemelerinde doğru kurların kullanıldığının, hesaplamalarda matematiksel bir yanlış olmadığı ve kur farklarının Kambiyo Karları ve Kambiyo Zararları hesaplarında doğru bir şekilde muhasebeleştirildiğinin kontrolünü yapmakta olduğundan dolayı bu hesaplar hali hazırda test edilmiş olmaktadır.

-Reeskont Faiz Gelirleri ve Giderleri: Alacakların ve borçların denetiminin kapsamına reeskont hesaplamaları ve muhasebeleştirilmesi de girdiğinden dolayı bilanço denetimlerinde bu kalemlere yönelik bazı testler yapılmış olmaktadır. Reeskontların hesaplamalarında doğruluğuna kanaat getirilen rakamların gelir tablosunda doğru bir şekilde yer alıp almadıklarının kontrolü yapılmalıdır.

-Faiz Gelirleri: Faiz gelirleri, genellikle vadeli mevduat hesaplarından kaynaklanan gelirlerdir. Banka hesabının denetiminde faiz hesaplamalarına yönelik prosedürler izlenir, banka mutabakatlarında faiz oranı, vade gibi bilgiler teyit edilir.

-Duran Varlıklar Satış Karları ve Zararları: Sabit kıymet giriş ve çıkışları maddi duran varlıkların denetimine test edilmektedir. Sabit kıymet çıkışlarına yönelik testini yürüten denetçi, aynı zamanda bazı ek prosedürler izleyerek sabit kıymetin satışların kaynaklanan karları ya da zararları da ayrıca test etmiş olabilir.

-Karşılık Giderleri: Ticari alacaklar, stoklar ve duran varlıklardaki değer düşüklüklerinin muhasebeleştirilmesinin gelir tablosu bacağı olan bu hesap bilanço denetimleri sırasında test edilmiş olmaktadır. (Ercinler 2014;103-104)

BÖLÜM 6. İÇ DENETİM HİLE İŞLEMLERİNE ETKİSİ

6.1. İÇ DENETİM TANIMI VE KAVRAMI

İç denetim, işletmeye bir hizmet olarak muhasebe ve iç kontrol sistemlerinin incelenmesi için yönetim veya yönetim kurulu tarafından izleme ve değerlendirme faaliyetidir. Bir örgütte hizmet gayesiyle faaliyetlerinin ve uygulamalarının değerlendirilmesi için oluşturulmuş bağımsız bir değerlendirme ve kontrol fonksiyonudur

İç denetim, bir organizasyonun faaliyetlerine değer katmak ve geliştirmek için tasarlanmış bağımsız, tarafsız bir güven ve danışma eylemidir. O, bir organizasyonun risk yönetimi, kontrol ve kurumsallıkla ilgili süreçlerinin etkinliğini değerlemek ve geliştirmek için sistematik ve disipline edilmiş bir yaklaşım getirerek organizasyonun amaçlarını başarmasına (ulaşmasına) yardım eder.

6.2. İÇ KONTROL SİSTEMİNİN AMAÇLARI

İç Kontrol Sisteminin amaçları esas, genel ve özel olmak üzere sınıflandırılabilir.

İç Kontrol Sisteminin Esas Amaçları:

- 1-İşletmenin varlıklarını korumak,
- 2-Muhasebe bilgilerinin doğruluk ve güvenilirliğini sağlamak (Muhasebe bilgilerinin doğruluğu, finansal nitelikteki işlemlerin kaydedilmesinde, sınıflandırılmasında, özetlenmesinde ve raporlanmasında genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinin ilgili yasaların uygulanmasıdır. Muhasebe bilgilerinin güvenilirliği ise, belge ve kayıtların işletmenin gerçek işlemlerini yansıtmasını, kayıt dışı bırakılmış işlemlerin olmadığını ifade eder.)
- 3-Faaliyetlerin verimliliğini ve politikalarını uygunluğunu sağlamak.
- 4-Kaynakların ekonomik ve verimli kullanılmasını sağlamak.
- 5-Yönetim tarafından belirlenmiş hedeflere ve amaçlara ulaşılmasını sağlamak.

İç Kontrol Sisteminin Genel Amaçları:

- 1-İşlemler, yönetimin devrettiği genel ve özel yetkilere uygun olarak yürütülmelidir.
- 2-İşlemler, genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygun olarak ve hesap verme yükümlüğünü yerine getirecek şekilde kaydedilmelidir.
- 3-Varlıklara ve belgelere erişim yetkili personelle sınırlandırılmalıdır.
- 4-Mevcut varlıklar, belirli sorumluluk kayıtlarıyla karşılaştırılmalı ve herhangi bir fark belirlendiğinde, farkın özelliğine göre gerekli soruşturma yapılmalıdır.

İç Kontrol Sisteminin Özel Amaçları

Belirli bir işlem grubunu yürütmek için, genel kontrol amaçlarına paralel özel kontrol amaçları belirlenir. Mesela kredili satış işlemlerine yönelik özel kontrol amaçları şunlardır.

Yetki: Kredili satış işlemi yapılması belirli personele verilmeli ve alıcıların kredi limitleri aşılmamalıdır.

Gerçeklik: Gerçek tutarlar gösterilmeli, hayali işlem ve müşteriler olmamalıdır.

Bütünlük: Yapılan tüm kredili satışlar kayıtlarda gösterilmelidir.

Kayıtsal doğruluk: İrsaliye, fatura vs belgeler stoklara ve alıcı hesaplarına doğru kaydedilmelidir

Sınıflandırma: Yapılan işlemler kayıtlara intikal ettirilirken belli bir sınıflandırmaya tabi tutulmalı ve her işlem sınıfındaki doğru hesaplara kaydedilmelidir.

Zamanlılık: İşlemler gerçekleştiği dönemde zamanında kayıtlara intikal ettirilmelidir. Varlıkları Koruma; İşlemlerle ilgili kıymetli evraklar, kilitli yerlerde muhafaza altına alınmalıdır.

Mutabakat; Bütün kayıt işlemleri ve varlıklar birbiriyle kontrol edilerek mutabakatı yapılmalıdır.

6.3. İÇ KONTROL SİSTEMİNİN HİLE ÜZERİNE ETKİSİ

Denetçinin çalışmalarının kapsamını belirlemede en önemli dayanak işletmenin iç kontrol sistemidir. İç kontrol sisteminin yeterliliği kontrol riskini düşürecek, buna paralel olarak da denetçi hileleri rahatlıkla tespit edecektir. Eğer iç kontrol sistemi yeterli bulunmaz ise, denetçi, kontrol riskinden geri kalan bulgu riski (ve dolayısıyla denetim riski) daha fazla olacaktır. Bu durumda denetçi, temel görevi olan denetim riskini minimuma indirmek olduğu için daha fazla kanıt toplamak için daha fazla denetim tekniği uygulayacak ve çalışmalarının kapsamını artıracaktır.

6.4. HİLELERİN ÖNLENMESİNE YÖNELİK İÇ KONTROL SİSTEMİ

Bilgi kullanıcılarının işletmenin sunduğu finansal tablolara olan güvensizlikleri bağımsız muhasebe denetiminin önemini artırmıştır. Bağımsız muhasebe denetçilerinin çalışmalarının önemli bir kısmını, mali tabloları hakkında görüş oluşturmaya çalıştıkları işletmenin iç kontrol yapısının incelenmesi oluşturmaktadır. Çünkü denetçinin, doğruluğu ve güvenilirliği konusunda görüş oluşturmaya çalıştığı mali tablolar işletmenin iç kontrol sisteminin bir sonucudur. İç kontrol, bir işletmenin finansal bilgilerinin doğruluğu ve güvenilirliği ile doğrudan ilgilidir. Bundan dolayı denetçiler öncelikle işletmenin iç kontrolünü anlamaya çalışmakta ve burada edindikleri bilgilere göre denetim faaliyetini planlamaktadırlar (Yılancı vd., 2007: 57).

6.5. İŞLETMELERDE İÇ KONTROL SİSTEMİNİN MUHASEBE HİLELERİNİ ÖNLEMEDEKİ ETKİSİNE YÖNELİK ANKET ÇALIŞMASI

Birinci kısımda işletmelerde iç kontrol prosedürlerinin uygulanıp uygulanmadığının tespitine yönelik sorular, ikinci kısımda ise muhasebe sistemi içerisinde hatalı ve hileli işlemler ile karşılaşılıp karşılaşılmadığının belirlenmesine yönelik sorular yer almaktadır.

6.5.1 Çalışmanın Amacı:

Bu çalışma işletmelerdeki iç kontrol sisteminin muhasebe hilelerini önlemedeki etkisini ortaya koymak amacıyla yapılmıştır.

6.5.2 Araştırmanın İçeriği

Veri Toplama Yöntemi İşletmelerin muhasebe sistemi açısından iç kontrol sisteminin önemi tartışılmaz bir gerçektir. Etkin olarak çalışacak bir iç kontrol sisteminin kurulması için dikkat edilmesi gereken beş temel ilke vardır. Bunlar; görevlerin ayırımı, yetkilendirme, belgeleme ve muhasebe kayıt düzeni, fiziki kontroller ve bağımsız mutabakat olarak sıralanmaktadır.

Çalışmada anket soruları bu beş temel ilke göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır. Çalışmanın örnek külesini, Türkiye'nin beş (5) bölgesinde sekiz (8) farklı şehirde faaliyet gösteren orta ve büyük ölçekteki işletmeler oluşturmaktadır. Tesadüfi örnekleme yöntemine göre belirlenen işletmelere posta yoluyla anket soruları gönderilmiştir. Ancak işletmelerimizin büyük bir kısmında iç kontrol sisteminin oluşturulmamış olması ve/veya bir kısmının ankete yanıt vermemesi neticesinde, analize tabi tutulan işletmeler toplamda 8 il ile sınırlı kalmış ve bazı bölgelerde sadece tek ilden işletmelerin verileri değerlemeye alınmıştır.

Katılımcı işletme sayısını arttırmak için anket soruları gönderilen işletmelerden 17'si ile yüz yüze görüşme yapılmıştır. İç kontrol sistemine sahip toplamda 45 işletme analize tabi tutulmuştur. Ülkemizde iç denetimin, büyük ölçüde kurumsal yönetim ilkelerini benimsemiş işletmelerde uygulanmakta olması ve araştırmanın amacı itibarı ile iç denetçilere ulaşılması gerekliliği örneklemin bu şekilde sınırlı kalmasına neden olmuştur.

Tablo 1'de görüldüğü gibi ankete katılan işletmelerin %35,56'sı (16 işletme) Kahramanmaraş'ta, %33,33'i (15 işletme) İstanbul'da faaliyet göstermektedir. Bu illerde işletmelerle yüz yüze görüşme yapma imkanı olması katılımcı işletme sayısının diğer illere oranla daha fazla olmasına yol açmıştır. Diğer illerden anket çalışmasına katılan işletmelerin oranı (14 işletme) ise %31,11'dir.

TABLO 6 1: Anket Uygulanan İşletmelerin İllere Dağılımı

Şehir	Sayı	Yüzde
Kahramanmaraş	16	35,56
İstanbul	15	33,33
Adana	4	8,89
Malatya	3	6,67
Gaziantep	3	6,67
Ankara	2	4,44
Elazığ	1	2,22
Yozgat	1	2,22
Toplam	45	100

TABLO 6 2: Anket Uygulanan İşletmelerin Sektörel Dağılımı

Sektör	Sayı	Yüzde
Üretim	30	66,67
Hizmet	8	17,77
Ticaret	7	15,56
Toplam	45	100

TABLO 6 3: Anket Uygulanan İşletmelerin Büyüklükleri

İşletme Büyüklüğü	Sayı	Yüzde
Orta Ölçekli İşletmeler	34	75,55
Büyük Ölçekli İşletmeler	11	24,45
Toplam	45	100

6.5.3. İç Kontrol Sistemi İle İlgili Bulguların Değerlendirilmesi

Tablolar oluşturulurken katılımcı işletmelerin önermelere vermiş oldukları cevapların yüzdelik olarak ortalamaları alınmıştır. Ayrıca ilgili sorulara kaç işletmenin cevap verdiği tabloda yer almaktadır.

TABLO 6 4: Mal ve Hizmet Alımları İle İlgili

İşletmemizde, Mal Ve Hizmetler İle İlgili Olarak Talepte Bulunma, Onay Verme, Kayıt Altına Alma Ve Muhafaza Etme İşlevleri Bağımsızdır Evet (%46,5) Hayır (%25,6) Kısmen (%27,9) N (43)
Satın Alma İstek Fişi, Satın Alınacak Malzeme Kullanılmasından Sorumlu Yönetici Tarafından Onaylanmaktadır Evet (%81,4) Hayır (%11,6) Kısmen (%7) N(43)
Teslim Alma İşlemi, Satın Alma Ve Muhasebe Bölümünden Bağımsız Bir Birim Tarafından Yapılmaktadır Evet (%59,1) Hayır (%31,8) Kısmen (%9,1) N(44)
Mal Ve Hizmet Teslim Alınması İle İlgili Rapor Düzenlenmektedir. Evet (%65,1) Hayır (%18,6) Kısmen (%16,3) N(43)
Dosyalara Ve Kayıtlara Erişimde Personel Yetkilendirmesi Vardır. Evet (%59,1) Hayır (%22,7) Kısmen (%18,2) N(44)
Alış Faturalarının Kaydedilmesinde, Sipariş Fişi Ve Teslim Alma Raporuyla Karşılaştırma Yapılmaktadır. Evet (%81,8) Hayır (%11,4) Kısmen (%6,8) N(44)
Satın Alma İle İlgili Yevmiye Maddelerinin, Alış Faturaları Ve Diğer Destekleyici Ve Belgelere Uygunluğu, Kayıt İşlemini Yapmayan Bağımsız Bir Kişi Tarafından Kontrol Edilmektedir. Evet (%44,2) Hayır (%41,8) Kısmen (%14) N(43)
Ortalama Evet (%62,33) Hayır (%23,37) Kısmen (%14,18) N(18)

Etkin bir iç kontrol sisteminde, mal ve hizmet alımları ile ilgili olması gereken kurallara ilişkin sormuş olduğumuz önermelere katılımcı işletmeler %62,33 oranında 'evet' cevabını vermiştir. Bu oran, işletmelerin iç kontrol sistemi temel ilkelerini dikkate

aldıklarını göstermektedir. Ayrıca katılımcılar %23,37 oranında ‘hayır’ ve %14,18 oranında da ‘kısmen’ cevabını vermişlerdir.

TABLO 6 5: Mal ve Hizmet Satımı İle İlgili

Müşterilerden Gelen Siparişlerin Kabul Veya Reddedilmesi İşlevini Yerine Getiren Bir Birim Bulunmaktadır Evet (%62,8) Hayır (%23,2) Kısmen (%14) N(43)
İşletmemizde Sipariş Alma Ve Mal Gönderme Birimleri Ayrılmıştır Evet (%57,1) Hayır (%33,3) Kısmen (%9,5) N(42)
Siparişin Alınması, Siparişin Gönderilmesi Ve Faturanın Düzenlenmesi İşlemini Yapanlar Farklı Kişilerdir Evet (%53,7) Hayır (%31,7) Kısmen (%14,6) N(41)
Kayıt İşlemini Yapan Kişinin Dışındaki Bir Yetkili, Kayıtlar İle Kayıtların Dayandığı Belgeleri Karşılaştırmaktadır Evet (%59,1) Hayır (%27,3) Kısmen (%13,6) N(44)
Ortalama Evet (%55,58) Hayır (%33,6) Kısmen (%10,82) N(82)

Mal ve hizmet satımları ile ilgili önermelere, çalışmamıza katılan işletmelerin %55,58’i ‘evet’ cevabını vermiştir. %10,82’si kısmen, %33,6’sı ise hayır cevabını vermiştir. Katılımcıların %50’sinden fazlası mal ve hizmet satımı fonksiyonlarında görevlerin ayrılığı ilkesinin benimsendiği yönünde görüş bildirmişlerdir.

TABLO 6 6: Nakit Sistemi İle İlgili

İşletmemizde Ödeme Birimi İle Tahsilât Birimi Birbirinden Ayrı Birimlerdir Evet (%39,5) Hayır (%53,5) Kısmen (%7) N(43)
Ödemeler İle İlgili Olarak Ödeminin Onaylanması İle Kayıtlara Geçirilmesi İşlemleri Birbirinden Bağımsızdır

Evet (%50) Hayır (%43,2) Kısmen (%6,8) N(44)
Alınan Mal Ve Hizmetin Ödeme Onayı Alınmadan Ve Ödemesi Yapılmadan Önce İşletmeye Girmiş Olması Sağlanmaktadır Evet (%72,7) Hayır (%11,4) Kısmen (%15,9) N(44)
Tahsilâtlar Günlük Olarak Bankaya Yatırılmaktadır Evet (%53,5) Hayır (%27,9) Kısmen (%18,6) N(44)
Çek Ve Senetler Birden Fazla Kişi Tarafından İmzalanmaktadır Evet (%32,6) Hayır (%60,5) Kısmen (%7) N(43)
Banka Kayıtları İle Muhasebe Kayıtları Arasında Mutabakat Yapılmaktadır Evet (%88,6) Hayır (%6,8) Kısmen (%4,5) N(44)
ödemelerimizde Banka Hesabı Kullanılmaktadır Evet (%81,8) Hayır (%6,8) Kısmen (%11,4) N(44)
Ortalama Evet (%59,81) Hayır (%30,01) Kısmen (%10,17) N(0)

Çalışmamıza katılan işletmelerin %59,81'i nakit sistemi ile ilgili iç kontrol sisteminde olması gereken nitelikleri gösteren önermelere 'evet vardır' cevabını .İşletmeler %30 oranında hayır cevabını verse de, kısmen cevabı da göz önünde bulundurulduğunda bu kuralları benimsediklerini göstermektedir.

TABLO 6 7: İşletme İçi İşlemler İle İlgili Önergeler

Satın alma bölümü işletmeye gelen alış faturalarını, teslim alma raporu ve satan alma emri ile karşılaştırarak onaylamaktadır Evet (%71,1) Hayır (%15,6) Kısmen (%13,3) N(45)
Ödemenin yapılabilmesi için alış faturaları bir yetkili tarafından incelenerek onaylanmaktadır Evet (%80) Hayır (%8,9) Kısmen (%11,1) N (45)
Kayıtlama işlevi ile koruma işlevi birbirinden bağımsızdır

Evet (%52,3) Hayır (%29,5) Kısmen (%18,2) N(44)
Stok giriş ve çıkışları düzenli olarak muhasebe bölümüne bildirilmektedir Evet (%80) Hayır (%4,4) Kısmen (%15,6) N(45)
Ücret ödemesinin onaylanması, muhasebe kayıtlarına geçirilmesi ve ücret ödeme çeklerinin dağıtım işlemleri birbirinden bağımsızdır Evet (%50) Hayır (%43,2) Kısmen (%6,8) N(44)
İşçilik takip bölümü, tahakkuk bölümü ve muhasebeleştirilme bölümü bağımsızdır Evet (%57,8) Hayır (%37,8) Kısmen (%4,4) N(45)
Tahakkuklar yetkili kişilerce kontrol edilmektedir Evet (%) Hayır (%) Kısmen (%) N 82,2 6,7 11,1 45

Katılımcı işletmeler, işletme içi işlemler ile ilgili olarak iç kontrol sisteminde bulunması gereken özellikleri kapsayan önermelere %67,62 oranında 'evet' cevabını vermişlerdir. Bu durum işletmelerin iç kontrol sisteminin bu temel ilkesini benimsediklerini göstermektedir.

TABLO 6 8: Stok ve Üretim İle İlgili

Hammadde, yarı mamul ve mamullerin stokları ayrı ayrı tutulmaktadır Evet (%71,4) Hayır (%25,7) Kısmen (%2,9) N(35)
Depodan çıkışlar sadece yazılı talepler üzerine yapılmaktadır Evet (%80) Hayır (%17,5) Kısmen (%2,5) N(40)
Stok kayıtları ambar personelinden bağımsız bir kişi tarafından tutulmaktadır Evet (%51,3) Hayır (%48,7) Kısmen (%0) N (39)
Hammadde ve malzeme alımları satın alma birimi tarafından onaylanmış sipariş pusulalarına dayanılarak yapılmaktadır

Evet (%) Hayır (%) Kısmen (%) N 63,2 21,1 15,8 38
Hammadde ve malzeme alımı için “istek fişi” düzenlenmektedir Evet (%68,4) Hayır (%26,3) Kısmen (%5,3) N(38)
Stokların dönem sonu sayımı yapılmakta ve kontrol edilmektedir Evet (%90) Hayır (%5) Kısmen (%5) N(40)
Dönem içinde stokların fiziki sayımı yapılmaktadır Evet (%85) Hayır (%7,5) Kısmen (%7,5) N(40)
Ambar sorumlusu her türlü stok giriş ve çıkışını muhasebeye bildirmektedir Evet (%80,5) Hayır (%7,3) Kısmen (%12,2) N(41)

Stok ve üretim ile ilgili önermeler en az sayıda katılımcı tarafından cevaplanmıştır. En az sayıda katılımcı tarafından cevaplanmasına rağmen bu önermelere ‘evet’ cevabının oranı en yüksektir. %73,72 oranında ‘evet’ cevabını veren işletmelerde stok ve üretime ilişkin iç kontrol mekanizmasının iyi çalıştığı sonucuna ulaşılmıştır.

TABLO 6 9: Muhasebe Hileleri İle İlgili

Muhasebe kayıtlarında dönem dönem rakamsal hatalar ile karşılaşılmaktadır Evet (%37,8) Hayır (%28,9) Kısmen (%33,3) N(45)
İşlemlerin muhasebeleştirilmesi yapılırken, işlemin ait olduğu hesaba değil de başka hesaba kaydedilmesi durumuyla dönem dönem karşılaşılmaktadır Evet (%33) Hayır (%6) Kısmen (%33) N(45)
İşlemlerin muhasebeleştirilmesi yapılırken, işlemin ait olduğu hesaba değil de başka hesaba kaydedilmesi durumuyla dönem dönem karşılaşılmaktadır Evet (%) Hayır (%) Kısmen (%) N
Hesapların ismi doğru algılanmasına rağmen alacaklı olması gereken hesabın borca, borçlu olması gereken hesabın alacağı yazılması durumuyla dönem dönem karşılaşılmaktadır. Evet (%28,9) Hayır (%46,7) Kısmen (%24,4) N(45)
Hatalı ve hileli düzenlenmiş belgeler dönem dönem karşılaşılmaktadır.

Evet (%20) Hayır (%55,6) Kısmen (%24,4) N(45)
Mükerrer kayıtlarla dönem dönem karşılaşılmaktadır. Evet (%31,8) Hayır (%36,4) Kısmen (%31,8) N(44)
Siparişi verilen ve teslim alınan malların, istekte bulunulan mallardan farklı olması durumuyla dönem dönem karşılaşılmaktadır. Evet (%29,5) Hayır (%40,9) Kısmen (%29,5) N(44)
İşletmemizde müşterilerimize dönem dönem yanlış mal gönderildiği sorunu ile karşılaşılmaktadır Evet (%27,3) Hayır (%52,3) Kısmen (%20,4) N(44)
Uygun olmayan ve gerçek olmayan kişilere ödeme yapılması durumuyla dönem dönem karşılaşılmaktadır. Evet (%4,4) Hayır (%88,9) Kısmen (%6,7) N(45)
Hatalı tahakkuk ile dönem dönem karşılaşılmaktadır. Evet (%15,9) Hayır (%59,1) Kısmen (%25) N(44)
Konusu olmayan bir ödeme ile dönem dönem karşılaşılmaktadır. Evet (%6,8) Hayır (%77,3) Kısmen (%15,9) N(44)
Gider kalemlerinde ve alımlarda anormal bir artış ile dönem dönem karşılaşılmaktadır. Evet (%25) Hayır (%59,1) Kısmen (%15,9) N(44)
Düzenlendiği dönemlerde kaydı yapılmayan belgeler ile dönem dönem karşılaşılmaktadır. Evet (%20,5) Hayır (%45,5) Kısmen (%34,1) N(44)
Faturalar açık olmasına rağmen, kapalı fatura gibi kaydedilmesi durumuyla dönem dönem karşılaşılmaktadır. Evet (%11,1) Hayır (%61,4) Kısmen (%27,3) N(44)
Belgesiz kayıtlarla dönem dönem karşılaşılmaktadır. Evet (%15,9) Hayır (%65,9) Kısmen (%18,2) N(44)
Belgelerdeki rakamlar ile oynanarak yapılan kayıtlarla dönem dönem karşılaşılmaktadır. Evet (%13,6) Hayır (%79,5) Kısmen (%6,8) N(44)
Sahte belgeye dayalı kayıtlarla dönem dönem karşılaşılmaktadır. Evet (%6,8) Hayır (%86,4) Kısmen (%6,8) N(44)

Vergi dairesine düzeltme beyannamesi verilmesi durumu ile dönem dönem karşılaşılmaktadır Evet (%25) Hayır (%50) Kısmen (%25) N(44)
Ortaklara veya personele hayali avans kaydı yapılması durumuyla dönem dönem karşılaşılmaktadır. Evet (%9,1) Hayır (%79,5) Kısmen (%11,4) N(44)
İşletmemizde defter kayıt ve belgeleri üzerinde hile yaptığımı tespit ettiğimiz personelimiz olmuştur. Evet (%6,8) Hayır (%86,4) Kısmen (%6,8) N(44)
Hatalar nedeniyle GV ve SSK gibi konularda dönem dönem ceza alınmaktadır. Evet (%18,6) Hayır (%58,1) Kısmen (%23,3) N(43) ORTALAMA Evet (%19,4) Hayır (%59,56) Kısmen (%21,03)

6.5.4. İç Kontrol Sistemi Sorularına verilen cevaplarla Muhasebe Hileleri İle İlgili Önermelerin Karşılaştırılması

TABLO 6 10: İç Kontrol Sistemi İle İlgili Önermeler İle Muhasebe Hileleri İle İlgili Önermelerin Karşılaştırılması

İç Kontrol Sistemi İle İlgili Önermeler	Evet (%)
Mal Hizmet Alımları	62,32
Mal Hizmet Satımları	55,58
Nakit Sistemi	59,81
İşletme İçi İle İlgili İşlemler	67,63
Stok Ve Üretim	73,73
Ortalama	63,81
Muhasebe Hileleri İle İlgili Önermeler	Hayır(%)
Ortalama	59,6

Tablo 10’de elde edilen sonuçlara bakıldığında; iç kontrol sistemi ile ilgili önermelere ortalama %63,81 oranında ‘evet’ cevabını veren işletmeler, hileler ile karşılaşılıp karşılaşılmadığı önermelerine %59,6 oranında “hayır” Muhasebe Hileleri İle İlgili Önermeler Hayır(%) Ortalama 59,6 demişlerdir. Bu durumda etkin bir iç kontrol sistemi olan işletmelerin muhasebe hata ve hilelerinin önlenmesinde başarılı oldukları söylenebilir.

6.6. DEĞERLENDİRME

Günümüzde teknolojik ve ekonomik gelişmeler ile yasal düzenlemelerin etkisiyle, işletmelerde iç kontrol sisteminin önemi her geçen gün artmaktadır. İşletmede etkin bir iç kontrol sisteminin varlığı, işletme varlıklarının korunmasına, işletme politikalarına uyulmasına ve muhasebe sistemi içerisinde karşılaşılabilen hatalı ve hileli işlemlerin önlenmesine katkı sağlar. İç kontrol sistemi, işletme içerisindeki faaliyetlerin zamanında, doğru ve eksiksiz yapılmasını sağladığı gibi, işletmeye olan güven ve itibarı da artırır.

Yeni TTK'nın Anonim şirketlerde yönetim ve temsil ile ilgili esaslar başlığı altında yönetim kurulunun görev ve dağılımını düzenleyen 366. maddesinde "Yönetim kurulu, işlerin gidişini izlemek, kendine sunulacak konularda rapor hazırlamak, kararlarını uygulamak veya iç denetim amacıyla içlerinde yönetim kurulu üyelerinin de bulunabileceği komiteler ve komisyonlar kurabilir" hükmü ile denetim komiteleri kurulması konusunda, zorunluluk olmamakla beraber yönetim kuruluna yetki verilmiştir.

Bu anket çalışması ile işletmelerimizde mevcut iç kontrol sistemlerinin etkin olarak çalışıp çalışmadığı ve muhasebe hata ve hilelerini önlemede başarılı olup olmadığı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1-)Çalışmada elde edilen bulguların bir kısmı aşağıda özetlenmektedir; 1. Katılımcı işletmelerin %86,67'si küçük ve orta ölçekli işletmedir

2-)Anket çalışmasına katılan işletmelerin %91,11'i sermaye şirketi, %2,22'si halka açık şirkettir.

3-) İşletmelerin %71,12'si üretim ve hizmet işletmeleridir.

4-)Katılımcı işletmelerde görevlerin ayrılığı ilkesine genel olarak uyulduğu tespit edilmiştir; %45,6'sında `Mal Ve Hizmetler İle İlgili Olarak Talepte Bulunma, Onay Verme, Kayıt Altına Alma Ve Muhafaza Etme İşlevleri Bağımsızdır`, %59,1'inde `Dosyalara Ve Kayıtlara Erişimde Personel Yetkilendirmesi Vardır`, %57.1'inde 'Sipariş Alma Ve Mal Gönderme Birimleri Ayrılmıştır`, %59,1'inde `Kayıt İşlemini Yapan

Kişinin Dışındaki Bir Yetkili, Kayıtlar İle Kayıtların Dayandığı Belgeleri Karşılaştırmaktadır`.

5-) Katılımcı işletmelerin yalnızca %53,5'inde nakit tahsilat ve ödeme birimleri birbirinden ayrılmamış olsa da, %81,8'inde ödemelerde banka hesabı kullanılmaktadır, %88,6'sında banka kayıtları ile muhasebe kayıtları arasında mutabakat yapılmaktadır, %72,7'sinde alınan mal ve hizmetin ödeme onayı İç Kontrolün Muhasebe Sistemindeki Hata ve Hilelerin Önlemedeki Rolü Üzerine Bir Alan Çalışması 187 alınmadan ve ödemesi yapılmadan önce işletmeye girmiş olması sağlanmaktadır ve %50'sinde ödemeler ile ilgili olarak ödemenin onaylanması ile kayıtlara geçirilmesi işlemleri birbirinden bağımsızdır. Veriler değerlendirildiğinde, katılımcı işletmelerde nakit kontrolü genel olarak etkin şekilde yapılmaktadır denilebilir.

6-) Katılımcıların %80'i stok giriş ve çıkışlarının düzenli olarak muhasebe bölümüne bildirildiğini ve ödemenin yapılabilmesi için alış faturalarının bir yetkili tarafından incelenerek onaylandığını belirtmişlerdir.

7-) İşletmelerin %80'inde depodan çıkışlar sadece yazılı talepler üzerine yapılmakta, %85'inde dönem içinde stokların fiziki sayımı yapılmakta, %90'ında ise stokların dönem sonu sayımı ve kontrolü yapılmaktadır.

8-) Katılımcı işletmelerde karşılaşılan ve hileli işlem olarak nitelendirilebilecek olan, `Uygun olmayan ve gerçek olmayan kişilere ödeme yapılması`, `Sahte belgeye dayalı kayıtlar` ve `defter kayıt ve belgeleri üzerinde hile yaptığı tespit edilmiş personellerin olması` önermelerine verilen olumlu cevaplar sırasıyla %4,4, %6,8 ve yine %6,8'dir.

Genel olarak sonuçlar değerlendirildiğinde, iç kontrol sisteminin mevcut olduğu işletmelerde muhasebe hata ve hilelerinin önlenmesinde iç kontrol sisteminin varlığının önemli olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Ancak mevcut iç kontrol sisteminin etkin olarak çalışabilmesi ve bunun sonucu olarak, iç kontrol sisteminden beklenen faydaların sağlanabilmesi, iyi niyetli üst yönetim ile mümkün olabilir.

İşletmelerimizin bir kısmında iç kontrol sisteminin oluşturulmamış olması ya da işletmelerin bu konuda bilgi paylaşımında bulunmak istememeleri neticesinde, anketlerin geri dönüşümü çok düşük olarak gerçekleşmiştir.

Bazı illerde işletmelere şahsen gidilerek katılımcı işletme sayısı artırılmaya çalışılmış ve bunun sonucunda da İstanbul ve Kahramanmaraş illerinde faaliyet gösteren işletmeler, katılımcı işletmelerin %68,89'unu oluşturmuştur.

Bu çalışmamızın kısıtlarından birisidir. Diğer kısıt ise katılımcı işletmelerin eşit oranda farklı büyüklükteki işletmelerden oluşmamış olmasıdır. Bu durum birinci kısıtın sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak, işletme sahiplerinin temel ilkeleri (görevlerin ayırımı, yetkilendirme, belgeleme ve muhasebe kayıt düzeni, fiziksel kontroller ve bağımsız mutabakat) göz önünde bulundurarak kuracakları bağımsız çalışan etkin bir iç kontrol sisteminin hem işletmenin varlıklarını koruyacağı hem de amaçlarına ulaşmasını kolaylaştıracağı söylenebilir

BÖLÜM. 7 SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışmayla amaçlanan, hileli finansal raporlama ve Bağımsız Denetimin Hileli Finansal Tabloların Denetimindeki önemin konusunda tekdüzen hesap planı çerçevesinde finansal raporlamaya taşıyan hileleri örneklemek ve açıklamaktır. Çalışma ile hile ve hileli finansal raporlama ile ilgili birçok açıardan ele alınmış ve Türkiye’de uygulanan Tekdüzen Hesap Planı Çerçevesinde ve Hesap Planı bazında yapılması muhtemel hileli işlemler örnekleriyle açıklanmaya çalışılmıştır. Bu örneklemeler, Gelir Tablosu ve Bilânço gibi genel amaçlı finansal tablolardaki olası hileli işlemler örnek alınarak sınırlı tutulmuştur.

Bağımsız Denetimin rolünün hesap planında yapılan hilelerin ortaya çıkarılması hileli finansal raporlamaya neden olan hileler yöneticilerin yaptıkları hileler üzerinde durulmakla birlikte; sonuçları itibariyle finansal tablo verilerini dolayısıyla finansal raporlamayı etkileyen; işletme çalışanlarının işletme varlıklarına yönelik hilelerine zaman zaman yer verilmiştir. İlgili önlemlerin öncelikle şirket bazındaki iç kontrol mekanizmalarıyla sağlıklı bir şekilde yürütülmesi, işletmelerin kurumsallaşma yolunda adım atmaları ve hilenin önlenmesiyle ilgili ülkemizde de uzmanlaşmış bir yapı içerisinde hilelerin minimize edilmesi gerekmektedir. Bunun içinde en önemli görevler İşletme sahiplerine düşmektedir .İç kontrol yapısını düzgün olacak şekilde oluşturulması kurumsallaşmanın yolunu da açmaktadır. İç kontrol sisteminin oluşması ve işletmenin kurumsallaşması demek işletmenin varlıklarını korunması ve aynı zamanda işletmenin amaçlarına ulaşması demektir. İç kontrol sistemiyle birlikte verilere ulaşma daha sağlıklı olacağından Bağımsız denetimin raporlamasına da etki edecektir.

Bağımsız Denetim hesap denetimlerinde etkin bir rol oynaması ve hileyi ortaya çıkarmada şirketin iç kontrolünün yaptığı çalışmalardan da faydalanarak fiziki incelemeler sonucunda örneklem kullanarak hileleri tespiti kolaylaşmaktadır.İç kontrol sistemine sahip olmayan veya işletmenin amaçları ve hedeflerine ulaşmada , işletmede oluşabilecek düzensizlikleri, hataları ortaya çıkartmada yetersiz kalan bir iç kontrol sistemine sahip işletmeler hilelerin oluşması kaçınılmazdır. İşletmenin iç denetim bölümü tarafından ilgili faaliyet sürecinin iç kontrol sistemi etkinliği değerlendirilmiştir.

Özetleyecek olursak oluşturulan iç kontrol sistemi aracılığıyla Bağımsız denetimin raporlama işlemlerinin doğruluğu ile işletme varlıklarının korunması, işletme üst yönetim politikalarına uyulması,hileli işlemlerin önlenmesi, muhasebe kayıtlarının

eksiksiz ve geçerli olması, mali bilgilerin güvenilir ve zamanında hazırlanması sağlanmış olacaktır. Bu amaçları gerçekleştiren bir iç kontrol sistemi, işletmenin faaliyetlerinde istenilen hedeflerine ulaşmasını sağlayacaktır. Ayrıca işletme ilgililerine doğru bilgiyi zamanında sunarak, işletmeyle aralarında oluşacak güven ortamının pekişmesini destekleyerek Kurumsallaşmanın gerekliliği ortaya çıkacaktır. Bunun göstergesi olarak iç denetim ve bağımsız denetimin hile üzerindeki etkisi önem derecesi artarak işletme içerisinde oluşturulması sağlanılmadır.

KAYNAKÇA

- 1) Acfe, 2008 ACFE Report to the Nation of Occupational Fraud & Abuse, Association of Certified Fraud Examiners”, Austin, USA. 2008
- 2) Alptürk, E. Muhasebe ve Vergi Boyutlarında İç Denetim Rehberi, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara, 2008
- 3) Açık, S. Muhasebede Hata ve Hilelerin Vergi Hukuku Açısından İncelenmesi”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2012
- 4) Arkun, O.F. İşletmelerde Muhasebe Denetimi, İstanbul Üniversitesi, 1980
- 5) Ataman, Ü. Tekdüzen Hesap Planı ve Mali Tablolar, 2. Baskı: Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2003
- 6) Bayraklı, H.H., Erkan, M. Ve Elitaş, C., Muhasebe ve Vergi Denetiminde Muhasebe Hata ve Hileleri, Seçkin, Bursa
- 7) Beasley, Mark S., Joseph V. Carcello and Dana R. Hermanson, (1999), “Fraudulent Financial Reporting : 1987-1997 An Analysis of U.S. Public Companies”, Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission) Publications, COSO.
- 8) Bitner, Lary N. And Christine Crawford, (2002), “Unabashed Artful Dodgers of the New Economy, Strategic Finance, September. Schilit, 2002
- 9) Bozkurt, N. (2000b): “Mali Tablolarda İşletme Yönetimleri Tarafından Yapılan Muhasebe Hileleri”, Muhasebe Finansman Dergisi, Nisan: 15
- 10) Byington, Ralph and Jo Ann Christensen, (2003), “Don't Be a Victim of International Fraud, The Journal of Corporate Accounting, September/October 2003.
- 11) Byington, J. Ralph and Jo Ann Christensen, (2003), “How to Prevent Inventory Fraud, The Journal of Corporate Accounting, May/June 2003
- 12) Bozkurt, N. Muhasebe Denetimi. İstanbul: Alfa Yayın, 2010
- 13) Bozkurt, N. İşletmelerin Kara Deliği Hile Çalışan Hileleri, Alfa, (2009)

- 14) Charles W. Mulford, Eugene E. Comiskey, The Financial Numbers Game-Detecting Creative Accounting Practices, John Wiley&Sons, Inc, USA, 2002,
- 15) Çaldağ, Yurdakul. Denetim ve Raporlama. Ankara: Gazi Kitabevi, 2002
- 16) Coenen, Tracy, (2008), Essentials of Corporate Fraud, John Wiley&Sons, Inc., New York, USA. Rozen, 2009
- 17) Çömlekçi, F. Muhasebe Denetimi, Eskişehir, 1997
- 18) Duman, Ö. Muhasebe Denetimi ve Raporlama, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2008
- 19) Dumanoğlu, S. Hata ve Hile Ayırımı: Hile Denetimi”, Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi, Cilt: 20, Sayı: 1, 2005
- 20) Emir, M. Hile Denetim, Mali Çözüm , (2008)
- 21) Güçlü, F. Muhasebe Denetimi, Detay Yayıncılık, Ankara, 2008
- 22) Güçlü, F. Muhasebe Denetimi, 1. Baskı, Ankara: Detay Yayıncılık, 2005
- 23) Gücenme, Ü. Muhasebe Denetimi. İstanbul: Alfa Yayım, 2004
- 24) Güredin, E. Denetim Ve Güvence Hizmetleri , 11. Bası, İstanbul; Arıkan Basım Yayım, 2007
- 25) Güredin, E. Denetim ve Güvence Hizmetleri. İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2010
- 26) Golden, Thomas W., Steven L. Skalak and Mona M. Clayton., (2006), A Guide to Forensic Accounting Investigation, John Wiley&Sons., New York, USA.
- 27) Hurtt, David N., Jerry Creuze and Sheldon A. Langsam, (2000), “Auditing to Combat Revenue Recognition Fraud”, The Journal of Corporate Accounting & Finance, May/June 2000.
- 28) Hesap Uzmanları Derneği , Denetim İlke ve Esasları, İstanbul: HUD, 3. Baskı, 2004

- 29) HerveStyolowy, GaëtanBreton, A FramewokForTheClassification of AccountsManipulations,Haziran2000,s.44
(http://www.hec.fr/hec/fr/professeurs_recherche/upload/cahiers/CR708.pdf)
- 30) Hiçşmaz,M.Bilânço ve Gelir Tabloları Analizi, Ankara iktisadai ve ticari ilimler akademisi yayını, 3 baskı 1977
- 31) Kaval H.Muhasebe Denetimi,1.Baskı, Gazi Kitabevi, 2005
- 32) Kaval, H.Muhasebe Denetimi. Ankara: Gazi Kitabevi, 2008
- 33) Ketz, J. Edward, (2003), Hidden Financial Risk : UnderstandingOff-BalanceSheetAccounting, July 2003, John Wiley&Sons, Inc., New York, USA.'
- 34) Küçüksözen,C.Finansal Bilgi Manipülasyonu Nedenleri, Yöntemleri,Amaçları, Teknikleri, Sonuçları ve İMKB Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma, Ankara 2005
- 35) Maliye Hesap Uzmanları Derneği, Beyanname Düzenleme Kılavuzu2007,1.Baskı, İstanbul: Acar Basım,2007
- 36) Mulford, C.W. and E.E. Comiskey, (2005), The Financial Numbers Game, DetectingCreative Accounting Practices, John Wiley&Sons., New York, USA.
- 37) Mulford, Charles W.,Comiskey, Eugene E., The Financial Numbers Game-Detecting Creative Accounting Practices, John Wiley&Sons, Inc, USA, 2002Mcknee, Thomas E., (2005), Earnings Management, ThomsonHigherEducation, Ohio,USA.
- 38) Naser, Kamal H. M., Creative Financial Accounting, PrenticeHall, New York,1993
- 39) Öğredik,G.Vergisel Yönden Stokların Denetimi Ve Randıman Analizi,Maliye ve Hukuk Yayınları, Kasım 2006
- 40) Özyürek,H.Uluslararası Finansal Raporlama Standartları Açısından Bağımsız Denetimin Önemi.» Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi. No. 4.2 (2012)
- 41) Özeroğlu, A.İ.Finansal Aldatmaca ve İşletme Hileleri, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl:2, Sayı:2,2014

- 42) Rezaee, Zabiloullah, (2002), Financial Statement Fraud, March 2002, John Wiley&Sons, Inc., New York, USA.
- 43) Rezaee, Zabihollah, (2002), “The Three Cs of Fraudulent Financial Reporting, Internal Auditor, October 2002.
- 44) Schilit, Howard, (2002), Financial Shenanigans : How to Detect Accounting Gimmicks and Fraud in Financial Reports, McGraw-Hill, New York, USA.
- 45) Singleton, Tommie W., Aaron Singleton, G. Jack Bologna and Robert J. Lindquist, (2006) , Fraud Auditing and Forensic Accounting, 3rd Edition, John Wiley&Sons, Inc., New York, USA
- 46) Silverstone, Howard and Michael Sheetz, (2007), Forensic Accounting and Fraud Investigation for Non-Experts, 2nd Edition, John Wiley&Sons., Hoboken, New Jersey, USA.
- 47) Şen Selim, “Hatalı ve Hileli İşlemlerin Tespiti İçin Denetim Teknikleri”, Ankara; Yaklaşım Yayıncılık, 2003
- 48) Toroslu, M. Vefa. Finansal Tablolar Denetimi. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2012
- 49) Wells, Joseph T., (2008), Principles of Fraud Examination, John Wiley&Sons, Inc, New York, USA.
- 50) Wells, Joseph T. : “Lapping It Up,” Journal of Accountancy, February 2002,
- 51) Wells, Joseph T. : “Occupational Fraud: The Audit as Deterrent,” Journal of Accountancy, April 2002

TEZLER

- 1) Bayraktar Ahmet, Türkiye'de Muhasebe Hileleri Tarihi(Yüksek Lisans Tezi,Trakya Üniversitesi,SBE,2007)
- 2) Ercinler Serkan,Muhasebe Hile ve Hatalarının Engellenmesinde Bağımsız Denetim Faaliyetleri ve Bir Anket Uygulaması (Yüksek Lisans Tezi,Beykent Üniversitesi,2014)
- 3) Genç Gülhan, Hileli Finansal Raporlama (Yüksek Lisans Tezi ,Marmara Üniversitesi ,2009)
- 4) Kandemir Canol, Muhasebe Hilelerinin Ortaya Çıkarılmasında ve Önlenmesinde Bağımsız Denetimin Rolü ve Bağımsız Denetçinin Sorumluluğu(Doktora Tezi ,Çukurova Üniversitesi,2010)
- 5) Şengür,EvrenDilek , İşletmelerde hile,hilelerin önlenmesi,hileli finansal raporlama ile ilgili düzenlemeler ve bir araştırma(Doktora Tezi,İstanbul Üniversitesi,2010)
- 6) Ulusoy Sibel, Finansal Tablo Hilelerinin Değerlendirilmesi ve bu Kapsamda Hasılatın Kaydedilmesinde Özellikli Durumlar(Yüksek Lisans Tezi,Ankara Üniversitesi,2007)
- 7) Okay, S,Muhasebe Hata ve Hilelerinin Meslek Etiği Açısından İrdelenmesi(Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi ,SBE,2011)
- 8) Yaman, Tuba, Finansal Tablolar Aracılığı İle Kullanıcılara Yanıltıcı Bilgi Sunulması Ve Sonuçları,(Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, SBE,2008)

ÖZGEÇMİŞ

01.01.1976 Elazığ doğumluyum.1993 yılında İnönü Üniversitesi Adıyaman Meslek Yüksekokulu Seramik bölümü bitirdim. 2011 yılında Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme bölümünden mezun oldum.1998 yılından beri ticari ve üretim işletmeleri olmak üzere sektörün farklı kollarında muhasebe biriminde görev aldım. Bu süreç içerisinde Finansal Uzmanlık Eğitimi (Platform Akademi A.Ş. İstanbul),İnsan Kaynakları Uzmanlık Eğitimi(Progress A.Ş. Bursa),Muhasebe Meslek Etiği olmak üzere değişik alanlarda eğitimlere katılıp sertifikalar aldım.2016 yılında Serbest Muhasebe Mali Müşavir belgemi aldıktan sonra şuanda özel bir şirkette Muhasebe Müdürü olarak çalışmaktayım.